

Pirosmani

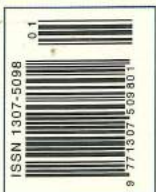
ფინკოსაბანი

Niko ve Margarita
Mindia'nın tragedyası
Her şeye rağmen tiyatro
Gürcü ressamların Ankara sergisi
Gürcülerin göçü
Berikaoba

1

ნიკო და მარგარიტა
მინდიას ტრაგედია
ისევ და ისევ თეატრი
ქართველ მხატვართა გამოფენა ანკარაში
ქართველების მიგრაცია
ბერიკაობა

Başkent Tiflis

Sopo Halvaşi

Kafkas Köpeği

Ay ve Boğa Kültü

Gürcü Manastırları

Yaz
2007
Fiyatı: 4 YTL (KDV dahil)
ზაფხული
2007 წ.
ფასი: 2 ლარი

Sahibi
Livane Matbaacılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti adına
Şenol Taban

Yazı İşleri Müdürü
Erda Küçük

Genel Koordinatör
Mustafa Yekut

Yayın Yönetmeni
Fahrettin Çiloğlu

Editörler
Hasan Celik, İline Givişvil
Kevsar Lygün Ruhi, Lela Dadiani
Ilican Ahsocaze

Yazı Kurulu
İlhamer Özkan, Teka Öncü
Verdam Nkolaaeze
Yasin Öncü

Tasarım
Şenol Uyar

Kapak Logosu
Semih Mert

Yanetim Yeri
Livane Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
M. Akif Cad. Kestane Sk. 5/5
34179 Merter-Istanbul
Tel: +90 212 554 83 70
Faks: +90 212 556 94 47
e-posta: livanematbaa@hotmail.com

Yayın Türü
Yerel, Süreli, Üç Aylık

Baskı
Düzey Matbaacılık Ltd. Şti.
Litros yolu, Fatih San.Sit. No.280
Tel.0212 613 40 41 Topkapı Istanbul

Dağıtım ve Abone
Abonet
Tel: 0212 328 01 08
www.abonet.net

Livane
Tel: 0212 554 83 70
e-posta: livanematbaa@hotmail.com

Abone Koşulları
Yıllık 15 YTL
Livane Matbaacılık
Yapı Kredisi: Süreli 62592360
İş Bank. Arapcamir 281801
Şenol Taban
Posta Çeki: 5392277

ilan Bedeli
Tam Sayfa Renkli
1.000 YTL (1000 TL)

- 4 Öykü, ağır ateşte pişen Türk kahvesidir
“ნოველა” დაბალ ცეცხლზე მოღუღებული თურქული ყავაა
- 6 Niko ve Margorita
ნიკო და მარგარიტა
- 9 Gürcü mitolojisinde Ay ve boğça kültü
მოგარისა და ხარის კულტი ქართულ მითოლოგიაში
- 11 Gürcistan'ın başkentleri: Tiflis
საქართველოს დედაქალაქები: თბილისი
- 15 Sopo Eurovision'da
სოფო ევროვიზიაზე
- 17 Mindia'nın Tragedyası
მინდიას ტრაგედია
- 20 Kafkas çobanı köpeği
კავკასიური ნაგაზი
- 22 Yukarı Acarı'da ögün örmenin “felsefesi”
ქსოვის “ფილოსოფია” ზემო აჭარაში
- 25 Tarihle halk şölenleri - Gürcüstan'da Berikaoba
ხალხური დღესასწაულების ისტორიიდან-ბერიკაობა საქართველოში
- 32 Her şeye rağmen tiyatro
ისევ და ისევ თეატრი
- 35 Gürcülerin göçü
ქართველების მიგრაცია
- 39 Siyasal mücadele aracı olarak Kafkasya haritaları
კავკასიის რუკები როგორც პოლიტიკური ბრძოლის იარაღი
- 42 Rehberlerin Gürcü manastır kiliseleriyle ilgili seminerleri
ქართული ეკლესია-მონასტრების შესახებ მეგზურთა სემინარი
- 45 Gürcüceyi nasıl öğrendim
როგორ ვისწავლე ქართული
- 47 Ünye Gürcülerinde atasözleri
უნიეს ქართველების ანდაზები
- 49 Gürcü ressamların Ankara sergisi
ქართველ მხატვართა გამოფენა ანკარაში
- 50 Arsenalî Dağı
არსენალის მთა
- 51 Kitaplar
წიგნები
- 53 Haberler

გამომცემელი
გამომცემლობა “ლივანე“-ს
სახელით
შენოლ თაბანი

პასუხისმგებელი რედაქტორი
ურდალ ქუჩუქი

გენერალური კოორდინატორი
მუსტაფა იაქუთი

მოთავარი რედაქტორი
ფაბრეთინ ჩილოაძლე

რედაქტორები
პასან ჩელიქი, ირინე გვიამაშვილი
ქვესერ უიგუნ რუპი, ლელა დად
ლიანა ახობაძე

სარედაქციო კოლეგია
პავერ ოზქანი,
ლელა მსხალაძე (გაზეთიდან)
ვარლამ ნიკოლაძე
ივერი მსხალაძე

მხატვრული გამფორმებლები
შერიფე უიური

გარეგანის გაფორმება
სემკა მერთი

მისამართი
Livane Matbaacılık Yayıncılık Ltd.
M. Akif Cad. Kestane Sk. 5/
34179 Merter-Istanbul/Türkiye
Tel: +90 212 554 83 70
Faks: +90 212 556 94 47
e-posta: livanematbaa@hotmail.com

გამომცემის სახეობა
ადგილობრივი, პერიოდული

სტანბა
Düzey Matbaacılık Ltd. Şti.
Litros yolu, Fatih San.Sit. No:280
Tel.0212 613 40 41 Topkapı-Istanbul

განცხადების გამოქვეყნებისას
მთლიანი ფერადი გვერდი
750 \$ (ყველა გადასახადის ჩათვლით)

İki dilli serüven... /ორენოვანი წამოწყება...

İki dilli dergi yeni bir şey değil; dünyada yeni olmadığı gibi Türkiye’de de değil. Ama Türkiye’deki iki dilli yayın organı eğer Türkçe ve Gürcüce ise, bu tamamen yeni bir şey demektir. Çünkü ülkemizde bir tek üniversitede bile Gürcü dili ve edebiyatı (Kartveloloji) bölümü yokken, Türkçe-Gürcüce dergi yayımlamak olağandışı bir girişim sayılmalıdır. Bu derginin yayımlanmasına öncülük edenler, haliyle birer Kartvelolog da değil. Ama kökleri Kartvelolojiye konu olan kültürün uzak tarihlerinden geliyorsa insan, deli cesaretiyle iki dilli dergi yayımlamaya da soyunabiliyor. Adını, ünlü Gürcü halk ressamı Niko Pirosmavaşvili’den alan *Pirosmani* dergisinin maceraperestleri, bu girişimde, hoşluğu ve Donkişotluğu rehber edinmiş sayılırlar.

Tabii ki *Pirosmani*, kökleri derginin genel içeriğiyle örtüşen kişilerin dergisi değil yalnızca. Aynı zamanda Gürcü kültürüne sempati duyan, bu kültürle gönüldeşliği olan yazarların ve okurların da dergisi. *Pirosmani*’nin Türkçe okurlarının pek çoğu, Kolhuri tetri, berikaoba, tamada, kandzi, hinkali gibi yarı büyümlü kavramları bu dergiden öğrenecek. Bu dergiyle Tiflis’i, Batum’u, Sohum’u, Mtsheta’yı, Kutaisi’yi, Tshinvali’yi, Dmanisi’yi, Vardzia’yı, Vani’yi ziyaret edecekler. *Pirosmani*’nin Gürcüce okurları ise, Kolhuri tetri, berikaoba, tamada, kandzi, hinkali gibi yarı büyümlü kavramlardan geriye, bizim buralarda neler kaldığını görecekler. Bir tür içten dışa, dıştan içe bir yolculuk olacak bu. Kimi zaman *Uçınmaçini şapkası* giyeceğiz başımıza, kimi zaman Kolheti kıyılarında, *Altın Post’a* gelenleri karşılayacağız.

Bu dergiyi çıkarmasaydınız ne olurdu dersenez, mahcup olurduk derim!

Fahrettin Çiloğlu

ორენოვანი ჟურნალი, ისევე როგორც მსოფლიოს სხვა მრავალ ქვეყანაში, არც თურქეთში არაა ახალი ამბავი, მაგრამ თუ საქმე ქართულ-თურქულ ჟურნალს შეეხება, მაშინ თამამად უნდა ვთქვათ, რომ ეს ნამდვილად სრულიად ახალი და უჩვეულო ამბავია. მაშინ, როდესაც თურქეთის არცერთ უნივერსიტეტში არ ისწავლება არც ქართული ენა და ლიტერატურა და არც ქართველოლოგიის განხრა არსებობს, ასეთი ჟურნალის გამოცემა მართლაც რომ რიგგარეშე და დიდად მნიშვნელოვან მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. არც გამოცემლებში ურევია ვინმე ქართველოლოგი, მაგრამ როდესაც შენი ფესვები სწორედ ამ ქართველოლოგთა შესწავლის საგნად გამხდარი უძველესი კულტურიდან მოდის, ამ კულტურის პატივისცემა, სიყვარული და სისხლის ყვილი ორენოვან ჟურნალსაც გამოგაცემინებს. საქვეყნოდ აღიარებული ქართველი მხატვრის, ნიკო ფიროსმანაშვილის პატივსაცემად ჟურნალის სახელად “ფიროსმანი” შევარჩიეთ და კეთილი გრძნობებით აღსავსენი, დონკიშოტური თავგამებებით შევუდგეთ ძნელადსავალ გზას.

რაღა თქმა უნდა “ფიროსმანი” მხოლოდ მის გამოსაცემად მომუშავე ვიწრო წრის ჟურნალი არაა. იგი ქართული კულტურით და მწერლობით დაინტერესებული ყველა ადამიანისათვის, მწერლისა თუ მკითხველისთვისაა განკუთვნილი. თურქი მკითხველის დიდი ნაწილი პირველად სწორედ ამ ჟურნალიდან შეიტყობს თუ რას ნიშნავს “კოლხური თეთრის”, “ბერიკაობა”, “თამადა”, “ყანწი”, “ნინკალი” და სხვა მრავალი მცნება, რომელიც ადრე რაღაც იდუმალი ბურუსით იყო მოცული. ასევე ამ ჟურნალის მეშვეობით ეწვევიან ისინი თბილისს, ბათუმს, სოხუმს, მცხეთას, ქუთაისს, ცხინვალს, დმანისს, ვარძიას, ვანს და სხვა მრავალ ღირსშესანიშნავ ისტორიულ ადგილს. ქართველი მკითხველი კი, რომელმაც ისედაც მშვენივრად იცის “კოლხური თეთრის”, “ბერიკაობის”, “თამადის”, “ყანწისა” და “ნინკლის” მნიშვნელობა, იმას შეიტყობს, თუ რა კვალი დატოვა და როგორი მნიშვნელობა შეინარჩუნა ამ და კიდევ სხვა მრავალმა იდუმალმა მცნებებმა აქეთ, ჩვენსკენ. ფრიად საინტერესო გაცვლა-გამოცვლასთან გვექნება საქმე. ხანდახან “უჩინმაჩინის ქუდსაც” დავინსურავთ და ხანდახან კოლხეთის სასაპიროსთან “ოქროს საწმისისათვის” მომდგარ სტუმრებსაც დავხვდებით.

“ეს ჟურნალი რომ არ გამოგეცათ, რა მოხდებოდა!”-ო, რომ მკითხოთ, გეტყვით, რომ შევრცხვებოდი!

ფ. ბ. ჩილაშვილი

Öykü, ağır ateşte pişen Türk kahvesidir

“ნოველა” ცხელ ქვიშაზე მოღუღებული თურქული ყავაა

KEVSER RUHI / ქვესმარ რუჰი

AĞIR ateşte, kıvamında kotarılmış Türk kahvesidir öykü. Daha sonra başka bir şeye benzetebilirim, şu an böyle düşünüyorum. Kahvenin kısık ateşte, sabırla ve özenle, ağır ağır pişirilmesi, belki sadece yazarı ilgilendiren bir iş. Küçük fincanda ikram edilmesini, öykünün diğer yazınsal metinlere oranla daha kısa olması, daha çabuk okunması olarak düşünelim. Fincanın kenarına konmuş çifte kavrulmuş bir adet lokum, yazarın dili kullanmadaki özeni, ustalığı olsun. Tadına vara vara içtikten sonra fincanda bolca telve kalmalı. Telve, hem yazanı hem okuyanı ilgilendiren kısmı öykünün. Telveye bakıp da geleceğe yönelik birtakım işaretler aramak, bulmak, yorumlar yapmak, kısacası fal bakmak, öyküye tek bir “son” yakıştırmak değil, herkesin kendine göre bir “son” hayal etmesi olsun.

Öykü sabahçı kahveleri gibi bir şey olsun ya da. Ne yazarken ne de okurken uyuyabilelim. Öykü yazan da, sabahçı kahvesinin garsonu olsun; uykusuzluğu gözlerinde birikmiş... Yüksünmeden, gocunmadan ama kararlılıkla müşterileri uyandırsın, istense de istenmese de masaya çayı bıraksın, uyutmasın kimseyi.

Yahut, bir kadehte rakı olsun öykü. Üzerine eklediğimiz su var ya, işte o da olay örgüsü, karakterlerin sağlamlığı ve dili kullanmadaki ustalık olsun. Olsun ki, rakıya suyu eklediğimizde akılları baştan alan o davetkâr buğulanmaya tanıklık edelim.

ცხელ ქვიშაზე მოღუღებული თურქული ყავა “ნოველა”. იქნებ შემდეგ სხვა რამეს შევადარო, მაგრამ ახლა, ვფიქრობ, ასეა. ალბათ მხოლოდ მწერალი თუ შეძლებს, მთელი რუღუნებითა და მოთმინებით დააკვირდეს ნელ ცეცხლზე მოღუღებულ ყავას... დააკვირდეს და აღმოაჩინოს საერთო პატარა ფინჯნით მისართმევ ყავასა და ნოველას შორის, რომელიც სხვა წერილობით ნაწარმოებებთან შედარებით მცირეა და სწრაფად იკითხება. ლამაზაქზე დადებული, ორმაგად მოხალული ლუხუმიც ხომ მწერლის ენის თავისებურებაა, პროფესიონალიზმი. ყავის დაგემოვნებით დაღვევის შემდეგ ბლომად ნალექი რჩება. ნალექი კი „ნოველის“ სწორედ ის ნაწილია, რომელიც ერთნაირად აღძრავს ინტერესს როგორც მწერალში, ასევე მკითხველშიც. ნალექზე ამოკითხული მომავლისაკენ მიმართული სხვადასხვა ნიშნის ძებნა, პონა, ანალიზი, მოკლედ, მკითხაობა – ეს არის „ნოველის“ “დასასრული”, მხოლოდ ერთნაირი კი არა, სხვადასხვა, ვისაც როგორი წარმოუდგენია.

«ნოველა» შესაძლებელია დილის ყავასაც ჰკავდეს, წერისა და კითხვის დროს რომ არ გვაძინებს ხოლმე. მწერალმა კი შეიძლება დილის ყავის მიმტანიც მოგვაგონოს. მიმტანი, რომელიც მის თვალეში არეკლილი უძილობის მიუხედავად, მუდამ მზად არის, უდრტვიველად, უშფოთველად გააღვიძოს კლიენტი და ფინჯანი ჩაი ან ყავა მთავრად გამოღვიძებულს. მიმტანი, რომელიც ცდილობს, არავინ დააძინოს...

«ნოველა» ერთ სათლ რახს წააგავს: წყალში გაზავებულ რახს, რომელიც თითქოს მოვლენათა ქსელს იტევს, ქსელს,

Öykünün zaman kavramıyla bir derdi olduğu bilinir. Öykü ve zaman, aynı cümle içinde kullanıldığında "zaman" düz bir çizgi olmaktan çıkıyor. Geçmişten gelen, şimdiyi içine alan ve geleceğe uzanan dümdüz çizgi gibi bir "zaman" kavramı değil. Aksine birbirine dolanmış, iç içe geçmiş iplerin oluşturduğu düzensiz bir yığın sanki. Karmaşık bir ip yumağı... İpin ucunu tutup sona gitmeye çalışalım... Bu yolculukta aynı yerden birkaç kez geçmek, bazen başladığımız yere dönmek de olası. Ama ipin ardına takılıp gitmenin albenisi olduğu da bir gerçek. İşte bu yazı, bu albeniye kapılıp giderken yazılmıştır.

Öykü, kendini zamana bırakan "söz"dür belki de. Evet, öykü kendini zamana bırakır, sonra zamanın kendisi olur. Öyküyle birlikte zaman içinde yolculuklara çıkılır. Yollara düşülür, uzaklara gidilir, geri gelinir, sonra yakınlarla başka bir gözle bakılır.

Bizler, zaman içinde gerçek yolculuklardan geçmiş, yolların çilesini çekmiş, sonunda bu ülkeyi yurt edinmiş göçmenlerin -ya da bir başka deyişle muhacirlerin- torunlarıyız. Öykülerimiz var. O öykülerin anlatıcıları kendi hikâyelerini bizim kucaklarımıza dökerek zaman içinde yitip gittiler. Kuşaktan kuşağa aktarılan o hüznü dolu yolculuklar, yol hikâyeleri çok uzaklarda kaldı. Bizler, Türkiye'de yaşayan Gürcüler olarak, azınlık kavramının çağırıştırdığı olumsuzluğu yaşamadık. Ama "öteki" olma duygusu, olumsuzluk barındırmadan, içimizde bir yerlerde zaman zaman kendini belli eden, artık geçmesine geçmiş de izi kalmış bir yara gibi duruyor. Evlerimizde konuşulan dilin farklı olması, bazı geleneksel alışkanlıklarımızın halen sürüyor olması bir yana, bu toprakların dili olan Türkçe, duygularımızı, hissettiklerimizi yazmak için bize sonsuz olanaklar veriyor.

Göçün örselediği ruhlarımıza Türk dilinden olağanüstü merhemler yaptık. Yaralarımızı sağalttık. Yazmak için yeterli nedenimiz vardı; acı çekmiş olmak. Bu acılara Anadolu'da yaşayan herkesle birlikte göğüs gerdik. Bu süreçte yazmak büyülü bir anahtar tutuşturdu elimize. Edebiyata, öykülere, şiirlere açılan kapının, büyülü bir dünyaya açılan kapının anahtarı bu. O anahtarla açılan her kapı, başka büyülü kapılara, başka güzelliklere ulaştırıyor şimdi bizi. Pirosmeni de bu kapılardan biri.

Burada Pirosmeni'de, az şekerli, -dilerseniz ağız tadı artsın diye küçük bir lokumla birlikte- bol taveli, kallavi bir kahvenin eşliğinde okunacak öykülerde, öykülerimizde buluşmak isteği ile.

რომელიც ხასიათის სიმტკიცესა და მეტყველების დიდოსტატობაში აისახება. აისახება და ჩვენც რახზე წყლის დამატებისას დატრიალებული თავბრუდამხვევი არმატის მოწმენი ვხდებით.

ცნობილია, რომ «ნოველა» და დროის ცნება შეუთავსებელია. მათი ერთ წინადადებაში მოქცევისას «დრო» კარგავს სწორხაზოვნებას. თითქოს იგი არც წარსულიდან მოსულა, არც ახლანდელის მომცველია და არც მომავლისკენაა მიმართული... თითქოს აღარ არსებობს «დროის» სწორხაზოვანი ცნება. პირიქით, ერთმანეთში გადახლართული ძაფებიდან წარმოქმნილი უსისტემო გროვა არსებობს მხოლოდ ... იგი აბურღული ძაფის გორგალივითაა.

ვცადოთ, დავიკავოთ ამ ძაფის წვერი და ბოლოსკენ დავიძრაოთ... ამ მოგზაურობისას შესაძლებელია ერთსა და იმავე ადგილას აღმოჩნდეთ ხშირად ... და ან იქ დავბრუნდეთ, საიდანაც დავიწყეთ, მაგრამ დიდა და მიმზიდველი სურვილი ძაფის კვალდაკვალ გაყოლისა. სწორედ ამ სურვილის მიმზიდველობის ტყვეობაში დაიწერა ეს წერილი.

«ნოველა» დროში მიტოვებული «სიტყვაა». დიას, მოთხრობა დროში რჩება, მერე კი თავად ხდება დრო. მოთხრობასთან ერთად შესაძლებელია დროში მოგზაურობაც. გაუდგები გზას, შორს, შორს წახვალ, დაბრუნდები და... მერე, მერე ყველაფერს სხვა თვალთ შეხედავ.

ჩვენ დროში მოგზაურ, საკუთარ მიწა-წყალს მოწყვეტილ, ტანჯვითა და ვაებით შორ გზაზე მავალ იმ ლტოლვილითა, სხვანაირად რომ ვთქვათ, იმ მუჰაჯირთა შთამომავალნი ვართ, რომელთაც ეს ქვეყანა სამშობლოდ ექცათ. წინაპართაგან გადმოცემებია შემოგვრჩა. თითქოს ამბების მოხრობლებმა ეს გადმოცემები კალთაში ჩაგვიყარეს, თვითონ კი დროის დინებას გაჰყვნენ, გაუჩინარდნენ. ნალველით გაჯერებული, თაობებისათვის გადაცემული მოგზაურობათა ისტორიები შორეულმა წარსულმა შთანთქა.

თუმცა თურქეთში მცხოვრებ ქართველებს არასოდეს განგვიცდია უარყოფითი ემოცია, რომელიც «უმცირესობის» განცდას უკავშირდება, მაგრამ სულის სიღრმეში ყოველთვის გვახსოვს, რომ «სხვანი» ვართ. და ეს შეგრძნება იმ მოშუშებულ იარას ემსგავსება, რომლის ნაწიბურებიც ბოლომდე ვერ შეხორცდა და დროდადრო იჩენს ხოლმე თავს. ენა, რომელზედაც ოჯახში ვსაუბრობთ, განსხვავებულია. ზოგ ტრადიციულ ჩვევასაც ვაგრძელებთ... და მაინც, ამ მიწის ენა, თურქული ენა, ჩვენი გრძნობების გამოხატვის უკიდევანო შესაძლებლობათა წყაროს წარმოადგენს. ლტოლვილობისაგან დაფლეთილ ჩვენს სულებს თურქული ენა მაკურნებელ მალამოდ მოელამუნა, ჭრილობები მოგვიშუშა...

ჩვენ, ტკივილგამოვლილ ადამიანებს, წერისათვის საკმარისი მიზეზი გვაქვს... ეს სატკივარი ანატოლიელებთან ერთად გადავლახეთ...

მწერლობა ჯადოსნური გასაღებივითაა. მას ლიტერატურის ზღაპრული სამყაროს ყველა კარის გაღება შეუძლია, მოთხრობებისა და ლექსებისკენ მიმავალი კარისაც კი... ამ კართაგან თითოეულს მშვენიერების გზაზე მივყავართ და საოცრებათა ქვეყნის სილამაზესთან გვაზიარებს. ფიროსმანიც ხომ ერთ-ერთი კარია...

«ფიროსმანი» უფრო სასიამოვნო წასაკითხი იქნება პატარა ნაჭერი ლუხუმისა და ფინჯანი ნალექიანი ყავის თანხლებით. ჩვენ კი გემშვიდობებით «ფიროსმანში», ჩვენს მოთხრობებში, შეხვედრის სურვილით.

Niko ve Margarita / ნიკო და მარგარიტა

DURMUŞ AKBULUT / ღუმუშ აკბულუთი

RESMİ tam ortadan dikey olarak bölen bir kadın. Sol elinde bir demet çiçek. Üstünde tek parça, derin dekoliteli bir elbise. Belinde, uçları aşağı sarkmış bir kuşak. Kollarında sarıya yakın renkte iki bileklik. Zeminde koyu renkli taşlar. Gövdeleri kesilmiş iki ağaç. Ufuk çizgisinde, rüzgârda hafifçe salınan çiçekler ve otlar. Mavi bir gökyüzü ve kadına doğru yönelmiş aynı türde üç kuş. Ufuk çizgisinin oldukça aşağı alınmış olması, resme belirli bir derinlik katıyor. Havada süzülen kuşlar, bu derinlik hissini artırıyor. Oysa kadının duruşu, resme tamamen sonradan eklenmiş havası katıyor. Ressam büyük olasılıkla önce kadını resmetti, ardından kadının renk tonlarına kontrast oluşturacak şekilde çevresel aktörleri tamamladı. Bulutların ufuk çizgisinde, koyu zeminle mavi gökyüzünü ayırdığı noktada bulunması, sahenin büyük olasılıkla tepelik bir yerde geçtiğini gösteriyor. Zira kadının durduğu noktayla bulutlar arasındaki mesafe çok yakın. Üstelik kadının gövdesi ufuk çizgisinin tam iki kat üstünde. Burasının hafif tepelik bir yer olduğunu ufuk çizgisindeki otların ve çiçeklerin karışık düzende salınımlarından anlamak mümkün. Ama daha çok soldan sağa esen bir rüzgâr söz konusu. Öyle ki sanatçı, taşların ve kesilmiş ağaç gövdelerinin uzama yönlerini bile soldan sağa doğru vermiş. Muşamba üzerine yağlıboya olarak yapılan bu tablonun adı, *Aktrisa Margarita*. Tablo gerçekte, 117 x 94 cm boyutlarında.

Peki, kim bu kadın?

ტილოს შიგ შუაგულში გამოხატული ქალი. მარცხენა ხელში ყვავილების თაიგული. ღრმა დეკოლტიანი კაბა. წელზე შემოხვეული ფორჩხამოყრილი სარტყელი. მავებზე მოყვითალო ფერის ორი სამაჯური. ფონად მუქი ფერის ქვები. ორი ტოტებგადაჭრილი ხე. შორს, ჰორიზონტთან, ნივისაგან შერხეული ყვავილები და ბალახი. ლაფვარდოვანი ცა და სამი ერთნაირი ჩიტი, რომელთა გამოსახულებებშიც იგრძნობა სწრაფვა ქალისაკენ. ჰორიზონტის საზის დაბლა ყოფნა ნახატს განსაკუთრებულ სიღრმეს ანიჭებს. ჰაერში მონავარდე ჩიტები კიდევ უფრო აძლიერებენ ამ სიღრმეს. თუმცა ქალის გამოსახულება ისეთია, თითქოს ეს გარემო მერე მიუხატესო. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მხატვარმა ჯერ ქალი დახატა და მერე, მისი ფერების შესაბამისად, მასთან კონტრასტის შესაქმნელად შემოუსატა ყველაფერი დანარჩენი. ღრუბლების ჰორიზონტის საზთან, ლაფვარდოვანი ცისა და მუქი მიწის საზღვართან განლაგებაზე თუ ვიმჯელებთ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეს ადგილი შემადლებულ გორაკს წარმოადგენს. ამაზე მიგვითითებს ისიც, რომ ღრუბლები ქალის ფიგურასთან საკმაოდ ახლოს იმყოფებიან. ამასთანავე, ქალის ფიგურა ჰორიზონტის საზიდან საკმაოდ მაღლაა. გარდა ამისა, ყვავილებისა და ბალახის ერთმანეთში უწყესრიგოდ მიმოფანტულობაც ამაზე მიუთითებს. ქარის ქროლის მიმართულებაც აშკარაა: მარცხნიდან მარჯვნივ. მხატვარს ქვებაცა და ტოტებგადაჭრილი ორი ხეც მარცხნიდან მარჯვნივ ერთმანეთთან მიჯრით დაუხატავს. მუშაბაზე ზეთის საღებავით შესრულებული ამ ნახატის სახელი "აკტრისა მარგარიტაა", ხოლო ზომა – 117X94 სმ.

1895 yılında oruk noktasına çıkıp, 1900'de aniden ışığı sönen Belle Epoque dönemi, Fransa tarihinde, hafta Kita Avrupa'sının her yerinde, eğlencenin, sarhoşluğun, bohem yaşamın ve fuhşun en yoğun yaşandığı dönem olur. Montmartre çevresinde açılan kabare ve kulüpler, sayısız kankan dansçısına ev sahipliği yapar. Moulin Rouge ve La Reine Blanche en gözde mekânlardır. Sinemanın keşfedilip daha çok ilgi görmeye başlamasından sonra, bu mekânlar büyüünü ve çekiciliğini kaybetmeye başlar. Yirminci yüzyıla geçtiyse, buralar artık birer geneleve, kankan dansçılarınin çoğu da fahişeye dönüşmüştür. Bazıları soluğu Rusya ve Avrupa'ya yakın ülkelerde alır. Belle Epoque havasını devam ettirmek isterler. Şarkıcı Margarita da büyük olasılıkla bu kadınlardan biri. Gerçek adı Marguerite'dir. Ancak o dönemde farklı bir sahne adıyla çıkmak moda olduğu için, ona da Margarita adı uygun görülmüş olabilir. Büyük olasılıkla fuhuş batağına düşmemek için Gürcistan'a gelen Margarita, 1905 yılında Niko Pirosmani'yle tanışır. Niko, her gece o aynı sahnenin önünde durup onu izlemiş; uzaklardan gelen bu kadının büyüüne kapılmış ve onu arabalar dolusu çiçoğe böğmüştür. Bu öykü öylesine tanıdık ki; neredeyse aynı dönemlerde, ya da Belle Epoque döneminde, Toulouse-Lautrec'le Louise Weber aynı durumdadır; Oscar Wilde, neredeyse her hafta aynı sahnenin karşısında aynı kişiyi hayranlıkla izler. Pirosmani'nin de kaderi farklı olmayacaktır. O da her gece aynı saatte, aynı sahnenin önünde, belki o e aynı noktadan, aynı kadını izler. Kısa bir aşk dönemi yaşarlar ve Margarita Gürcistan'dan ayrılır. Ondan geriye sadece bir tablosu ve ona benzetilerek yapılmış kocanın resimleri kalır. Margarita'nın belki de sahip olduğu tek resim Pirosmani'nin yaptığı bu tablo. Büyük olasılıkla hiç fotoğraf da yok.

Aktrist Margarita tablosu, her anlamda bir yumuşaklığın, ovalliğin ve daireselliğin ağır bastığı bir resim. Sonatçı bununla belki o bir kadına yüklediği yumuşaklığı, sevecenliği, şefkati ve kocanın hatları, toplu halde Margarita üzerinde yansıtmak istedi. Kadının hafifçe gülümseyen dudaklar resmin gere uyumuna birebir oturur. Dudaklar, yüzün oval hattıyla uyumludur; aynı şekilde siyah gözbebekleriyle, kaşların aşırı oval çizgisiyle, hatta saç diplerinin ovalliğiyle uyum içindedir. Burun bile ovaldir. Aynı şekilde çene ve boyun altının daireselliği mükemmel bir paralellik çizer. Buna, kadının omuzlarıyla çizdiği ovale yakın gövdesi bile dahil edilebilir. Aynı şekilde, elbisenin dekoltesi, göğüslerin daireselliğiyle yumuşak bir paralellik kurar. Aşağı doğru inidikçe; beldeki kuşak, elbisenin alt kısmı ve çarabın dairesel çizgileri bu ovalliği destekler. Kollarındaki bileklikler ve sol elle tutulan demetin daireselliği de bu genel bütüne uyar. Hepsi birden, adeta şiddetle yer olmayan bir dünyanın; keskin, sert ve sivri olan her şeyin uzak tutulduğu bir anın göstergeleridir. Bu duruma kadın dışında kalan nesnelere dahi uyum sağlar. Taşların, doğalarının aksine, yumuşak hatlarda veri mesi; kesilmiş ağaç gövdelerinin daireselliği ve bulutların yumuşak görünüşleri bu şefkat evrenini destekler. Gökyüzü bile dairesel fırça vuruşlarıyla tamamlanmış. Bu ortamı dışlayan çok az gösterge söz konusu. Bunlar, kadının sağ eline ait sivri parmaklar, belden sarkan kuşağın uçları ve kuşların gagasından ibaret.

Ama bu tablo, aynı zamanda, çarpışan iki farklı dünyanın resmi. Margarita'nın saflığı yansıtıcısına duran boyaca yakın siyahıyla, ayakları altında ve gerisinde duran koyu

zinc arısı es çalıyor?

Safranengeçit, da ara marmar safranengeçit, mteveli vevrobin ishtoriaში 1895 წელს კულმინაციურ წერტილს მიღწეული, ხოლო 1900 წელს უეცრად ჩამქრალი "ელლე პოქუეს" ხანა ნამდვილად საყოველთაო გართობის, სიმთვრალის, ბოქმური ცხოვრებისა და მრუშობის მოძალების პერიოდი იყო. მონმარტრზე გახსნილი უამრავი კაბარე და კლუბი გულუხვად მასპინძლობდა კანკანის უთვალავ მოცეკვავეს. მათ შორის განსაკუთრებით გამოირჩეოდა ორი - "მოულის როუგე" და "ლა რენე ბლანწ". კინოს გამოგონებისა და მოძალების შემდეგ ამ კლუბებმა, რაღა თქმა უნდა, დაკარგეს თავიანთი პირვანდელი მნიშვნელობა და ადგილი. მეოცე საუკუნის დასაწყისში კი თითქმის ყველა ეს კლუბი საროსკიპოდ, ხოლო კანკანის მოცეკვავეები ამ საროსკიპოებში მომუშავე მეძავეებად გადაიქცნენ. ზოგიერთი მათგანი რუსეთსა და აღმოსავლეთ ევროპაში გაიხიზნა, რათა იქ გავერძელებინა "ელლე პოქუეს" მოტანილი და მათ მიერ შესისხლხორცებული ცხოვრების წესი. მოძერალი მარგარიტაც, უნდა ვივარაუდოთ, რომ სწორედ ერთ-ერთი ამ ქალთაგანია. მისი ნამდვილი სახელი, საგარაუდოდ, მარგერიტ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ იმ დროს მიღებული წესით, სასცენო ფსევდონიმი აუცილებელი იყო და უნდა ვიფიქროთ, რომ სწორედ ამ მოსაზრებით შეერქვა მას მარგარიტა. ასევე საგარაუდოა, რომ სიმების ჭაობიდან თავის დაღწევისა და გადარჩენის მიზნით, საქართველოში გადმოხიზნულმა მარგარიტამ 1905 წელს გაიცნო ნიკო ფროსმანი. ნიკო ყოველ საღამოს მოდიოდა მის კონცერტებზე და შორეული ქვეყნიდან ჩამოსული ქალის გამოსვლებით მოჯადოებული დიდხანს ელოდებოდა მას სცენის წინ კონცერტის შემდეგ. ყვეალებით სავსე ეტლიც კი მიუძღვნა, თუმც არ იყო ეს იმ დროისათვის იშვიათი ამბავი. ზუსტად ასეთსავე სიტუაციაში იყვნენ ტულუს ლოტრეკი და ლუის ვებერი. ასევე იყო მიჯაჭვული ასეთსავე ქალზე ოსკარ უაილდი. ნიკო ფროსმანმაც იგივე ბედი გაიზიარა და ისიც ასევე ყოველდღე ერთსა და იმავე სცენაზე ერთსა და იმავე ქალს, შესაძლებელია, ერთი და იმავე წერტილიდან უყურებდა და ვერ შორდებოდა. შემდეგ - ხანმოკლე სასიყვარულო თავგადასავალი და მარგარიტა მიდის საქართველოდან. მის შემდეგ კი თბილისში მხოლოდ ეს ნახატი რჩება. ვინ იცის, იქნებ სხვა ვინმესთვისაც აღმოჩნდა მარგარიტა შთაგონების წყარო, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ ნახატის გარდა სხვა არაფერი, ერთი უბრალო ფოტოგრაფიაც კი არ დარჩენილა.

"აქტრისა მარგარიტა" ყურადღებას იპყრობს რბილი ხაზებითა, შეიძლება ამით მხატვარი შეეცადა განსაკუთრებით გაესვა ხაზი მისი ქალურობისა და ალერსიანი ბუნებისათვის. მშვენივრად ჯდება ნახატის მილიანობაში ქალის ტურნებზე მოთამაშე ოდნავ შესაჩხეველი ღიმილიც. ჰარმონიაშია ერთმანეთთან სახის ოვალი და ტურნების ფორმა, შავი თვალები და მომშვილდელი წარბები. ყველაფერი ოვალურია, თმის ძირებიც ოვალურადაა შემოწყობილი შუბლის ზემო ნაწილში. ცხვირიც კი ოვალურია. ნიკაპისა და ყელის ხაზებიც პარალელურ ოვალურ წრეებადაა განლაგებული. ასევე ოვალურ ციკლს აგრძელებს ქალის მხრების მოხაზულობაც. დეკოლტეს ჭრილიც მკერდის ოვალურ-წრიულ ამოზრცულობასთან მშვენივრადაა წარმოდგენილი პარალელურ სივრცეში. ქვევით, წელზე შემორტყმული სარტყელი, კაბის ქვედა ხაზი და წინდების მომრგვალებული შემოხაზულობა თითქოსდა ამთავრებს ამ რბილ ოვალურ ციკლს. ასევე ოვალური ფორმითაა მოცემული სამაჯურები და მარცხენა ხელში - თაიგული. ეს ყველაფერი ძალიან შორსაა ხევათით სავსე კუთხოვანი სამყაროსაგან და თავისი სირბილითა და სიმშვიდით იპყრობს მნახველის ყურადღებას. ასევე ჰარმონიულადაა განთავსებული ტილოზე ყველაფერი დანარჩენიც. რბილი ხაზებითაა გადმოცემული ბუნებრივად

gölgeli zemin arasında aşırı bir karşıtlık söz konusu. Zemin, yabancıllığını göstermek istercesine taşları sahnenin önüne çıkarmış. Gövdeleri kesik ağaçlar aynı zamanda bir tehdidin, gözdağının ve bir süre önce yaşanmış bir şiddetin kurbanı ve tanıkları gibidir. Katı, acımasız ve şefkatten uzak olan her şey koyu tonlarda ve daha keskin verilirken; bunların karşısında dikilen sevecenlik, gülümseme, güzellik, şefkat ve çekicilik açık tonlarla veriliyor.

Margarita gerçekte bu resme ne kadar benziyordu, bunu kimse bilmiyor. Bu resim büyük olasılıkla poz verilerek yapılmış bir tablo. Belki de sanatçı Margarita'yı kendi Venüs'ü gibi düşledi. Gerçekte bunun ipuçları yok değil: Kadının durduğu yer, çerçeve dışında kalmış bir su kenarı olabilir. Çünkü zeminin ve taşların yapısı bunu destekliyor. Ağaçların çok az görülen kökleri de öyle. Kuşlar martı değilse bile Venüs'ün serçeleri, güller yine Venüs'ü simgeleyen çiçekler, zemine, yine Venüs'ün doğduğu sığ bir su kenarı olabilir. Kuşları kanatlı birer Kupido olarak da düşünmek mümkün. Zira ressamın diğer bir resmi olan *Ortaçalalı Güzel* adlı tablosu, Margarita'ya çok benzeyen bir kadını yansıtır ve kadının duruşu, o dönemde sık kullanılan Venüs ve çıplak kadın duruşlarına birebir uyar. Tek farkı, sırttan değil, önden verilmiş olması. Üstelik orada da kuş ve gül hemen fark edilir.

Ama tüm bunlar bizim geliştirdiğimiz hayal ürünü cümleler de olabilir. Ressam belki de bu resmi gözyaşları içinde yaptı. Sahip olduğu tek varlığın, Marguerita'in gideceğini bildiği için bu resme kırk yıllık yoksulluğundan kalan her şeyi yansıttı. Belki de biz bunların çok azını görüyoruz. Ya da Pirosmeni, hiçbir benzetme ve alegoriye gitmeden, Margarita'yı öylece resmetti. Belki de sanatçı, onun yüzünde, yorgunluğu, geride kalan kankan çığlıklarını, şansonları ve bir dönemin bohem yaşamını da resmetmek istedi. Ya da sadece ona ülkesinden bir kadının yüzünü giydirip, Margarita'ya olan aşkıyla, kendi coğrafyasına duyduğu coşkuyu birleştirdi. Kim bilir, belki de Margarita'nın yüzü bu resimden tamamen farklıydı. Tıpkı Pirosmeni'nin her şeyi farklı biçim ve renkte yansıtan fırçası gibi.

კუთხოვანი ქვებიც. გადაჭრილტოტებიანი ხეების მომრგვალებულობა და ღრუბლების რბილი მოყვანილობაც არაჩვეულებრივად თბილ განწყობილებას ქმნიან. ცაც კი ფუნჯის წრიული მოსმითაა გამოსახული. ამ საყოველთაო სირბილეს მხოლოდ თითო-ოროლა რამ თუ არღვევს. მაგალითად, ქალის მარჯვენა ხელის წაწვეტებული თითები, წელზე შემორტყმული სარტყელის ქვევით ჩამოყრილი წვეტიანი ბოლოები და ჩიტების ნისკარტები.

ეს ნახატი, ამავე დროს, ორი, ერთმანეთის საწინააღმდეგო, სამყაროს შეჯახებასაც ასახავს, მარგარიტას კლემპოსილების გამომსახველი, მისი მოთეთრო გამაში გადაწვეტილი სილუეტი მკვეთრ კონტრასტშია მის ფერხოტქვეშ მდებარე გრუნტის ჩამუქებულ ტონებთან. ქვიანი გრუნტი თითქოს უხეში და ველური ცხოვრების სისასტიკის სიმბოლოდაა წინა პლანზე წამოწეული. ტოტებგადაჭრილი ხეები კი თითქოს იმ სისასტიკის უტყვეი მოწმეების სახითაა წარმოდგენილი, რომელიც მათ ამ ახლო წარსულში დატყდათ თავს. სინაზისა და ამღლებულისგან დამორებული ყველაფერი უხეში და მახინჯი მუქი ტონებითა და მკვეთრი ხაზებითაა შესრულებული, ხოლო ყველაფერი ნაზი, ამღლებული და მომხიბლავი – ღია და ნათელი ტონებით.

არავინ იცის, სინამდვილეში ჰვავს თუ არა, ან რამდენად ჰვავს ეს ნახატი ნამდვილ მარგარიტას. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ხატვის პროცესში მარგარიტა პოზირებდა მხატვარს.

ისიც შესაძლებელია, რომ მხატვარს მხოლოდ თავისი ფანტაზიის წყალობით, წარმოდგენით ჰყავდეს დახატული ეს ქალი, როგორც ვენერა. ვერც იმას ვიტყვით, რომ არა გვაქვს რაიმე დამამტკიცებელი საბუთი. შესაძლებელია, ის ადგილი, სადაც ქალი დგას, მდინარის ნაპირი იყოს. ამაზე მიგვითითებენ გრუნტი და ქვები, ამავე მოწმეებ ხეების ოღნავ მოშიშვლებული ფესვებიც. ჩიტები, მართალია, თოლიები არ არიან, მაგრამ ვენერას ბელურებს ჰგვანან ძალიან. ასევე, ვენერას დაბადებას მოგვაგონებს ვარდები და გრუნტიც, რომელიც ძალიან ჰვავს ვენერას ზღვის ქაფიდან დაბადების ადგილის გრუნტს. ჩიტების ადგილას კი თითო კუბიდონი შეიძლება წარმოვიდგინოთ. აქვე არ შეიძლება, არ გავიხსენოთ ამავე მხატვრის მეორე ტილო, "ორთაჭალის ტურფა", რადგანაც იქ გამოსახული ქალიც ძალიან ჰვავს მარგარიტას და მისი პოზაც მეტად დამახასიათებელია იმ დროისათვის საკმაოდ გავრცელებული ვენერასა და, საერთოდ, შიშველი ქალის გამოსახულებისათვის. ერთადერთი სხვაობა ხედვის კუთხეა წინიდან და არა უკნიდან. ჩიტი და ყვავილი კი იქაც ასევე იქცევენ ყურადღებას.

შესაძლებელია, ეს ყველაფერი მხოლოდ ჩვენი ფანტაზიის ნაყოფი იყოს და სხვა არაფერი. ხომ შეიძლება, მხატვარს ეს ტილო ცრემლების ღვრითაც ჰქონდეს დახატული. ხომ შეიძლება, მარგარიტას წასვლის შემდეგ ორმოცწლიანი გაჭირვებისა და წამიერად გაბრწყინებული ოცნებების საბოლოოდ დამსხვრევით გამოწვეული ემოციების გადმოცემას შეეცადა ამ ნახატში. ჩვენ შეიძლება ბოლომდე ვერც ამოვიკითხოთ ეს ყველაფერი. ან იქნებ ყოველგვარი ალეგორიებისა და მეტაფორების გარეშე დახატა ფიროსმანმა მხოლოდ ის, რასაც ხედავდა. ხომ შეიძლება ამ ყველაფრის ტილოზე გადატანით უნდოდა გადმოეცა მაყურებლისათვის მისივე უსასობა, კანკანის ველური ყიფინითა და უძილო ღამეებით, იმ ეპოქის მანსონიეებითა და ბოჰემური სივითებით გამოწვეული უკიდურესი დაღლილობა. ან იქნებ ვინმე ადგილობრივი ქალის პორტრეტია, რომელსაც მარგარიტას სამოსი ჩააცვა, რადგანაც აღფრთოვანებული იყო მისი სცენური გამოსვლებით. ისიც შესაძლებელია, რომ მარგარიტა აბსოლუტურად სხვანაირად გამოიყურებოდა და ასეთი სახით ჩვენამდე მხოლოდ ფიროსმანის მეტად თავისებური და მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ფუნჯის წყალობით მოაღწია.

Gürcü mitolojisinde ay ve boğa kültü

მთვარისა და ხარის კულტი ქართულ მითოლოგიაში

MTVARISA TARHNIŞVİLİ / მთვარისა თარხნიშვილი

HAYLİ farklı ve ilginç bir mitoloji olan Gürcü mitolojisi, pagan ve Hıristiyanlık dönemleri olmak üzere iki döneme ayrılır. Mitler, ritüeller ve semboller Gürcü mitolojisinde iç içe geçmiştir. Pagan dönemi mitolojik sembollerinin Hıristiyanlığa da geçtiğine sıkça rastlanır.

Pagan dönemi tanrıları arasında Güneş ve Ay tanrıları baş sırada yer alıyorlardı. Güneş kadın yüzü olarak betimleniyorken, Ay erkek yüzüyle sembolize ediliyordu. Evrenin annesi olarak Güneş nasıl kadınlığın başlangıcı sayılıyorsa, Ay da erkeklığın başlangıcı kabul ediliyordu. Bunun böyle olduğunu bir Gürcü halk şiiri de göstermektedir:

“Güneş annemdir benim
Ay babam,
Bu küçük-küçük yıldızlar
Kız kardeşlerimdir benim”

Gürcistan’da Ay kültüne çok büyük saygı gösteriliyordu. Ay, mutluluğun da sembolüydü. Dolunay mutluluk demekken, yarım ay talihsizliğin, kötü günlerin habercisi

ქართული მითოლოგია მრავალფეროვანი და საინტერესოა. ის ორ ნაწილად იყოფა – წარმართულად და ქრისტიანულად. მითი, რიტუალი და სიმბოლოები ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული. ხშირია შემთხვევებიც, როდესაც წარმართული მითოლოგიური სიმბოლოები ქრისტიანულშიც გადმოვიდა და დამკვიდრდა.

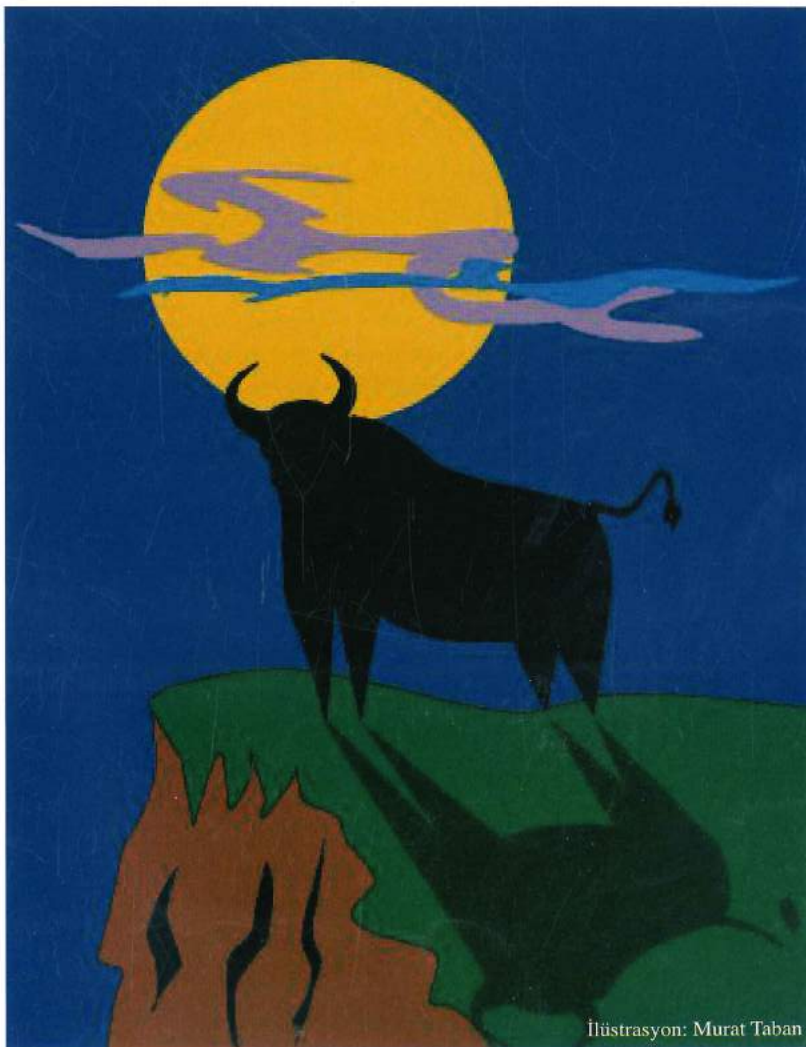
წარმართული ღმერთების პანთეონის მზისა და მთვარის ღმერთები სათავეში იდგნენ. მზეს ქალის სახით წარმოიდგენდნენ, ხოლო მთვარეს – კაცის. მზეს, როგორც ქვეყნიერების დედას, ქალურ საწყისად მიიჩნევდნენ, მთვარეს კი – მამაკაცურ საწყისად. ამას ადასტურებს ქართული ხალხური ლექსიც:

“მზე დედაა ჩემი,
მთვარე მამაჩემი,
ეს წვრილ-წვრილი ვარსკვლავები
და და ძმაა ჩემი”.

მთვარეს ძველად საქართველოში დიდ პატივს სცემდნენ. მთვარე მიიჩნეოდა ბედნიერების სიმბოლოდ. სახსე მთვარე ბედნიერების, ნახევარმთვარე უბედურების, არაკეთილი დღეების მომტანად ითვლებოდა. მთვარე პერიოდულად უჩინარდება და კვლავ ჩნდება ცის თაღზე, ამიტომ იგი ასოცირდებოდა სიკვდილისა და კვლავ დაბადების იდეასთან. ძველ ქართულში, სვანურსა და მეგრულში ოდესღაც ორშაბათი მთვარის დღედ, ხოლო სამშაბათი მზის დღედ იწოდება.

ქართლის პირველმა მეფემ, ფარნავაზმა, მრავალღმერთიანობა ერთღმერთობით შეცვალა. მან მთვარის ღმერთი არმაზი ქვეყნის მთავარ ღმერთად გამოაცხადა და მისი კერპი მცხეთის ახლოს მთაზე დადგა.

მთვარის სიმბოლოდ და მის წმინდა ცხოველად ხარს მიიჩნევდნენ. ხარს მთვარის ფორმის რქები აქვს, არის ძლიერი ცხოველი და შეუცვლელია მიწათმოქმედებასა და სოფლის მეურნეობაში. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ისეთ მიწათმოქმედ ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, ხარის კულტი ფართოდ გავრცელდა და დამკვიდრდა. ხარი, როგორც ერთ-ერთი უძველესი და საყოველთაო

ილუსტრაცია: Murat Taban

sayılırdı. Ay, gökyüzünde dönem dönem ortaya çıkıp kaybolduğu için, ölüm ve yeniden varolma düşüncesiyle de ilişkili görülüyordu. Eski Gürcüce’de, bugünkü Svanca ile Megrelce’de Pazartesi ay günü, Salı günü de güneş günü sayılıyordu.

İlk Gürcü kralı Parnavaz (İÖ 4-3. yüzyıl) çoktanrılı inancın yerine tektanrılı inancı geçirdi. Kral, Ay tanrısı Armazi’yi ülkenin baş tanrısı ilan etti ve Armazi’nin idolünü Mtsheta yakınlarındaki tepeye diktirdi.

Ay’ın sembolü ve onun kutsal hayvanı olarak boğa kabul ediliyordu. Ay biçimli boynuzları olan boğa, güçlü, toprak işlemede ve köy tarımında vazgeçilmez bir hayvandır. Bütün bunlardan dolayı, bir tarım ülkesi olan Gürcistan’da boğa kültü yayılıp yerleşti. Gürcistan’daki arkeolojik verilere göre en eski ve en yaygın sembol olan boğa, Geç Tunç Çağı ve Erken Demir Çağında ortaya çıkmıştır. Arkaik ritüeller ve mitsel motiflerin tümü boğayla ilişkilidir. Boğa betimlemesi, İÖ 6. yüzyılda kesilen ve Kolhuri tetri denen ilk Gürcü sikkesinde de yer almıştır.

Bütün kutsal hayvanlar gibi boğalar da pek çok mucizeyle ilişkilendiriliyordu ve bundan dolayı Hıristiyanlığın kabulünden sonra da boğa, kutsal hayvan işlevini yitirmedi. O, Aziz Giorgi ve baş meleğin kurbanlık hayvanı olarak kabul ediliyordu. Boğalar, ibadet yerlerinin kuruluşlarıyla ilgili anlatılarda da yer almıştır (Örneğin, Lomisi, Gergeti Üçleme, Sapari kiliseleri ve başka kiliselerle ilgili anlatılarda yer alır). Batı Gürcistan’da, Lentehi ilçesindeki (Aşağı Svaneti) Baş Melek Kilisesi’nin kuruluşu hakkındaki söylence bunun tipik örneğini vermektedir. Buna göre iki boğanın boynuna bir demir boyunduruk geçirirler ve serbest bırakırlar. Boğaların durduğu yerde Baş Melek Kilisesi’nin kururlar.

Mtiuleti’deki bir efsaneye göre, tutsak alınan buralı halk bir boğanın yol göstermesiyle Hindistan’dan vatanına döner (Boğa, Lomisa / Aslan adını taşıyordu). Uzun bir yolculuktan sonra Lomisa, Mleta köyünde cansız yere yığılıverir. Lomisi Kilisesi işte burada yapılmış ve bu boğaya duyulan saygı günümüze değin Lomisoba denilen bayramla sürdürülmüştür.

Svaneti’de bayramların başlangıcı ilkbaharda boğaların güreşi ve sonra onların kurban edilmesiyle başlıyordu. Benzer bir ritüel Samegrelo’da da yapılıyor ve bu ritüel “Kuruli” adıyla biliniyordu. Sözü edilen Megrel ve Svan ritüelleri, Küçük Asya (Hatti) (İÖ 3-2. binyıllar) ve Akdeniz kıyısı ülkesi Tauromahia (7-6. yüzyıllar) ritüellerine çok benzemektedir.

Kısaca söylemek gerekirse, Ay kültü ve onun sembolü olan boğa, Gürcü mitinde ve kültüründe hayli geniş yer tutuyordu. Bu kült, halkın hafızasında o kadar güçlü biçimde yer etmişti ki bu kültürün izlerine günümüzde de rastlamak mümkündür.

simbololo mთვარის კულტის არქეოლოგიური მონაცემებით საქართველოში გვიან ბრინჯაოს და ადრე რკინის ხანაში ჩნდება. მასთან დაკავშირებულია არქაული რიტუალები და მითოსური მოტივების მთელი კომპლექსი. ხარი გამოსახული იყო პირველ ქართულ მონეტაზე – კოლხურ თეთრზე, რომელიც ძვ. წ. VI საუკუნეში მოიჭრა. ხარს, როგორც წმინდა

ცხოველს, მრავალი სხვადასხვა სახის სასწაული მიეწერებოდა, ამიტომ საქართველოში ქრისტიანობის შემოსვლის შემდეგ ხარს წმინდა ცხოველის ფუნქცია არ დაუკარგავს. ის წმინდა გიორგისა და მთავარანგელოზის შესაწირ ცხოველად მიიჩნეოდა. ხარები ხშირად ფიგურირებენ სალოცავის დაარსებასთან დაკავშირებულ გადმოცემებში (მაგ., ლომისის, გერგეტის სამების, საფარის ტაძრებისა და სხვ. გადმოცემებში). დასავლეთ საქართველოში ამის ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს თქმულება ლენტეხის რაიონში (ქვემო სვანეთი) მთავარანგელოზის ეკლესიის დაარსების შესახებ, რომლის მიხედვით, ორ ხარს დაადგეს რკინის უღელი და გაუშვეს. იმ ადგილას, სადაც ხარები გაჩერდნენ, ააგეს მთავარანგელოზის ეკლესია.

მთიულეთში არსებული ლეგენდის მიხედვით, ტყვედ გატაცებულებს ინლოეთიდან სამშობლოსაკენ ხარი გამოუძღვა (ხარს ლომისა ერქვა). დიდი ხნის სიარულის შემდეგ ლომისა სოფ. მლეთაში უსულოდ დაეცა. ამ ადგილას აიგო ლომისის ეკლესია და ამ ხარის პატივსაცემად დღემდე აღინიშნება ლომისობის დღესასწაული.

სვანეთში დღესასწაულთა ციკლის დასაწყისი გაზაფხულზე ხართა ბრძოლით და შემდეგ მათი შეწირვით იწყებოდა. ამგვარი რიტუალი სამეგრელოშიც იმართებოდა და ის „კურულის“ სახელით იყო ცნობილი. აღიშნული მეგრული და სვანური რიტუალები ძალიან ჰგავს მცირეაზიულ (ხეთურ) (III-II ათასწლეულები) და ხმელთაშუაზღვისპირა ქვეყნის, ტაიურმახიის, რიტუალებს (ძვ. წ. VII-VI საუკუნეები).

ამგვარად, მთვარის კულტი და მისი სიმბოლო ხარი ფართოდ იყო გავრცელებული ქართულ მითოსსა და ყოფიერებაში. ეს კულტი იმდენად ძლიერად იჯდა ხალხურ მესხიერებაში, რომ მისი ელემენტები დღემდე შემორჩენილი.

ილუსტრაცია: Murat Taban

Fotoğraf: Nino Bagrationi

Gürcüstan'ın Başkentleri: TİFLİS

საქართველოს დედაქალაქები: თბილისი

İRİNE GIVIAŞVİLİ / ირინე გივიაშვილი

TİFLİS... Gürcüstan'ın başkenti, bu konumunu birçok kez yitiren ve geri alan kent... Defalarca yıkılıp yıkılıp yeniden ayağa kalkan kent, çehresi birçok kez değişen ama yine de kendine özgü o müthiş albenisini koruyan kent.

Tiflis'in nasıl bir kent olduğu sorusuna kimse tam bir cevap veremez aslında. Avrupalılar için burası Doğu'dur; Doğulular içinse Avrupa... Bana sorarsanız Tiflis, Doğu coğrafyasında Avrupalı bir kenttir. İki farklı dünyanın tarihsel anlamda kesiştiği yerde, yaşam tarzı, sıcaklığı, kültürü ve gelenekleriyle yoğrulmuş bambaşka bir kent...

Tiflis, Gürcüstan'ın doğu kesiminde, Kartli bölgesinde, Kura nehri vadisine kurulmuştur. Kent, Kura nehrinin iki yakasındaki vadide yer alır ve bu durum aynı zamanda kentin kendine özgü şehirleşme biçimini de belirler. Kentin tarihi, bizi çok eski zamanlara, 5. yüzyıla götüren harikulade bir efsane ile başlar:

O devirde Gürcüstan'ın başkenti Mtsheta, kralı ise Vahtang Gorgasali'dir. Kral, Mtsheta'nın doğusunda ormanda avlanırken bir sülün vurur, kendi eğittiği atmacasını

საქართველოს დედაქალაქი – ქალაქი, რომელმაც ბევრჯერ დაკარგა და დაიბრუნა ეს სტატუსი... ქალაქი, რომელიც ბევრჯერ დაიქცა, მაგრამ ისევ აღსდგა, ბევრჯერ იცვალა სახე, მაგრამ შეინარჩუნა განუმეორებელი თბილისური სიბღი.

ვერავინ გაგცემთ ზუსტ პასუხს თუ რა ტიპისაა თბილისი: ევროპელებისათვის აქ აღმოსავლეთია, აღმოსავლელთათვის კი – ევროპა; მე კი ვიტყვოდი, რომ თბილისი ევროპული ქალაქია გეორაფიულ აღმოსავლეთში – ცხოვრების სტილით, ტემპერამენტით, კულტურითა და ტრადიციებით შეზავებული ისტორიულად ორი სამყაროს გზაჯვარედინზე...

თბილისი – აღმოსავლეთ საქართველოში, ქართლში, მდინარე მტკვარზეა გაშენებული. ქალაქი მდინარის აქეთ-იქით მთავორიან ლანდშაფტზეა განლაგებული, რამაც განსაზღვრა კიდევ ქალაქგანაშენიანების თბილისური ხასიათი. მისი ისტორია ბრწყინვალე ლეგენდით იწყება, რომელიც შორეულ V საუკუნეში გვაბრუნებს:

სულუნის არძა სალარ, ატმაცა ბირ დაჲა გერი დონმეჲ. Kralin tazaları atmacayı da sülünü de sıcak suda haşlanmış halde bulurlar. Bu kuşların içine düşüp haşlandığı su, Tiflis'in kükürtlü doğal sıcak su kaynağıdır. Kral da, sıcak suyun doğduğu yerde başkent kuracağını diye buyurur. Kente Tbilisi⁽¹⁾ isminin verilmesinin hikâyesi budur. "Tbilisi" kenti böyle kurulur...

Tiflis'in en eski mahalleleri günümüzde de kükürtlü sıcak su kaynağının etrafına dizilmiştir. Burada, en eski Ortodoks kiliselerinin, cami ile minarenin, sinagogun, balkonlu evlerin, kervansarayların, Türk hamamlarının ya da doğu hamamlarının labirentlerinde yokuş yokuş serpilmiş dar sokaklar size rehberlik eder. Tiflis'in en eski yapısı 6. yüzyılda yapılmış Ançishati (Ançî İkonu) Kilisesi'dir. Kilise, adını günümüzde Türkiye'nin doğusunda bulunan Ançî Kilisesi'nden, o bölgede Müslümanlığın kabulünden sonra Gürcüler tarafından Tiflis'e getirilmiş olan ikondan almıştır. Ançî İkonu halen Tiflis Ulusal Müzesi'nde korunmaktadır. Başka birçok ilginç eşyayla birlikte Hahuli kapısı ve Kraliçe Tamar'a ait haç kolye de aynı müzede korunmaktadır. Sürekli açık olan müzede Niko Pirosmანი'nin yapıtları da sergilenmektedir.

Hemen burada, Kura nehrinin öbür yakasında yükselen kayalık tepede 13. yüzyıla ait kilise bulunur. Kraliçe Tamar'ın nikâhi bu kilisede kıyılmıştır. Kayalığın kenarında ise Tiflis'in kurucusu Vahtang Gorgasali'nin anıtı yükselir. Kura'nın diğer yakasında ise Narikala bulunmaktadır. Bugün o kalenin kerpiç burçlarından şehri seyredenler şahane Tiflis manzarasıyla mest olmaktadır.

Tiflis'in eski mahallelerinde şimdi gördüğümüz evlerin hepsi 19. yüzyıldan önceki devirlerde yapılmış binalardan değil. Eskiden Tiflis'te damlı evler varmış, bunların hiçbirisi kalmamış. Ortaçağın eski kenti 1795'de İranlıların yıkıcı saldırılarına kurban gitti, ama Tiflis buna rağmen kent yerleşim planını ve sokak düzenini korumayı başardı. Tiflis'in Avrupa tarzı mimarisi 19. yüzyılda başlıyor. Avrupa tipi ön cepheli, balkonlu veya camekânlı iç avlulu, zengin evlerine özgü büyük salonları ve bahçeleri olan, sarmal demir merdivenli olarak inşa edilen bu binaların projelerini Avrupalı mimarlar yapıyordu. Bu yapıların en eskilerinden biri halen sanat müzesi olarak işlevini sürdürmektedir.

იმხანად საქართველოს დედაქალაქი მცხეთა იყო, მეფე კი – ვახტანგ გორგასალი. მეფე მცხეთიდან აღმოსავლეთით ტყეში ნადირობდა, ერთხელაც ხოსობი მოუკლავს, ფრინველისთვის თავისი გაწვრთნილი მიმინო დაუდევნებია, რომელიც უკან აღარ დაბრუნებულა; მეფის მწვერებს ხოსობიცა და მიმინოც ცხელ წყალში მოხარშული უპოვიათ; ეს ცხელი წყალი კი თბილისის გოგირდის ბუნებრივი წყარო იყო; მეფეს უბრძანებია, დედაქალაქი იქ უნდა გავაშენო, სადაც თბილი წყალი ამოედინებო. ასე დაერქვა ადგილს სახელად თბილისი, ასე დაარსდა ქალაქ თბილისი...

თბილისის ყველაზე ძველი უბნები ახლაც გოგირდის საბადოების გარშემოა თავმოყრილი, წერილი და აღმართ-აღმართ შეფენილი ქუჩები უძველესი მართლმადიდებლური ეკლესიების, მეჩეთისა და მინარეთის, სინაგოგის, აივნიანი სახლების, ქარვასლებისა და თურქული თუ აღმოსავლური აბანოების ლაბირინთებში გაგიძღვებათ;

თბილისის ყველაზე უძველესი ნაგებობა ანჩისხატის ეკლესიაა და ის VI საუკუნით თარიღდება. ეს სახელი მან იმ ხატისგან მიიღო, რომელიც აქ, ახლა აღმოსავლეთ თურქეთში მდებარე ანჩის ეკლესიიდან მხარის გამუსლიმების შემდეგ გადმოუბრძანებიათ ქართველებს; ანჩის ხატი ახლა თბილისის ეროვნული მუზეუმის ოქროს ფონდშია დაცული; სხვა მრავალ საინტერესო ექსპონანტს შორის ამ მუზეუმშივე ინახება ხახულის კარედი და თამარ მეფის გულსაკიდი ჯვარი... მუდმივმოქმედ ექსპოზიციშია ნიკო ფიროსმანის ფერწერა.

აქვე, მტკვრის გადაღმა, კლდოვანი შემაღლების კონცხზე დგას მეტეხის XIII საუკუნის ეკლესია, ტაძარი, სადაც თამარ მეფეს ჯვარი დაუწერია. კლდის პირას კი თბილისის დამაარსებლის – ვახტანგ გორგასლის მონუმენტია აღმართული; მტკვრის მეორე მხარეს ნარიყალას ციხეა – აგურის ქონგურებიდან მნახველი დღეს თბილისის უმშვენიერესი ხედვით ტკბება.

ყველა საცხოვრებელი სახლი, რომელიც დღეს თბილისის ძველ უბნებშია, XIX საუკუნეზე ადრინდელი არაა... ადრე თბილისს ბანიანი სახლები ჰქონია, ამათგან ერთიც არ დარჩენილა; ძველი, შუა საუკუნეების ქალაქი სპარსელთა 1795 წლის ამოხრებელმა ლაშქრობამ იმსხვერპლა, მაგრამ თბილისმა შეინარჩუნა ქალაქის გეგმარება და ქუჩების წყობა. XIX საუკუნით იწყება თბილისის ევროპული არქიტექტურა, ევროპული ფასადებითა და აივნიანი თუ შუშაბანდებიანი შიდა ეზოებით,

Tiflis'in ulusal müzeleri eski Tiflis'in az yukarısında, Tiflis'in sembolü olmuş Rustaveli Bulvarı ile Özgürlük Meydanı'nda bulunmaktadır. Bu semt 19–20. yüzyılların muhteşem Avrupa mimarisi ile inşa edilmiştir. Bunların arasında, 1918–1921 yıllarında bağımsız Gürcüstan'ın Parlamento Binası olan ve günümüzde Gençlik Sarayı olarak kullanılan yapı, Belediye Binası, Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu, Rustaveli Tiyatrosu, Adalet Bakanlığı, Ordu Evi, I No'lu İlkokul, birçok sergi salonu, bankalar, restoran-kafeteryalar ve oteller ilk akla gelen örneklerdir. Bugünkü Parlamento, Anayasa Mahkemesi ve Bilimler Akademisi binaları Sovyet döneminin seçkin yapılarıdır. Rustaveli Bulvarı'ndan, Ma-madavit Kilisesi ve Toplum Önderleri Panteonu'nun bulunduğu Mtatsminda'ya⁽²⁾ ve Funiküler Parkı'na da bir yol gider... Aşağıda ise Kura'nın öteki yakasında Tiflis'e özgü bir semt daha vardır; Tiflisliler burayı "Plehanov" (Davit Ağmaşenebeli Bulvarı) adlandırır. Avrupa tarzı mükemmel binaların alt katlarında sıklıkla Türk kafeteryalarına ve Türklerin bürolarına rastlamanız mümkündür, zira Türk-Gürcü iş ortaklıkları, ofisler daha çok buralarda bulunur.

Şimdi çağdaş Tiflis'in çehresine egemen yeni bir yapı eklendi: Kura'nın sol yakasında Elia Dağı'nda yükselen Sameba Katedrali⁽³⁾.

Tiflis'in yeni yapıları ta uzaklardan sizi gururla çağırır, ancak eski Tiflis'i görmek için kendiniz bizzat dolaşmak zorundasınız, tıpkı bir zamanlar ressam Nikala'nın -Niko Pirosmani'nin- sessiz sedasız dolaştığı gibi... Niko öyle sessizce gelmiş geçmiş ki buralardan kimseler duymamış onu, mezarının bile yeri bilinmiyor ama çehresi Tiflis'in ayrılmaz bir parçası artık...

Şimdilerde Tiflis'e özgü gece hayatı eski semtlere geri döndü. Sioni Katedrali'ne doğru Şardeni ve Bambis Rigi adlı iki gizemli sokak uzanır; uzaktan sokakların meçhul bir yöne kıvrıldığını görebilirsiniz sadece. Buradaki hayatı

mediterreni sadalarbazobebitaa da ebox sibiralisebubrad faxevveli rkinis kibebitaa agubul sacxovrebekl saxlebs evropeli arkitektorebi aropktobdn. er-eroti ubevlesi is Őenobaa, sadac ddes xelovnebis saxelmŐiŐo mubebubaa dabinaevbubli.

tbilisis erovneli mubebubebi kveli tbilisidan odnax zevit, tbilisis sibmolod kvul rusaveelis prospektbe da tavisuflebis moednuba ganlagububli. es ubani XIX-XX saukunis mŐevnieri evropeli arkitekturubaa gaŐvenubli, romelaa Őoris gamoirneva 1918-21 vlevbis damubebubli saxartvelos parlamenbis Őenoba (dlevandeli axalgazrdobis saxaxle), meria, opebis da balebis saxelmŐiŐo teatri, rusaveelis teatri, iusticiis saminisdro, „oficerta saxli“, pirkeli skola, araeroti sagamofeno darbaŐi, bankebi, restoran-kafebubi da saxtuburoebi; sabxuri perodis sauketulo Őenobebi – dlevandeli parlamenbi, sakonstitucio saxamartlo da mecnerebata akademaa... rusaveelidan mivarteba gba moŐmindisakn (mamadavitis eklesia da saxogalo moevveta pantheon) da funikulieris parkisakn; kvemo ki, mtkaris gadadma, kvle eroti tbilisuri ubania, romelsac tbiliselebi „plehanov“ (davit aŐmaŐeneblis gamobiri) uvodeben; brŐyivale evropeli Őenobebis pirkel sartulbe Őubrad vavubebubli turkel kavebusa da ofisebs – turkel-kartuli biŐnesi am ubanŐi kvlebe ubet gameliba.

tanmedrove tbilisis er-saxes axali domnanti davabta – mtkaris martxena sanapirobe, elias moaxe amartuli samebis katedraluri tabari.

solumak dileğindeyseniz, bu sokakları yaya olarak adım adım ve çember çizerek dolaşmalısınız. Tiflislileri ve Tiflis'in konuklarını gecenin bir yarısında Şardeni ve Bambis Rigi'ye çeken işte bu gizemli çember olmalı sanırım.

Hüzünlü bir kenttir Tiflis... Evlerinin dış yüzleri rengârenk de olsa, alabildiğine neşelenip sevinç naraları atsanız bile gene de orada gizemli bir hüznün vardır. Tiflis yaşlı bir kent olduğu için belki, yeryüzünün, geçmiş zamanların acılarını en çok taşıyan en eski başkentlerinden biri olduğu için belki; ya da kim bilir, sadece ve sadece, çehresi olmayan, ruhsuz beton evlerden korktuğu içindir ki saklı bir hüznün barındırır kendinde...

Tiflis dingin bir kenttir, burada hiç kimsenin acelesi yoktur, Kura nehri de aheste akar. Belki de Tiflislileri böyle bir hayat temposuna Kura nehri alıştırmıştır...

Sıcak bir kenttir Tiflis, gecenin ayazında bile bir sıcaklık dolanır Tiflis sokaklarında; belki yaşlı akasyalar tutuyordur, bir yere bırakmıyordur Tiflis'in sıcaklığını. Ya da sarı sokak lambaları yaratıyor böyle bir ruh halini, kim bilir... Ama nasıl da yakışıyor o sarı lambalar sınımsıcak Tiflis'e...

Tiflis özgür bir kenttir. Şairlerin şarapla harmanlanmış esin perileri, şehrin kendine özgü kokusunun ve şairane havasının ayrılmaz parçasıdır. Yaşamayı sever bu şehir. Değil mi ki Tiflis Niko Pirosmeni'nin kentidir, hayatı böylesine sevmek kurtarmıştır belki de bu şehri... Olamaz mı?

Bütün bu anlatılanlardan sonra yine de, Tiflis'in nasıl bir şehir olduğunu kim bilebilir ki? Nasıl bir şehirdir Tiflis? Avrupalı mı, Asyalı mı? Hüzünlü mü, coşkulu mu? Herkesin kendisine göre bir Tiflis'i vardır herhalde. Kendi Tiflis'ini anlayabilmesi için insanın, şehrin çağrısına uyup bizzat gidip görmesi gerek, öyle değil mi?

1. Gürcüce sıcak demek olan *tibili* kelimesinden türetilmiş;
2. Kutsal Dağ;
3. Üçleme Katedrali.

Tiflis Hakkında Kaynaklar:

M. Bulia, M. Cancalia, Gürcüstan'ın Eski Kentleri: Tiflis, 2006.
M. Mania, Tiflis'te Avrupalı Mimarlar, 2006.
J. Wright, Tbilisi, A Guide, 2000.

თბილისის ახალი შენობები შორიდანვე ამაყად გიხმობენ; მაგრამ ძველი თბილისის სანახავად თავად უნდა იხეტილო, ისე როგორც ერთ დროს უჩუმრად დადიოდა მხატვარი ნიკალა – ნიკო ფიროსმანი; ისე მოსულა და წასულა ის თბილისიდან, რომ ვერავის გაუგია, არც მისი საფლავია ცნობილი, მაგრამ მისი სახე თბილისისათვის განუყრელი გახდა...

თბილისური ღამის ცხოვრება ისევე ძველ უბანს დაუბრუნდა. სიონის საკათედრო ტაძარს შარდენის და ბამბის რიგის ორი უცნაური ქუჩა მიუყვება; შორიდან მხოლოდ იმის დანახვა შეიძლება, რომ ქუჩები უხილავ მხარეს გრძელდება. ამ ქუჩებს წრიულად და ფეხდაფეხ უნდა მიჰყვე, თუ გინდა რომ აქაური ცხოვრებით იცხოვრო. ალბათ ეს უხილავი რკალი იზიდავს თბილისელებსა და მის სტუმრებს შუა ღამით შარდენსა და ბამბის რიგში.

თბილისი სევდიანი ქალაქია... რაც არ უნდა ფერად-ფერადი იყოს მისი სახლების ფასადები, რაც არ უნდა იმხიარულო და ყიჟინა შემოსძახო – იღუმალი სევდა მაინც იქვე იქნება. შეიძლება იმიტომ, რომ თბილისი „ბებური“ ქალაქია, დედამიწის ზურგზე ერთ-ერთი უძველესი დედაქალაქი, რომელსაც გარდასულ დღეთა ტკივილი მოსდევს, ან იქნებ სულაც უსახური ბეტონის სახლები აშინებს...

თბილისი მშვიდი ქალაქია, აქ არავინ ჩქარობს, მტკვარიც ღუნვდ მიედინება, იქნებ მტკვარმა შეაჩვია თბილისელები ცხოვრების ასეთ რიტმს...

თბილისი თბილი ქალაქია, რაც არ უნდა სუსხიანი ღამე იდგეს, თბილისის ქუჩებში სითბო ტრიალებს – იქნებ ბებური აკაციები იჭერენ თბილისურ სითბოს, ან იქნებ ყვითელი ნათურები ქმნიან ამ განწყობას... ყვითელი ნათურები ხომ ძალიან უხდება თბილისს.

თბილისი ღალი ქალაქია, ღვინით შეზავებული პოეტური მუზა მისი სურნელის განუყოფელი ნაწილია; იქნებ ამ სიცოცხლის სიყვარულმა გადაარჩინა იგი... თბილისი ხომ ნიკო ფიროსმანის ქალაქია.

და მაინც, ვინ იცის როგორი ქალაქია თბილისი, ევროპული თუ აზიური, სევდიანი თუ მხიარული; ალბათ ყველას თავისი თბილისი აქვს, უბრალოდ უნდა ეწვიო მას...

თბილისის შესახებ იხილეთ:

მ. ბულია, მ. ჯანჯალია, საქართველოს ძველი ქალაქები: თბილისი, თბ. 2006

მ. მანია, ევროპული არქიტექტორები თბილისში, თბ. 2006
J. Wright, Tbilisi, A Guide, 2000

Sopo Eurovision'da / სოფო ევროვიზიაზე

SALOME KIKALEŠVILI / სალომე კიკალეიშვილი

YENİ bir şey değil ama yine de söylemek isterim. Gürcistan'da şarkılar gerçekten çok sevilir. Gürcistan'da balıklar bile şarkı söyler derler. İnanın doğrudur. Sesiniz güzelmiş ya da değilmiş, iyi bir müzik kulağınız varmış ya da yokmuş; bunların hiç önemi yok. Düşünsenize, bu ülke "balıkların bile şarkı söylediği" yerdir. Küçük, büyük, şişman, zayıf, sesi olan olmayan; burada herkes şarkı söyler.

Fakat benim bu yazımın amacı, müzik zevki pek de gelişmemiş acemi müzisyenlere dalkavukluk etmek değil, sizlere başarılı bir şarkıcıyı tanıtmak. Gürcistan'ın ilk kez katılacağı 2007 yılı Eurovision Şarkı Yarışmasında ülkeyi temsil edecek olan genç, seçkin ve başarılı bir şarkıcıyı, evet, Sopo Halvaşi'yi tanıtmak istiyorum.

Sopo Halvaşi'nin Gürcistan'da ne kadar ünlü olduğunu, ne kadar sevildiğini anlatmak için hemen şu anda aklıma gelen ve sizlerle paylaşmak istediğim ayrıntıyı da yazayım. Kısa bir süre önce Gürcü magazin dergilerden biri Tiflis'te bir anket yaparak 2006 yılının en ünlü kadınlarını seçmişti. Sonuç ne oldu biliyor musunuz? Bu ankete göre Parlamento Başkanı ve "First Lady"nin ardından üçüncü sırada Sopo Halvaşi yer aldı. Başka söze gerek var mı?

Sopo Halvaşi, 31 Mart 1986'da, Batum'da, mühendis bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Lise öğrenimini doğduğu şehirde tamamladı. Bu yağmuru bol şehir, Sopo'nun yaşamındaki önemli anların ve güzel anıların en yakın tanığıdır. Sopo'nun hatırladığına göre, şarkı söylemeye başladığında daha üç yaşındaymış. Piyano çalmaya başladığında ise o kadar küçükmüş ki, piyanoya boyu yetişemiyormuş.

Biraz büyüdüğünde, Sopo'yu anne ve babası Batum'daki Birinci Müzik Okulu'na bağlı Deneme Okuluna yazdırdılar. Sopo orada piyano ve üflemeli çalgı olan obua çalmayı öğrenecekti. Hayat olağan seyrinde devam ediyor, Sopo da herkes gibi yaşamının bundan sonrasında neler olacağını, hayatın ne getireceğini bilmiyordu.

Ta ki o güne kadar...

Bütün Gürcistan televizyon karşısına geçmiş korku içinde Acara'yı izliyordu. Mişa Saakaşvili ve yandaşlarının şehre girişi, o zamanlar Batum'un sahibi ve babası diye adlandırılan Dede'nin, yani Aslan Abaşidze'nin kaçıışı, kaçarken belli ki yakalanmayı zorlaştırmak amacıyla köprüleri havaya uçurması...

სამართალოში რომ სიმღერა უყვართ, ეს ახალი ამბავი ნამდვილად არ არის. ამბობენ, საქართველოში თვეშიც კი მღერისო და მინდა დაგარწმუნოთ, რომ ეს მართლაც ასეა. ხმა გაქვს თუ არ გაქვს, სმენა გაქვს – თუ არა, ამას მნიშვნელობა არ აქვს, რადგან „აქ ხომ თვეშიც მღერის“?! პოდა, ამიტომ დიდი თუ პატარა, სქელი თუ წვრილი, უხმო თუ ხმიანი – მაინც ყველა მღერის.

მაგრამ, დღევანდელი ჩემი სტატიის მიზანი, უგემოვნო მუსიკოსების ქილიკი კი არ გახლავთ, არამედ მინდა გაგაცნოთ ერთი ახალგაზრდა, გამორჩეული და წარმატებული მომღერალი – სოფო ხალვაში. ის სოფო, რომელიც „ევროვიზია 2007“-ზე, საქართველოს წარმომადგენელი იქნება, პირველი წარმომადგენელი.

ახლა გამახსენდა და ბარემ იმასაც გეტყვით, რომ ცოტა ხნის წინ, ერთ-ერთ ქართულ ყვეთელ ჟურნალს, თბილისში გამოკითხვა ჩაუტარებია „დაასახელოთ 2006 წლის ცნობილი ქალბატონი“ და იცით რა მოხდა? პარლამენტის თავჯდომარის და პირველი ლედის შემდეგ, მესამე ადგილი სწორედ სოფო ხალვაშმა დაიკავა.

მოკლედ, ხვდებით ხომ რა პოპულარულია ის საქართველოში?!

სოფო ბათუმში, 1986 წლის 31 მარტს, ინჟინრების ოჯახში დაიბადა. ბათუმის პირველი გიმნაზია დაამთავრა და სველ ბათუმს, მისი ცხოვრების არაერთი მნიშვნელოვანი მომენტი თუ მოგონება უკავშირდება. სიმღერა სამი წლის ასაკში დაიწყო და როგორც თავად იხსენებს, ჯერ კიდევ ძალიან პატარა იყო, როდესაც ფორტეპიანოს ვერ წვდებოდა, მაგრამ მაინც ცდილობდა მასზე დაკვრას...

მოკლედ, ცოტა წამოიზარდა თუ არა, მშობლებმა ბათუმის პირველ მუსიკალურ სკოლასთან არსებულ ექსპერიმენტულ საკრავიერთა სკოლაში შეიყვანეს, სადაც ფორტეპიანოსა და პობოიზე (სასულე ჩასაბერი ინსტრუმენტი) სწავლობდა დაკვრას. ყველაფერი ჩვეულებრივად მიდიოდა და არავინ იცოდა როგორ წარიმართებოდა მისი ცხოვრება, რომ არა ერთი შემთხვევა.

მაშინ, როდესაც მთელი საქართველო, შეშინებული მისჩერებოდა ტელევიზორს და თვალს ადევნებდა აჭარაში, მიშა სააკაშვილის და მისი თანაგუნდელების შესვლას, ბაბუს (როგორც ბათუმის მამა-პატრონს ასლან აბაშიძეს ეძახდნენ) გაქცევას, რომელიც თან გარბოდა და თან გადასასვლელ ხიდებს აფეთქებდა – ეტყობა ფიქრობდა ასე ვერ დამეწვეიანო... სოფო ხალვაში, მამამისთან ერთად ცდილობდა ბარიკადებს აქეთ გადმოსვლას და დედაქალაქში ჩამოსვლას, რადგან მის ცხოვრებაში, ძალიან მნიშვნელოვანი რამ ხდებოდა – მონაწილეობა უნდა მიეღო დამწყებ, ახალბედა მომღერლების სატელევიზიო-მუსიკალურ

İşte tam o günlerde Sopo Halvaşi babasıyla birlikte barikatları aşırı geçmeye, başkente gitmeye çalışıyordu. Çünkü başkente Sopo'nun hayatının en önemli olayı gerçekleşecekti. Adına "Nutsa'nın Okulu" denen ve umut vaat eden şarkıcıların belirleneceği bir televizyon yarışmasına katılması gerekiyordu. Yarışmaya katılması da bir tesadüfün aslında. Arkadaşlarından biri, Ana Kasraşvili, Sopo'dan habersiz tüm belgeleri hazırlamış ve onun adına Tiflis'e yarışmaya göndermişti. Ben şu an, o arkadaşının "Nutsa'nın Okulu"nda Sopo'nun başarısını öğrendiği zaman nasıl gurur duyduğunu anlayabiliyorum (Sopo jürinin en beğendiği şarkıcı olmuştu). Sopo bu başarısıyla "Yurmula" adayı olmuştu. Bu yarışma genç, yetenekli ve sanatsal açıdan çok başarılı olan Sopo'nun, sadece Gürcistan'da değil, Baltık ülkelerinde de tanınmasına olanak sağladı. (Yurmula'nın yalnızca Baltık ülkelerine sınırlı olmayan uluslararası bir yarışma olduğunu belirtelim.) Yurmula'da Sopo, diğer ülkelerin katılımcıları karşısında oldukça başarılı bir yarışma çıkardı ve üçüncülük ödülünü aldı. Başarısının yanında üçüncülük ödülünü belki yeterli bulmayabilirsiniz. Ama deneyimsiz bir genç kız için küçük ayak oyunlarının kaçınılmaz olduğu büyük ve önemli bir yarışmaya katılmış olmak bile başarı sayılır. Bunun da göz önünde bulundurulması gerekir. 2006 yıl yazında Sopo iki önemli olay yaşadı. Bunlardan birincisi, Yurmula'daki yarışmaya katılıp üçüncü olarak kariyerinde ilk başarıyı yakalaması, ikincisi ise özel hayatında güzel bir tesadüf yaşayarak, bugün eşi olan futbolcu Mişiko Dzodzuaşvili ile tanışması...

Gürcistan'ın ülke olarak Eurovision şarkı yarışmasına katılma durumu ortaya çıkınca yarışmaya kimin katılması gerektiği halka da soruldu. Bu ülkeyi temsil etme görevi için hakın Sopo Halvaşi'yi uygun bulması şaşırtıcı olmadı. Birçok Gürcü besteci, Eurovision şarkı yarışması için ve Sopo için özel şarkılar besteledi. Gene izleyicilerin oyuyla, sözlerini Bibi Kvaçadze'nin yazdığı, besteci Beka Capariadze'nin "Visionary Dream" adlı şarkısı birinci seçildi.

Şimdi Gürcü ve yabancı müzik adamlarından oluşan bir uzmanlar grubu Sopo'yu Eurovision'a hazırlıyor. Yapımcılar, "Eurovision Gürcistan" adı altında ortak bir çalışma yürütüyor. Sopo'nun fotoğraf çekimlerini Polonyalı Radek Polak yapıyor; şarkının klipini İtalya'da yaşayan Amerikalı rejisör Karl Calmann hazırlıyor. Sopo'nun ilk İngilizce albümü üzerinde Tiflis'teki Step Records Stüdyosu'nda yapımcı Açiko Guledan ve Beka Capariadze çalışıyor. Sopo'nun Eurovision için özel olarak hazırlanan albümü, Londra'daki ünlü kayıt stüdyolardan biri olan Livingston Studios'ta kaydedildi. Bu albümde, Sopo'nun arkadaşı Ana Kasraşvili'nin de altı şarkısı bulunuyor. Koreografi için İliko Suhışvili ve İrakli Şengelgia gibi ünlü koreograflar ve dansçılar kollarını sıvadı.

Kısacası, Sopo Halvaşi'nin 10-12 Mayıs'ta, Helsinki'de 600 milyon izleyicinin önünde, Gürcistan'ı layıkıyla temsil etmesi için elden gelen her şey yapılıyor. Dileyelim, Sopo, sadece ülkeyi temsil etmekle kalmayıp, bir de yarışmayı kazansın. Olmayacak şey değil ki; Sopo bunu başarmak için o her türlü donanıma sahip...

კონკურსში „ნუცას სკოლა“. კონკურსზე სრულიად შემთხვევით აღმოჩნდა. მის ერთ-ერთ მეგობარს, ანა ქასრაშვილს სოფოსგან მაღულად შეუკრებია მისი მეგობრის ყველა საბუთი და თავად გამოუგზავნია თბილისში. ახლა კი წარმომიდგენია, რა ამავი სახით იჯდებოდა ის მეგობარი, როცა „ნუცას სკოლაში“, სოფოს გამარჯვების შესახებ შეიტყო (სოფო ქუერის ფაგორიტი გახდა). იმ გამარჯვების, რომელმაც სოფოს „იურმალაზე“ მონაწილეობა განაპირობა. კონკურსის, რომელმაც უკვე არამარტო საქართველოს, არამედ მთელ ბალტიისპირეთის ქვეყნებს (და არა მარტო, ბალტიისპირეთს, იურმალა სიმღერის საერთაშორისო კონკურსია) გააცნო ახალგაზრდა, ნიჭიერი და ძალიან არტისტული მომღერლის სახელი. „იურმალაზე“ სოფომ ღირსეული კონკურენცია გაუწია სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებს და მესამე საპრიზო ადგილი მოიპოვა. გამოუცდელი გოგოსთვის, საკმაოდ რთული იყო ასეთ დიდ კონკურსში მონაწილეობა, სადაც პატარ-პატარა ინტრიგების მომსწრეც გახდა, მაგრამ...

2006 წლის ზაფხული სოფოსთვის იყო პერიოდი, როცა: პირველი, იურმალაზე მესამე ადგილის მფლობელი გახდა და მეორე, კარიერასა და წარმატებებზე მთავარი, გაიცნო ის, ვისაც თავისი ცხოვრება დაუკავშირა – დღეს სოფოს შეუდგე, ფეხბურთელი, ლატვიის ფეხბურთის ფედერაციის ტრანსფერ-მენეჯერი – მიშიკო კომუაშვილი.

ჰოდა სწორედ ახლა, როდესაც საქართველოს საზოგადოებრივმა მაუწყებელმა, ევროვიზიაზე, კონკურსანტის წარდგენის უფლება მოიპოვა და მის გამოსავლენად, მოსახლეობის გამოკითხვაც ჩაატარა, არაფის გაკვირვებია, რომ ეს საპატიო მისია, სწორედ სოფო ხალვაშს დააკისრეს. სპეციალურად მისთვის და ევროვიზიაზე წარსადგენად, რამდენიმე ქართველმა კომპოზიტორმა სიმღერაც შექმნა. მათ შორის, ისევე მაყურებელთა გამოკითხვის შედეგად კომპოზიტორ ბექა ჯაფარიძის კომპოზიციამ "Visionary Dream" (ტექსტის ავტორი ბობი კვაჭაძე) გაიმარჯვა. დღეს, უკვე თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სოფოს „ევროვიზიისთვის“ მოსამზადებლად ქართველი და უცხოელი სპეციალისტების მთელი ჯგუფი მუშაობს. პროექტის პროდიუსერები გაერთიანებულნი არიან არასამთავრობო ორგანიზაციაში "ევროვიზია საქართველო"; სოფოს ყველა ფოტო ვერსიის ავტორი პოლონელი ფოტოგრაფი რადეკ პოლაკია; კლიპს გამარჯვებულ სიმღერაზე გადაიღებს იტალიაში მცხოვრები, წარმოშობით ამერიკელი რეჟისორი კალ კალმანი. სოფოს პირველი სადებიუტო, ინგლისურენოვანი ალბომის პროდიუსერები არიან ანიკო გუდუყდანი და ბექა ჯაფარიძე (Step Records Studio, თბილისი). ალბომი რომელიც სპეციალურად ევროვიზიის კონკურსისთვის მომზადდა, ლონდონის ერთ-ერთ ყველაზე ცნობილ ხმისჩამწერ სტუდიაში Livingston Studios ჩაიწერა; სხვათა შორის ამ ალბომში სოფოს მეგობრის ანა ქასრაშვილის ექვსი სიმღერაც შედის. ქორეოგრაფიაზე ისეთი ცნობილი მოცეკვავეები და ქორეოგრაფები მუშაობენ, როგორებიც არიან ილიკო სუხიშვილი და ირაკლი შენგელია.

მოკლედ, ყველაფერი კეთდება იმისათვის, რომ 10-12 მაისს, 600 მილიონი მაყურებლის წინაშე ჰელსინკში, სოფო ხალვაშმა ღირსეულად წარადგინოს საქართველო. წარადგინოს და გაიმარჯვოს კიდევ, რატომაც არა? ამისთვის ხომ მას ყველაფერი უწყობს ხელს.

Mindia'nın Tragedyası / მინდიას ტრაგედია

LAURENT MIGNON / ლორან მიგნონი

BAZEN birkaç dize, yaşamsal önem taşıyan bir sorunu daha iyi kavramamızı sağlıyor. Boris Potshvili'nin "Ormanda" adlı kısa şiiri bu tür dizelerden oluşuyor:

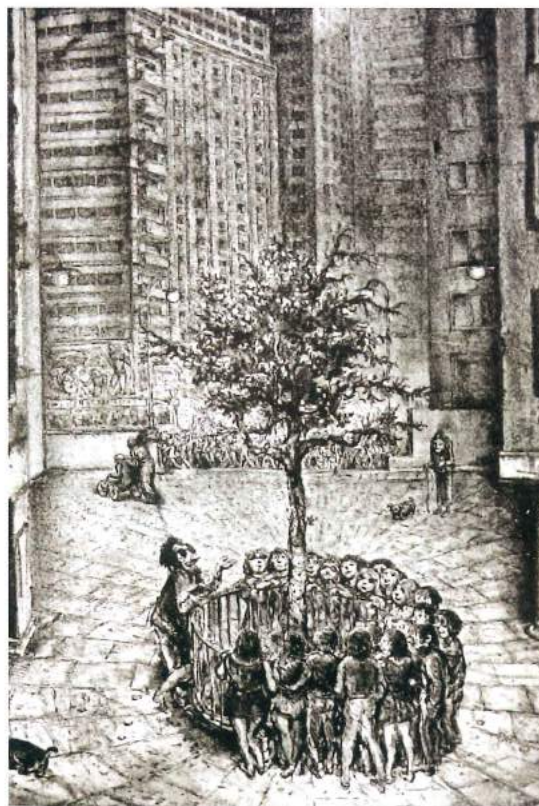
Vızıldar
ormanda
elektrikli
testere.

Ormansa
aklı başında
köylüler
arzular!

Küresel ısınma sorununun hayatımızı doğrudan etkilemeye başladığı günümüzde, Potshvili'nin bu sade şiiri hepimizi ilgilendiren bir gerçeğe dikkati çekiyor. Elektrikli testerenin susturmaya çalıştığı ormanın sessiz isyanı önemli bir uyarı içeriyor: Yaşadığımız mavi gezegende ekolojik dengeyi bozan en önemli etken insandır. Doğa insan eliyle yok ediliyor

Bilindiği gibi küresel ısınma, fosil yakıtların, sanayi kirliliğinin ve bilinçsiz arazi kullanımının yanı sıra ormanların yok edilmesinden kaynaklanıyor. Son ağaç kesildiğinde, yeryüzünde insan da yok olacak. Yeryüzünün sonsuz sessizliğe gömülmesini istemiyorsak artık elektrikli testereleri yok etmemiz ve yüzümüzü tam anlamıyla doğaya çevirmemiz gerek. Edebiyatseverler bunu belki de biriki şairin rehberliğinde yapacaklardır. Yukarıda sözünü ettiğimiz "Ormanda" adlı şiirin yanı sıra Gürcü edebiyatında çevreci bilincin başka örneklerini de bulmak mümkündür.

Bu bağlamda, Vaja Pşavela'nın başyapıtı *Yılan Yiyici*'yi anmamak olmaz. Vaja Pşavela'nın 1901 yılında bitirdiği bu destansı şiir, Gürcü şairin en önemli yapıtı sayılabilir. *Yılan Yiyici*, efsanevi Mindia'nın tragedyasını anlatmaktadır: Mindia, yılan yiyerek güçlerini pekiştiren büyücüler tarafından kaçırılıyor. Yaşamaktan bıkmış olan Mindia, zehirlenip öleceğini umarak büyücülerin yaptığı gibi yılan eti yemeyi deniyor. Ancak bu sıra dışı yemeği yedikten sonra Mindia ölmüyor, bazı özel yetenekler kazandığını fark ediyor. Artık hayvanları ve bitkileri duymaya başlıyor ve kelimenin tam anlamıyla hayatı altüst oluyor. Kaçmayı başardıktan sonra köyüne dönüyor ve orada şaman rolünü üstleniyor. Mindia doğadaki bütün varlıkları duyabildiği için ağaçları kesemiyor, hayvanları avlayamıyor.

არსებობს სტრიქონები, რომლებიც ხანდახან სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე მოვლენების უფრო კარგად აღქმაში გვეხმარებიან. სწორედ ასეთი სტრიქონებისგან შედგება მორის ფოცხიშვილის ერთი პატარა ლექსი – "ტყეში":

ტყეში
ზუზუნებს
ელექტრო
ხერხი.

ტყეს
ენატრება
ჭკივანი
ვლები!

მაშინ, როდესაც გლობალური დათბობის შედეგები ასე ღრმა კვალს ამჩნევს ჩვენს დღევანელობას, ეს რამოდენიმე უბრალო სტრიქონი მითუმეტეს იქცევა ჩვენს ყურადღებას. ელექტროხერხის ხმაურის ჩასახშობად ტყის უტყევი პროტესტი მართლაც რომ სერიოზულ გაფრთხილებას შეიცავს. ბუნება ადამიანის ხელით ნადგურდება ჩვენს ცისფერ პლანეტაზე ეკოლოგიური წონასწორობის ძირითადი დამრღვევი ხომ ისევ და ისევ ადამიანია.

ცნობილია, რომ ეს ავადსახსენებელი გლობალური დათბობა, მავნე გამონახობილებით, სხვადასხვა სახის საწარმო-ფაბრიკების მიერ გარემოს დაბინძურებასთან და სავარგულების არასწორ გამოყენებასთან ერთად სწორედ ტყის უსისტემო გაჩენვასთანაცაა დაკავშირებული. ბოლო წინ მოჭრასთან ერთად ადამიანის ტომიც გადაშენდება. რომ არ გადავმხედოთ, ელექტროხერხებზე უარის თქმა და მივლი ჩვენი არსებით ღედაბუნებისაკენ შემობრუნებაა საჭირო. ლიტერატურისმოყვარულნი ამ გზაზე არც პოეტების მეგზურობაზე იტყვიან უარს. ქართულ ლიტერატურასა და პოეზიაში ხომ უხვად მოიპოვება ბუნების დაცვის მოტივებით გამსჭვალული უამრავი მაგალითი.

ამასთან დაკავშირებით ადამიანს, პირველ რიგში რაღა თქმა უნდა ვაჟა ფშაველას "გველის მჭამელი" ახსენდება. ქართული პოეზიის ეს უმნიშვნელოვანესი ნიმუში 1901 წელს იქნა გამოქვეყნებული.. მასში ლეგენდარული მინდიას ტრაგიკული ბედია აღწერილი.. გველის ხორცის ჭამით მოსაზრდოვე ალქაჯების მიერ გატაცებული და ცხოვრებისაგან გაბეზრებული მინდია გადაწყვეტს მოწამლვით დაასრულოს ცხოვრება და ამ მიზნით გველის ხორცს გასინჯავს, მაგრამ სიკვდილის მაგიერ სრულიად ახალ ნიჭს ეუბარება. ამიერიდან მას ცხოველთა და მცენარეთა ენა ესმის და ამის გამო საშინელ განსაცდელში ვარდება.. მინდია გამოექცევა ალქაჯებს, დაბრუნდება თავის სოფელში, სადაც მას გულთმისნად აცხადებენ, მაგრამ რადგანაც ყველა მცენარისა და ცხოველის ენა ესმის, ვეღარც ხეს ჭრის და ვეღარც ნადირობს. რამოდენიმე წნის შემდეგ ცოლ-შვილის ზეწოლას ვეღარ უძლებს, ბუნებისათვის მიცემულ სიტყვას არღვევს და სხვა

Bir süre sonra, eşinin ve çocuklarının baskısına dayanamıyor. Doğaya verdiği sözü tutamaz hale geliyor ve daha sıradan bir yaşam sürmeye başlıyor; doğadaki hayvanları öldürüyor, cana kıyıyor. Böylelikle özel güçlerini yitiriyor ve ona güvenmiş olan kabilesini de savaşta felakete sürüklüyor.

Biz bu metni, olağanüstü güçlere sahip bir ozanın, toplum ve ailesi tarafından anlaşılmadığını, ülkülerinden vazgeçmek zorunda kaldığını ve sonunda nasıl yıkıldığını anlatan Vaja Pşavela açısından özgeçmişsel boyutu olan bir destan olarak okuyabiliriz elbette.

Ne var ki, *Yılan Yiyici*'nin, bence çok önemli bir başka boyutu daha var. Bu şiirle Vaja Pşavela insanoğluna ve insankızına çağımızda anlamlılığını koruyan şöyle bir soru soruyor: İnsan çevresini yok etmeden, doğayı mahvetmeden var olamaz mı? Aslına bakılırsa Vaja Pşavela, birçok çevreci düşünür gibi, insanın doğa üzerindeki hâkimiyetini sorguluyor. Bu sorunsal işlerken oldukça köktenci bir tutum sergiliyor. Şiirde Mindia, özel bir duyarlılığa sahip olduğu için, bırakın hayvanları öldürmeyi, bitkilere ve ağaçlara bile kıyamıyor. Onların sesini duyduğu için duygularını da öğrenebilmekte:

*Öldürme beni, Mindia'm benim
karartma güneşi, yalvarırım.
Kıyma güçsüz, savunmasız
bir ağaca.*

Yılan Yiyici'de işlenen konu, bazı açılardan Avustralya kökenli felsefeci Peter Singer'in 1975 yılında yayımlanan ve bugüne dek çok tartışılan *Hayvan Özgürleşmesi* adlı yapıtında öne sürdüğü fikirleri hatırlatmıyor değil. *Hayvan Özgürleşmesi*'nde Singer, hayvanların ahlaksal statüsüne ilişkin bir kuram geliştirerek onlara yaklaşımımızı yönlendiren türcü ideolojiyi irdeliyor. Singer'in ahlak kuramında acının temel bir önemi var:

"Acı, başlı başına kötü bir şeydir ve acı çeken varlığın ırkı, cinsiyeti ve türü ne olursa olsun önlenmeli ya da en aza indirilmelidir. Acının ne kadar kötü olduğu, ne kadar şiddetli olduğuna ve ne kadar sürdüğüne bağlıdır; ama aynı şiddetteki ve uzunluktaki acılar ister insanlar ister hayvanlar tarafından yaşansın, eşit derecede kötüdür"

(Hayvan Özgürleşmesi, çev. Hayrullah Doğan, İstanbul: Ayrıntı, 2002: 56).

Singer, bu temele dayanarak türcülüğe meydan okuyor ve bütün hayvanların eşit olduğu ilkesini savunuyor. *Yılan Yiyici*'de Mindia'nın benzer fikirlere sahip olduğunu görülebiliyoruz. Vaja Pşavela'nın yapıtında ağaçlar ve bitkiler hissedebilen, acı duyabilen varlıklardır. Bu yüzden Mindia onları kesmekten çekiniyor. Singer ise bitkilerin acı duyup duymadıkları konusunu tartışıyor, ancak bitkilerin böyle duyguları olduğu bilimsel olarak ispatlanmadığı için bu yaklaşımı kabul etmiyor. Vaja Pşavela'nın bu eserinde bitkilerin belli bir duyarlılığı

Resim: Zurab Habadze

ადამიანებივით ისიც იწყებს ნორმალურ ცხოვრებას, ანუ მიუხედავად იმისა, რომ ესმის ცხოველთა და მცენარეთა ვედრება, ნუ მომკლავ, ნუ მომჭრიო, მაინც სწადის ამას თავისი თავისა და ოჯახის არსებობისათვის. ამის შედეგად იგი შეძენილ ზებუნებრივ გულთმისნურ თვისებებს კარგავს და მტერთან ბრძოლისას თავისი თემის გამარჯვებას ვეღარ უზრუნველყოფს.

ეს პოემა რაღა თქმა უნდა ზეგარდმო ნიჭის მქონე ადამიანის საკუთარ ოჯახთან და საზოგადოებასთან დაპირისპირების საკითხებზე მოგვითხრობს და რაღაცა კუთხით ავტობიოგრაფიულიცაა. მოგვითხრობს იმაზე, თუ ხანდახან როგორ ხდება იძულებული თავისი ტომისა და ქვეყნის მიერ არასწორად გაგებული ნიჭიერი ადამიანი მიატოვოს სამშობლო და გადაიხვეწოს სადღაც შორს.

მაგრამ "გველის მჭამელში" არის კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი და საყურადღებო თემა. ვაჟა ფშაველა განსაკუთრებით ამხვილებს ჩვენს ყურადღებას ამ თემის ირგვლივ და თითქოს გვეკითხება, ნუთუ ადამიანისშვილს არ შეუძლია იცხოვროს ისე, რომ არ მოუღოს ბოლო მის ირგვლივ მყოფ მშობელ დედაბუნებას. პოეტი ბუნების დაცვის საზოგადოების წევრებით მოუწოდებს ადამიანებს ბუნებაზე ჰეგემონიის დათმობისაკენ და ამ მოწოდებაში იგი შეიძლება ითქვას რადიკალურიცაა. იმის გამო, რომ მინდია იცის ყველა ცოცხალი ორგანიზმის ენა, იგი არათუ ცხოველს ვეღარ კლავს, მცენარესაც ვეღარ იმეტებს მოსაჭრელად, რადგანაც მისი არა მარტო ენა, არამედ გრძნობებიც ესმის.

*ნუ მომკლავ ჩემო მინდია
ნუ დამიბნელებ მზესაო
უიარაღო რომა ვარ,
მიტომ მიბრძვივებ ზესაო?!*

ვაჟა ფშაველას ეს მოწოდება, გარკვეული თვალსაზრისით ეხმიანება ავსტრალიელი წარმოშობის ფილოსოფოსის, პეტერ სინგერის 1975 წელს გამოცემულ და დღემდე ცხარე კამათის საგნად ქცეულ ნაშრომს – "ცხოველთა თავისუფლება", რომელშიაც სინგერი ცხოველთა სტატუსის ზნეობრივი განსაზღვრისა და ამ სტატუსისადმი სახეობრივი იდეოლოგიით მიდგომის იდეებს ანვიტარებს. სტატუსის ზნეობრივი განსაზღვრისას იგი ტკივილის განცდას იღებს ათვლის წერტილად.

"ტკივილის განცდა საწყისშივე ცუდი რამეა და ყოველი ცოცხალი ორგანიზმისათვის, განურჩევლად მისი რასისა, სქესისა და სახეობისა იგი მინიმუმამდე უნდა იქნეს დაყვანილი. თუ რამდენად ცუდია ეს ტკივილის განცდა, დამოკიდებულია მის სიძლიერესა და ხანგრძლიობაზე. სულერთია ამ ტკივილს ადამიანი განიცდის თუ ცხოველი. ეს ორივე შემთხვევაში მიუღებელია.

*(“ცხოველთა თავისუფლება” მთარგმნელი –
პაიროულაჰა დოღანი,
გვ. 56)*

სინგერი უარყოფს სახეობათა სხვადასხვაობას და ყველა სახის ცხოველის თანაბარი უფლებებით სარგებლობის პრინციპს იცავს. მინდიას მხრიდანაც იგივე იდეებს აქვს ადგილი "გველის მჭამელში". მეტიც, ვაჟა ფშაველას პოემაში ცხოველებთან ერთად მცენარეებსაც აქვთ შერჩევის უნარი და სწორედ ამიტომაცაა, რომ მინდია მათ მოჭრას ერიდება. სინგერი კამათობს მცენარეების ასეთი უნარის ჭონა-არჭონის შესახებ, მაგრამ ვინაიდან მცენარეების ამგვარი მრძნობიარობა მეცნიერულად დასაბუთებული არ არის, ასეთ მიდგომას არ ეთამხმება. ვაჟა ფშაველას პოემაში მცენარეთა მრძნობიარობის საკითხი ტრაგიკულად დაყვანილი რადგანაც მინდია იძულებულია ოჯახსა და ბუნებას შორის გააკეთოს არჩევანი. ამასთანავე

sahip olmaları Mindia için trajik bir önem taşıyor. Çünkü Mindia, doğa ile ailesi arasında bir seçim yapmak zorundadır. Birini seçtiğinde, bu seçimin ötekini yok oluşu anlamına geleceğini biliyor. Peki, Mindia'nın ailesini seçmesi ve ailesini yaşatmak için başka canlılara kıyması "doğal" değil mi? Elbette Vaja Pşavela doğadaki şiddetten haberdardır. Mükemmel bir yapıya sahip olan "doğa"nın içinde şiddet ve acının var olması, şairdeki derin karamsarlığın nedenlerinden biridir. Zaten o da bu konuyu şiirlerinde sık sık işliyor. "Civciv" adlı kısa şiirinde, bir civcivin şahin tarafından nasıl avlandığını, çocuksu boyutu olan bir dille ve oldukça grafik bir şekilde anlatıyor:

*Göürdü şahin civcivi,
"Cik, cik" diye haykırıp duruyordu.
Civcivin beyaz tüylerini
Hafif bir yel tarlalara serpiyordu.*

Ayrıca şiirlerinde, bitkilerin doğal düzen içinde yok oluşunu da anlatıyor. Örneğin, "Söyle Güzel Menekşeye" adlı şiirde olduğu gibi, güzelliği temsil eden bir menekşe adı bir kurtçuk tarafından yok edilebilmektedir:

*Söyle güzel menekşeye
Gelir ve yer soni bir kurt,
Güzelim, bunca zarafetle
Kaldırdığın başını bile.*

Fakat insanca bir yaklaşımı olan Vaja Pşavela, civcivi kaçırın şahin veya çiçeği yiyen kurtçuk ile insan arasında fark olduğunu çok iyi biliyor. Hayvanların aksine, insanların anlamlı varlıklar olduğuna inanıyor; onların hiçbir canlıyı öldürmeden, en azından hiçbir canlıya acı çektirmeden yaşamaları gerektiğini ima ediyor. Bunu açık bir şekilde yazmasa da 19. yüzyılın insanı olan Vaja Pşavela doğa sorunlarını işleyerek, insan-doğa ilişkisini yeniden değerlendirmek gerektiğini okurlarına sezdiriyor. İnsanın doğadaki canlı varlıkları yok etme hakkı var mıdır? İnsan doğadaki varlıkları yok etmeden yaşayabilir mi?

Böyle yaşamamak, yaşayamamak ya da yaşayamayacağını düşünmek Vaja Pşavela'nın ve insanın en büyük dramıdır. *Yılan Yiyici*'nin sonundaki felaket, Mindia'nın yeterince direnç göstermeden bu ilkeye uymamasından öaha doğrusu uyamamasından kaynaklanıyor. Bu açıdan Mindia'nın tragedyası hepimizin tragedyasıdır. Doğrusu *Yılan Yiyici*'deki Mindia için de başka çıkış yolu yoktu. Bu gerçeği, Vaja Pşavela'nın hayata ve doğaya oldukça kötümser bakışı ile açıklayabiliriz. Oysa bizim için hâlâ ümit var. Biraz da olsa var... Ancak bu ümidi yaşatmak için bizler de yaşam biçimimizde Vaja Pşavela'nın yapıtları kadar kökten olabilecek değişiklikler yapmaya hazır olmalıyız. Biz doğaya yönelik yeni bir yaklaşım geliştirmesek ve küresel köyümüzün ağalarının dayattığı gibi, doğayı, yalnızca her gün yeniden fethedilmesi gereken bir nesne olarak görmeye devam edersek, hepimiz yok olacağız. Tıpkı Mindia gibi...

მან მტკიცედ იცის, რომ თუ ერთს აირჩევს, მეორე უნდა გაანადგუროს. ბოლოს იგი მაინც თვახს ირჩევს და მისი სიცოცხლის შესანარჩუნებლად სხვა სულიერების განადგურებაზე თანხმდება. ვაჟა ფშაველამ რაღა თქმა უნდა მშვენივრად იცის თუ რა მკაცრია ბუნების კანონი და თუ რა არის ბრძოლა არსებობისათვის. ამ საკითხს იგი არაერთხელ უბრუნდება თავის შემოქმედებაში. ერთ პატარა, საბავშვო ლექსში – "წიწილა", იგი ქორის მიერ წიწილის გატაცების სცენას აღწერს ძალიან უბრალო და სადა ენით:

*ქორმა წიწილა წაიღო,
ძახდა: "წიავ-წიავსა."
წიწილის თეთრი ბუმბული
ველად გაჰქონდა ნიაცსა.*

ვაჟა ფშაველა მცენარეების დაზარალებაზედაც სწუნს. სილამაზის სიმბოლოს, იას, პატარა ჭიისაგან ემუქრება საფრთხე. ლექსში, რომლის სათაურიცაა "იას უთხარიო ტურფასა" კეთილშობილი:

*იას უთხარიო ტურფასა:
მოვა და შეგჭამს ჭიარო,
მაგრე მოხდენით, ღამიზო,
თავი რომ ავლიათ!*

კაცობრიობის ბუნების დიდმა მცოდნემ, ვაჟა ფშაველამ, რა თქმა უნდა მშვენივრად იცის განსხვავება წიწილის გამტაცებელ ქორსა ან იას მჭამელ ჭიასა და ადამიანს შორის. მან შესანიშნავად იცის, რომ ადამიანი თავისი აზროვნებითა და სულიერადობით გაცილებით მაღლა დგას ვველა მცენარესა და ცხოველზე და სწორედ ამიტომ მოუწოდებს მას, რაც შეიძლება ნაკლები ტკივილი მიაყენოს სხვა ცოცხალ არსებებს. შეიძლება იგი არ წერდეს ამას გახსნილი ტექსტით, მაგრამ მეცხრამეტე საუკუნის ამ დიდი მოაზროვნის სტრიქონებს შორის აშკარად გამოისახვის ბუნებასა და ადამიანს შორის ახლებური ურთიერთობის აუცილებლობისაკენ მოწოდება. აქვს თუ არა ადამიანს სხვა არსებების განადგურების უფლება? შეუძლია თუ არა მას იარსებოს სხვათა გაუნადგურებლად? არსებობისათვის ბრძოლის, სიკვდილ-სიცოცხლისა და ამქვეყნად საკუთარი ადგილის მოპოვების უფლების საკითხები დრამატულ ხოლად გასდევს ვაჟა ფშაველას მიერ შემოქმედებას. სწორედ ამაში მდგომარეობს "ველის მჭამელის" მთავარი გმირის, მინდიას დრამაც, რომელიც პოეტის მიერ ტრაგედიაშია აყვანილი. მინდიას ტრაგედია ყოველივე ჩვენგანის ტრაგედიაა. არ დაუტოვა ცხოვრებამ მინდიას სხვა გამოსავალი და ამაში აღბათ თვით ვაჟა ფშაველას ცხოვრებისადმი სკეპტიკური მიდგომა უნდა ამოვიკითხოთ. ჩვენ კი ვვაქვს სხვა გამოსავალი და იმედი, ოღონდ ამ პატარა იმედის სინამდვილედ გადასაქცევად და ცხოვრების წესის შესაცვლელად ვაჟას შემოთავაზებული ძირეული ცვლილებებისათვის უნდა ვიყოთ მზად.

თუ ბუნებისადმი ახლებური მიდგომას ვერ ვისწავლის, თუ განვავტობთ დედაბუნებისადმი მხოლოდ მომხმარებლობით დამოკიდებულებასა და მის ყოველდღე თავიდან დაპყრობას, ჩვენც მინდია სავით გადავშენდებით.

Kafkas Çoban Köpeği / კავკასიური ნაგაზი

LELA GIORGADZE / ლელა გიორგაძე

KAFKAS çoban köpeği Gürcistan topraklarının gururudur. Çok eski çağlardan beri Gürcü doğasının ayrılmaz parçası, Gürcü insanının sadık dostu ve yorulmak bilmez yoldaşı olagelen bu köpeğe sahip olup da onun üstün özellikleriyle gurur duymayacak bir ülke yoktur. Bu köpek türü sadece Kafkasya'da yaygındır. Bundan dolayı Ruslar tarafında verilen isimle- çoğunlukla "Kafkas çoban köpeği" adıyla bi-linmektedir. Bu köpek türünün, Gürcü çoban köpeği, Azeri çoban köpeği, Dağıstan çoban köpeği ve başka isimlerle anılan birkaç alttürü daha vardır.

Gürcü topraklarında iki tip Kafkas çoban köpeği bulunmaktadır: Kazbegli ya da diğer adıyla Gürcü dağ köpeği (kısa tüylü) ve Kafkas* çoban köpeği (uzun tüylü). Tüylerin uzunluğu, kafa şekli, bacak uzunluğu, kulak kesimleri gibi kendi aralarında göze çarpan önemli farklılıklara rağmen doğal yapıları bakımından hepsi birbirinin aynısıdır.

Gürcü çoban köpeğinin diğer adı Tarti'dir. Sulhan Saba Orbeliani Tarti'nin anlamını sözlüğünde şu şekilde açıklamaktadır: Büyük köpek-koyun bekçisi, büyük köpek-çevre koruyucusu. Nagazi (çoban köpeği) adına gelince, muhtemelen bu isim, "dağlanmış, dam-galanmış" anlamındaki "gazi, dagazuli" sözcüklerinden türemiştir.

Bilim adamları bu türün kökenini, Büyük İskender'in Kafkasya savaşıyla ilişkilendirmektedirler. Günümüze ulaşabilen bir bilgiye göre, Büyük İskender savaş sırasında savaşçı cins köpeklerle iz sürüyordu. Bölge köpeklerinin bu köpeklerle çiftleşmesi sonucunda bilinen Kafkas çoban köpeği türemiş oldu. Bununla beraber, bilim adamları, Gürcü çoban köpeğini genetik olarak Tibet köpeğine yakın görmektedirler.

კავკასიური ნაგაზი საქართველოს ბუნების სიამაყეა და უძველესი დროიდან წარმოადგენს მის განუყოფელ ნაწილს, ქართველი კაცის ერთგულ მეგობარსა და მისი ცხოვრების დაუღალავ თანამგზავს. ასეთი ენდემით ნებისმიერი ქვეყანა იამაყებდა. ესაა ძაღლის ჯიში, რომელიც გავრცელებულია მხოლოდ კავკასიაში, ამიტომაც მას ზოგადად „კავკასიურ ნაგაზს“ უწოდებენ (ეს ზოგადი სახელი რუსების მიერაა შერქმეული). თავად ეს ჯიში რამდენიმე ქვეტიპად იყოფა. არსებობს ქართული, აზერბაიჯანული, დაღესტნური და სხვა ქვეტიპის კავკასიური ნაგაზები.

საქართველოს ტერიტორიაზე გავრცელებულია ორი სახის ნაგაზი: ყაზბეგური, ანუ ქართული მთის ძაღლი (დაბალბეწვიანი), და ე.წ. კავკასიური* (გრძელბეწვიანი). მათ შორის დიდი გარეგნული სხვაობაა - განსხვავებულია ბეწვის სიგრძე, თავის ფორმა, ფეხების სიმაღლე, კუბირების წესები და სხვ., თუმცა ბუნებით ისინი ერთნაირები არიან.

ქართული ნაგაზის მეორე სახელია „თართი,“ რომელსაც სულხან-საბა ორბელიანი ასე განმარტავს: „დიდი ძაღლი საცხვრე“, „დიდი ძაღლი, მიდამოს მცველი“. რაც შეეხება „ნაგაზს“, სავარაუდოდ, ეს სახელი ნაწარმოებია სიტყვისგან „გაზი, დაგაზული“, რაც ნიშნავს დაღდასმულს, ნაიარევს.

მეცნიერები კავკასიური ნაგაზის წარმოშობას ალექსანდრე მაკედონელის კავკასიაში ლაშქრობას უკავშირებენ. გადმოცემით, მაკედონელს ლაშქრობისას წინ მებრძოლი ჯიშის ძაღლები მოუძღოდნენ. ფიქრობენ, რომ მათი და ადგილობრივი ძაღლების შეჯვარებით წარმოიშვა კავკასიური ნაგაზი. მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ ქართული ნაგაზი გენეტიკურად ახლოს არის ტიბეტურ ღოგთან.

Gürcü çoban köpeğinin kalıtsal özelliği, sürü çobanlığı ve çevre bekçiliği yapmasıdır. Köpeğin bu yeteneği, kendisine öğretilmeden de işini çok iyi bilmesi ve görevini çok iyi bir şekilde yapmasından açıkça anlaşılmaktadır. Gürcü çoban köpeğinde olduğu gibi, Kafkas çoban köpeğinin de belirleyici özelliği uyanıklık ve dikkattir. Hayvan büyük bir koruma içgüdüsüne sahiptir; dengeli bir psikolojisi vardır. Yabancılar karşı saldırganıdır. Oldukça sadık, cesur, yumuşak huylu ve sevgi doludur. Sahibi ve yakınları için güvenilir bir arkadaşır. Özel bir bakım istemez, soğuğa oldukça dayanıklıdır. Özellikle çocuklara karşı yumuşak ve sevgi doludur. Tarlaya çalışmaya giden ana-babanın bebeklerini bu köpeğin korumasına bıraktıkları ve geri döndüklerinde parçalanmış, saldırgan bir vahşi hayvan leşiyle karşılaştıkları ama bebeğin hiçbir zarar görmediği durumların birçok kez yaşandığı anlatılır.

On yıl öncesine kadar Kafkas ve Gürcü çoban köpeği türleri yok olmak üzereydi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ruslar, deneyler yapmak ve yeni türler üretmek üzere bunları toplu olarak Rusya'ya götürmüşlerdir. Bu durum, türün melezişmesine yol açtı ve tür değişimi yönünde ciddi bir tehlike oluşturdu. 1993 yılı kayıtlarında Gürcistan topraklarındaki safkan çoban köpeği sayısı sadece otuz kadardı. Gürcü bilim adamlarının bu konuya el atmaları ve gayretleri sonucu günümüzde Kafkas ve Gürcü çoban köpeklerinin sayısı bini aşmıştır.

Tüm bu olumlu gelişmeler bugün öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, artık 2000 yılından bu yana, her yıl Şubat ayında, Tiflis'te bir Kafkas ve Gürcü çoban köpekleri sergisi bile düzenlenmektedir.

Bu yerel türün yeniden yaşam bulması ve doğayla bütünleşmesi amacıyla 1991 yılında kurulan Kafkas ve Gürcü çoban köpekleri çiftliği, 2007 yılında Tiflis Hayvanat Bahçesi bünyesinde yeniden devreye girmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, günümüzde Kafkas ve Gürcü çoban köpeklerinin yok olma tehlikesi kalmamakla beraber, Gürcü doğasının bu değerli parçasına gereken dikkat, özen ve sevginin gösterilmesi konusu her zaman için geçerliliğini korumaktadır.

* Kafkas çoban köpeği 1996 yılından itibaren uluslararası kinoloji federasyonu tarafından tanınmıştır (kayıt no: 328). Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kısa tüylü, diğer adı Kosa ("köse") olan Gürcü çoban köpeğini, Gürcü doğasının bu yerlisini, Kafkas Çoban Köpeğini Sevenler Kulübü "Bombora" birkaç yıl önce ortaya çıkardı ve konuyu yeniden canlandırdı. Kosa, bu nedenle yeni bir cins olarak kabul edilmektedir. Gürcü kinoloji federasyonu 2002 yılında söz konusu türi ayrı bir tür olarak kabul etti (Gürcü çoban köpeği "Kosa" henüz uluslararası kinoloji federasyonu tarafından kayıt altına alınmamıştır).

ქართული ნაგაზის თავდაპირველი დანიშნულება საქონლის მწყემსვა და ტერიტორიის დაცვაა. ეს უნარი კარგად ჩანს ძაღლის ხასიათში: მან სწავლის გარეშე კარგად იცის თავისი საქმე და მოვალეობა. როგორც ქართული, ისე კავკასიური ნაგაზის დამახასიათებელი თვისებებია სიფხიზლე, ყურადღებინაობა, აქვს დიდი დამცველობითი ინსტინქტი და გაწონასწორებული ფსიქიკა. არ საჭიროებს შენახვის განსაკუთრებულ პირობებს და კარგად ეგუება ცივ კლიმატს. მეტად ერთგული, გულადი, რბილი და მოსიყვარულეა როგორც პატრონის, ისე მისი ახლობლებისა, მაგრამ აგრესიულია უცხო მამართ. განსაკუთრებულ სითბოს ამჟღავნებს ბავშვებთან ურთიერთობისას: არაერთხელ ყოფილა, როცა ყანაში სამუშაოდ წასულ დედ-მამას ჩვილი ბავშვი ამ ძაღლისთვის დაუტოვებია სამეთვალყურეოდ და უკან დაბრუნებულთ მოვარდნილი მტაცებელი ცხოველი დაგლეჯილი დახვედრიათ, ხოლო შვილი – უვნებელი.

ამ ათი წლის წინ როგორც კავკასიური, ისე ქართული ნაგაზი გადაშენების პირას იდგა. II მსოფლიო ომის შემდეგ რუსებმა მასობრივად გაიყვანეს ეს ჯიში რუსეთში ცდების ჩასატარებლად და ახალი ჯიშების გამოსაყვანად, რამაც გამოიწვია ამ ენდემის გადაკვარებისა და გადაჯიშების სერიოზული საფრთხე. 1993 წლის აღრიცხვით, საქართველოს ტერიტორიაზე სუფთა სისხლის ნაგაზი მხოლოდ სამიოდე ათეული იყო. მას შემდეგ, რაც ამ საკითხით სერიოზულად დაინტერესდნენ ქართველი მეცნიერები, საქმე საგრძნობლად გამოსწორდა და დღეს კავკასიური და ქართული ნაგაზების რაოდენობა ათასს აჭარბებს.

დიდი იმედის მომცემია ის ფაქტიც, რომ 2000 წლიდან მოყოლებული ყოველი წლის თებერვალში თბილისში კავკასიური და ქართული ნაგაზების ეროვნული გამოფენა ეწყობა.

2007 წ. აღდგა თბილისის ზოოპარკის ბაზაზე 1991 წელს დაარსებული კავკასიური და ქართული ნაგაზების ფერმა, რომელიც მიზნად ისახავს ამ ენდემური ჯიშის აღდგენასა და ბუნებაში დაბრუნებას.

ასე რომ, დღეისთვის აღარ არსებობს კავკასიური და ქართული ნაგაზების გადაშენების საფრთხე. თუმცა ყურადღება, სიყვარული და მზრუნველობა ყოველთვის საჭიროა ამ ენდემის მიმართ, რომელიც წარმოადგენს საქართველოს ბუნების, საქართველოს ფაუნის ნაწილს.

* კავკასიური ნაგაზი 1996 წლიდან აღიარებულია საქართველოს კინოლოგიური ფედერაციის მიერ (რეგისტრაციის №328).
რაც შეეხება ქართულ ნაგაზს (დაბადებუქვიანი, ვ.წ. „ქოსა“), საქართველოს ბუნების გადაკვარების პირას მდგარი ეს ენდემი სულ რამდენიმე წლის წინ „აღმოჩინა“ და აღადგინა კავკასიური ნაგაზის მოყვარულთა კლუბმა „ბომბორამ“, ამიტომ იგი „ახალ ჯიშად“ იწოდება. საქართველოს კინოლოგიურმა ფედერაციამ აღნიშნული ჯიში 2002 წ. ცალკე ჯიშად აღიარა (ქართული ნაგაზი „ქოსა“ ჯერჯერობით არაა რეგისტრირებული საქართველოს კინოლოგიური ფედერაციის მიერ).

Yukarı Acara'da örgü örmenin "felsefesi"

ქსოვის "ფილოსოფია" ზემო აჭარაში

TAMTA HALVAŞI / თამთა ხალვაში

ACARA-ის უმაღლესი მთებში მცხოვრები Pidosa Nine, ერთ ასობით წლისაა და მისი მუცლისა და ხელის ძალით მისი ქსოვი უფრო ძლიერდება და საუკუნეგამოვლილი დადლილობით.

Mayıs sonu gelince, Pidosa Nine ve gelini hayvanlarını dağa, yaylaya çıkarıyorlar. İşte orada, Pidosa Nine'nin üç ay sürecek olan örgü örme "felsefesi" de başlıyor.

Kulübenin bir köşesinde, içinde, rengârenk iplik yumakların bulunduğu büyük sepetler durmaktadır. Çoğunlukla bu iplikleri Pidosa Nine kendi yapıyor, kendi boyuyor. Pidosa Nine'nin başörtüsünün çevrelediği yüzü sakin ve huzurlu. Örgü örmek onun için düşünmek gibi bir şey. Bu yüzden de Pidosa Nine'nin söyledikleri bir anlamda onun felsefesini oluşturuyor.

İşte Pidosa Nine'nin anlattıkları:

"Koyunları, sonbaharda ve ilkbaharda olmak üzere yılda iki kez kırarız. Kuzular ise bir kere, Nisan ayında kırılır. Kuzu yünü kıvrıkcık ve yumuşak olur. Kalitesi daha düşüktür. Kuzu yününden örülmüş şeyler çabuk eskir. Koyun yünü ise sağlam ve dayanıklıdır. Genellikle örgü örmek için sonbahar yünü, yatak yapmak için ilkbahar yünü kullanılır. Yıkamış yünleri ben ellerimle didikler, sonra taraktan geçiririm."

"Eskiden, taraktan geçirilecek ve didilecek yün çok olduğu zaman, imece usulüyle birbirimize yardım ederdik. Komşu kadınlar yünlerini getirirlerdi, bir gecede elbirliğiyle bitirirdik işleri. Hem eğlenir, hem iş yapardık. Ben yünü bu işle eğiriyorum. Yün eğirme işini de hep beraber yapardık ama artık yapmıyoruz. İpliği sarıp yumak haline getiriyorum. Bu iplikten çoraplar ve eldivenler örüyorum. Eğirilmiş üç yumak iplikten bir çift çorap çıkıyor."

"Ben çok örgü örerdim; hepsi farklı ve çok değişik şeylerdi. Bazen alacalı, bazen örgülü modeller, bazen

საჭარის მაღალ მთებში მცხოვრები ფიდოსა ბებია მალე ას წელს მიუკაცუნებს – მორცხვი თვალებითა და საუკუნეგამოვლილი დადლილობით.

მაისის დამლევს თავის რძალთან ერთად საქონელს მთაში მიერეკება და მისთვის, სწორედ იქ იწყება ქსოვის სამთვიანი "ფილოსოფია".

ფერადი ძაფების გუნდები ქობის ერთ კუთხეში, დიდ კალათებში, აქვს მოთავსებული. ძაფს ხშირად თვითონ აკეთებს და თვითონვე დებაგს. მარლის ღენაქში მოქცეული ფიდოსას სანდომიანი სახე მშვიდია. მისთვის ქსოვა ფიშმანია (ფიქრი) და ამიტომ მისი ნაამბობიც ამ ფიშმანის მთელი ფილოსოფიაა.

ცხვარს წელიწადში ორჯერ დუქარდით ვერცხვით – შემოდგომაზე და გაზაფხულზე. კაკუნას (კრავს) კი – ერთხელ, აპრილში. კრავის მატყლი პუკუჭაია (ხუჭუჭა), რბილია. ასეთი მატყლი ალაგულაა (ნაკლებხარისხიანი) – მისგან ნაქსოვი მალე ცვდება. ცხვრის მატყლი მაგარია, ფახაცი (მსხვილბეწვიანი). საერთოდ, საქსოვად უფრო შემოდგომის მატყლს ვიყენებო, გაზაფხულისას კი – ქვეშაგებისთვისო. გარეცხილ მატყლს ხელით ვღენკავ (ვწეწავ) და საჩენელზე ვჩენავო.

ადრე თუ ბევრი მატყლი იყო დასახეი, ნადი გვექონდაო. მეზობლის ქალებს მოჰქონდათ თავიანთი საჩენელი, დაეხდებოდათ და მთელ მატყლს ერთ ღამეში გავეჩნავდითო - თან ვერთობოდათ და თან საქმესაც ვაკეთებდითო. მატყლს აგერ, ამ ხერტალზე (თითისტარზე) ვართავო. ხანდახან ხერტალის ნადიც გვექონდაო, მაგრამ ახლა – აღარო. ამოხვეულ ძაფს შევეგრეს და მურგვად დავახვევო. ასეთი ძაფიდან თბილ წინდებს და თათნებს (ხელთათმანებს) ვქსოვო, სამი ხერტალი ნართიდან ერთი წყვილი წინდა გამოვდისო.

მე ყოველთვის ბევრს ვქსოვდი და სხვადასხვანაირად: ხან დაზლისტრელს, ხან

Kürt motifleri, bazen de kuşgözü dediğimiz örneklerden yapardım. Sonra, ördüğüm çorapları yıkar, kurumaları için kalıplara geçiririm.”

“Bu gördüğün renkli ipliklerin hepsini ben boyadım. İplikleri boyamak için narenciye otu, sumak, bazen kızılağaç, meşe palamudu, ceviz ya da elma ağacı kabuğu kullanıyorum.”

Pidosa Nine sözlerini, “Çok örnek çok düşünmeyi gerektirir; düşünmeden örülen şeyler güzel olmuyor.” diye bitirdi.

Orada, kurumaları için ipe asılmış çoraplara, çoraplardaki rengârenk Gürcü motiflerine ve Pidosa Ninenin başörtülü yüzüne uzun uzun baktım.

Örgü örmek bir sanattır ve örgünün mitolojik kökleri vardır. Eski Yunan mitolojisinde sanatın koruyucusu Tanrıça Atena’dır. Rivayete göre, Arhana bir gün, örgü örme konusunda Atena ile yarışmak istemiş. Atena da öfkelenip Arhana’yı örümceğe çevirmiş ama böylelikle onun örme yeteneğini de korumuş.

Farklı kültürler incelendiğinde çoğunlukla sanatı da içine alan bir maddi kültürden söz edildiği görülür.

Sanat dallarını da içinde barındıran kültür, dünyayı kavramaya yarayan araçlardan birisidir. Farklı kültürlerde aynı sanat kolunda kendini gösteren çeşitlilik, incelemeye değer ilginç bir konudur. Bu çeşitliliğin psikolojik kökeni insandır. Çeşitliliği oluşturan etmenlerin her biri, aynı zamanda bireyin süreç içerisinde kendini ifade etme biçimi de olduğundan, bu konu ayrı bir öneme sahiptir.

Bir ülkenin etnografik olduğu kadar, etno-psikolojik gelişimini de en iyi ifade eden şey sanattır. Bir ülkede hangi sanat dalı gelişmişse, o sanat dalı, o ülkede yaşayan halkın kültürel değerlerinin ve ilgi alanlarının somut bir göstergesi olmuştur.

Gürcüstan’da sanatın çok renkli dallarından biri olan örgü örmek, bu yöndeki eğilimlerden en önemlisi olarak ortaya çıkmıştır. Elbette, ülkenin coğrafi konumun da buna elverişli olduğunu söylemek mümkün. Dağ köylerinin çok olduğu ve hayvancılığın önemli bir yer tuttuğu ülkede, örgü, etno-kültürel gelişimin başlıca göstergelerinden biri

hamıñnils, ხან ქურთულს და ხანაც ჩიტიოვალასო. მემრენ (მერე) წინდებს ვრეცხავ და ყალიბზე ვაცვამ გასაშრობადო.

ეს ჭრელი ძაფები სულ ჩემი შედებილიაო: ხან ნარინჯბალასში ვღებავ, ხან დვალურაში ან თრიმლში, ხანაც თხმელის, რკოს, კაკლის ან ვაშლის ხის ქერეჭშიო (ქერქი).

ბევრ ქსოვას ბევრი ფიშმანიც უნდაო, თორემ ისე ნაქსოვი უშნო იქნებაო.

იქვე, თოკზე ჩამოკიდებულ წინდებს მოვკარი თვალის და ქართულ ორნამენტთა სიმრავლეში, ფიდოსა ბებიას ღეჩაქში გახვეულ სახეს დავაკვირდი.

ქსოვა გამოყენებითი ხელოვნების დარგია და მას მითოლოგიური საფუძვლები აქვს. ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში ხელოსნობას, ანუ გამოყენებით ხელოვნებას, ქალღმერთი ათენა მფარველობს. არხანამ მოინდომა ათენას ქსოვაში გასჯობროდა. ათენა გაბრაზდა და არხანა ობობად გადააქცია, ე. ი. შეუნარჩუნა ქსოვის უნარი.

სხვადასხვა კულტურის გაანალიზებისას ხშირად მატერიალური კულტურის კერძოდ, გამოყენებითი ხელოვნების ძირითადი დარგების აღწერას ახდენენ.

კულტურა, რომელშიც გამოყენებითი ხელოვნების დარგებიც ერთიანდება, სამყაროს შექმნების ერთ-ერთი საშუალებაა. საინტერესოა ის ვარიაციები, რაც განსხვავებულ კულტურებში ხელოვნების ერთსა და იმავე დარგს ახასიათებს. ამ ვარიაციების ფსიქოლოგიური საფუძველი თითოეული ადამიანია, რომელიც მნიშვნელოვან ღირებულებას იძენს მისი ექსპრესიის პროცესში.

გამოყენებითი ხელოვნება ყველაზე კარგად გამოხატავს ქვეყნის ეთნოგრაფიულ, თუნდაც ეთნოფსიქოლოგიურ, განვითარებას. ის, თუ გამოყენებითი ხელოვნების რომელი დარგია განვითარებული ამა თუ იმ ქვეყანაში, გვიჩვენებს იმ კულტურულ ღირებულებებსა და ინტერესებს, რაც კონკრეტულ ერს აქვს.

საქართველოში გამოყენებითი ხელოვნების მრავალფეროვანი დარგებიდან ქსოვა ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი განხრებაა. ალბათ ამათ ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობაც უწყობს ხელს.

olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca örgü örmek, temelde, önemli bireysel motifler oluşturmak anlamına da gelmektedir.

Acara'nın yüksek dağlık bölgelerinde, Gomi Dağı'nda örgüde yaratılan kompozisyonlar, örme konusunda genel anlamda Gürcü etno-kültürünün ve Gürcü folklorunun somut örneklerinden biri olarak kabul edilebilir.

İnsan psikolojisi açısından sanat, yaratıcı gücü ortaya çıkaran araçlardan biridir. Örgü örme Gürcüstan'da böyle bir işlev yüklenmiş ve önemli bir folklorik öge olarak kendini göstermiştir.

"Uygar" dünyanın tüm karmaşasından uzakta, tek endişenin kış için hazırlık yapmak olduğu dağ yaşamında, örgü örmenin de kendine özgü bir felsefesi ve içinde barındırdığı bir ideolojisi vardır. Maddi kaygılardan yorgun düşmüş bir zihin için örgü örmek, kişisel anlamda, bir tür içe dönüş, bir tür meditasyon aracı olarak düşünülebilir.

Herşković'e göre, her türlü kültürel değer nesilden nesile aktarılmakta ve buna kültür aktarımı süreci denmektedir. Bu terimden yola çıkarak, bireyin bir kültür ile çevrelenmiş olduğunu söyleyebiliriz. İnsan yaşadığı çevrede, hangi kültür kendisi için gerekliyse, o çevrenin koşullarında çok önceden oluşturulmuş bulunan ve kendine gerekli olan o kültürü öğrenir. Bu, özel bir amaca yönelik planlı bir eğitim sisteminin ya da herhangi özel bir düzenlemenin dışında gelişen, kendiliğinden oluşan öğrenme sürecidir. Sürecin sonunda bu kültürün dilini, alışkanlıklarını, değerlerini, sembollerini vb benimseyen bir "birey" ortaya çıkar. Bir kültürün özümsemişi ise bu sürecin tam tersi biçimde oluşur. Kültür özümsemişi, farklı kültürlerle etkileşim halinde olmaktan ve farklı davranışlara sahip insanlarla ilişki içinde bulunmaktan kaynaklanan kültürel ve psikolojik değişiklik anlamına gelmektedir.

Pidosa Nine ve onun gibiler, temelde birbirinden ayrılan, yukarıda anlattığımız kültür aktarımı ve bir kültürün özümsemişi süreçlerinin her ikisini birden yaşadılar. Bu süreçlerin etkisi, kültürel ve folklorik bir değer olarak ele aldığımız örgü konusunda ortaya çıkmaktadır. Pidosa Nine doğduğunda kendini içinde bulunduğu kültürel değerleri ve sonradan edindiği kültürel kazanımları, çeşitli desenlerle süslediği çoraplarda yansıtıyor.

Şimdi benim aklımda kalan o son görüntü, Pidosa Nine'nin başörtüsü ve onun örgülerindeki süslemeler, belki de sözünü ettiğim bu iki kültürel sürecin sembolik ifadeleridir.

ქვეყანაში, სადაც ბევრია მთიანი სოფელი და მესაქონლეობას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს, ეთნოკულტურული განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფორმად სწორედ ქსოვა იქცა. გარდა მისი გამოყენებითი და ეთნოგრაფიული დატვირთვისა, ქსოვას აგრეთვე მნიშვნელოვანი პიროვნული მოტივები უდევს საფუძვლად.

ზემოთ მოყვანილი ჩანახატი ასახავს, ზოგადად, ქართული ეთნოკულტურისა და ფოლკლორის ერთ-ერთი დარგის, ქსოვის, აჭარის მაღალმთიანეთისათვის (გომის მთა) დამახასიათებელ კონკრეტულ სურათს. პიროვნების ფსიქოლოგიის გადასახედიდან, ხელოვნება არის შემოქმედებითი ენერჯის რეგულირების ერთ-ერთი საშუალება. ქსოვამ სწორედ ასეთი დატვირთვა მიიღო და მნიშვნელოვან ფოლკლორულ გამოვლინებად იქცა საქართველოში.

მთაში, სადაც მოწყვეტილი ხარ ყოველგვარ "ცივილიზებულ" ქაოსს და ადამიანის ერთადერთ საზრუნავად სარჩო-საბადებლის ზამთრისთვის მომარაგება ქცეულა, ქსოვას თავისი ფილოსოფია და იდეოლოგია აქვს. პიროვნული თვალსაზრისით მას ერთგვარი მედიტაციური მნიშვნელობაც კი ენიჭება მატერიალური საზრუნავით გადაღლილი გონებისათვის.

ყოველგვარი კულტურული ღირებულება თაობიდან თაობას გადაეცემა და მას იმპულტურაციის პროცესი ეწოდება (პერსკოვიჩი). ტერმინის მიხედვით, პიროვნება შემოსაზღვრულია კულტურით. ინდივიდი დაისწავლის, თუ რომელი კულტურაა მისთვის საჭირო, რაც არ გულისხმობს წინასწარ დაგეგმილ, დიდაქტიკურ დასწავლას. იგი მიმდინარეობს ყოველგვარი სპეციალური, მიზანმიმართული სწავლების გარეშე. შედეგად ყალიბდება პიროვნება, რომელიც იზიარებს ამ კულტურის ენას, რიტუალებს, დიებებს,

სიმბოლოებს და ა. შ. აკულტურაცია არის ამ პროცესის საპირისპირო, რაც ნიშნავს კულტურულ და ფსიქოლოგიურ ცვლილებას, გამოწვეულს სხვა კულტურისა და განსხვავებული ქცევების ადამიანებთან კონტაქტით.

ორივე ზემოთ ხსენებული, ერთმანეთისაგან პრინციპულად განსხვავებული, პროცესი გააარეს ფილოსა ბებიამ და სხვებმა. ამ პროცესების გაავლენა ქსოვაშიც, ე. ი. კულტურულ ღირებულებაშიც, ანუ ფოლკლორშიც, გამოვლინდა. ალბათ ამ პროცესების სიმბოლური ექსპრესიაა ის ბოლო კადრი, რომელიც ჩემს ცნობიერებას სამუდამოდ დარჩა – ფილოსა ბებიას ლეჩაქი და ორნამენტები.

Tarihte halk şöenleri - Gürcüstan'da Berikaoba

ხალხური დღესასწაულების ისტორიიდან - ბერიკაობა საქართველოში

MAIA ZURASHVILI / მაია ზურაშვილი

GÜRCÜLERİN geleneksel toplum hayatında, içinde çok eski inançsal unsurları da bol miktarda barındıran, karnaval gizemlerinin töresel-arkaik ve görsel yapısını bir kez daha paylaşmamıza olanak sağlayan tiyatrolaştırılmış eğlence-şöenler, temsiller ve halk şöenleri geç dönemlere kadar korunmuştur. Bu tür tiyatrolaştırılmış şöenler arasında *berikaoba* önemli bir yer tutar. Bu şöen başından beri araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Sürelî yayınlarda *berikaoba* hakkında ilk bilgiler 19. yüzyılda görüldü (Ruhadze C. Tiflis. 1999, 14. s.). Bilimsel literatürde temsillerin çıkış noktalarına, kullanılan maskelerin her birinin ortaya çıkış konusuna, terminolojiye, temsillerde korunagelen genel dinsel kavramların incelenmesine ve şöenlerin görsel yanlarına özel önem verilmiştir (İ. Cavahışvili, D. Canelidze, C. Ruhadze, J. Oniani ve diğerleri). Ünlü etnolog İ. Surguladze benzer şöenlerin tarımsal yapısı ile her bir karakterin ölümlü ve dirilebilen ilahlarla bağlantılı olmalarının genel kabul görmüş konular olduğunu belirtir. Bu temsillerin, diğer Gürcü şöenlerinde olduğu gibi toprak işleyen toplumlarda doğmuş ve kalıplaşmış olmaları yanında, arkaik toprak işleme kosmogonisi⁽¹⁾ ve din ile ilintileri tartışma götürmez; çünkü hepsinin temelinde doğa güçlerinin verimliliği ve onların sürekli yenilenir olmaları fikri yatmaktadır. Aynı araştırmacının görüşüne göre şöenlerin her zaman üretim yılı, doğal zamanın ölçülmesi, doğada devam eden süreçlerin kritik ve kırılma anları ile sıkı bir bağ vardır, ki bu da sözü edilen şöenlerin dinsel-kosmogonik yönlerinin incelenmesini daha bir ulaşılabılır kılmaktadır (Surguladze İ., Tiflis. 2003, s.105; Bahtin M. M. No:4 SE, 1975, s.73; Bregadze N. Tiflis., 1976, s.397).

İsimlerini saydığımız araştırmacılar arasında C. Ruhadze, bir halk şöeni olarak *berikaoba*nın araştırılması konusuna, "Doğa Güçlerinin Dirilişinin Gürcüstan'daki Halk Şöeni" adlı ünlü monografisinde özel bir önem affetmiştir. Şöeni doğanın dirilişinin önemli temel töreni olarak kabul ederek dikkate

მართულ ტრადიციულ საზოგადოებაში გვიანობამდე შემორჩა თეატრალიზებული გართობა-სანახაობის, წარმოდგენების, ხალხური დღესასწაულების გამართვის ჩვეულება, რაც საშუალებას გვაძლევს, კიდევ ერთხელ გავიაზროთ ქართველთა საკარნავალო მისტიკის საწესდარჩეული და სანახაობითი ბუნება, რომელიც უხვად შეიცავს უძველეს სარწმუნოებრივ ელემენტებს. ამგვარ თეატრალიზებულ წარმოდგენებში ერთ-ერთი გამოკვეთილი ადგილი უკავია ბერიკაობას. დღესასწაული თავიდანვე მოექცა დაინტერესებულ მკვლევართა თვალსაწიერში.

პირველი ცნობები ბერიკაობის შესახებ ქართულ პერიოდულ პრესაში XIX ს. გაჩნდა.¹ სამეცნიერო ლიტერატურაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა თამაშობათა წარმომავლობის, ცალკეულ ნიღბათა გენეზისის პრობლემას, ტერმინოლოგიის, თამაშობებში დაცული საერთო რელიგიური კონცეფციის შესწავლას, თამაშობათა სანახაობით მხარეს (ივ. ჯავახიშვილი, დ. ჯანელიძე, ვ. რუხაძე, ვ. ონიანი და სხვ.). ცნობილი ეთნოლოგი ი. სურგულაძე შენიშნავს, რომ საერთოდ აღიარებულია ამგვარ დღესასწაულთა აგრარული ბუნება, ცალკეულ პერსონაჟთა კავშირი აღდგენად და მოკვდავ ღვთაებებთან.² ეს თამაშობანი, ისევე, როგორც სხვა ქართული დღესასწაულები, მიწათმოქმედთა საზოგადოებაშია აღმოცენებული და ჩამოყალიბებული და, ამდენად, მათი კავშირი არქაულ სამიწათმოქმედო კოსმოგონიასა და რელიგიასთან უდავოა, რადგან მათ საფუძველში ყველგან გამოსჭვივის ბუნების ძალთა ნაყოფიერების, მისი მუდმივი განახლების იდეა. ამავე მკვლევრის აზრით, დღესასწაულები ყოველთვის მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სამეურნეო წლის, ბუნებრივი დროის აღრიცხვასთან, ბუნებაში მიმდინარე პროცესების კრიზისულ, გარდატეხის მომენტთან, რაც უფრო ხელმისაწვდომს ხდის მათი რელიგიურ-კოსმოგონიური ასპექტის შესწავლას.³

ბერიკაობის, როგორც ხალხური დღესასწაულის, შესწავლაში ჩამოთვლილ მკვლევართა შორის სერიოზული დაინტერესება გამოხატა ვ. რუხაძემ ცნობილ მონოგრაფიაში

değer yönlerini araştırmış ve şölenin düzenlendiği zamanı, hazırlık aşamasını, gösteri-düğün bölümü ile etkin kahramanlarının ölüm ve diriliş sahnelerinden oluşan söylenceyi ayrı konular olarak ele almıştır. Aynı zamanda şölenin etkin kahramanlarının giyimi, kült maskeleri ve özellikleri üzerine de dikkati çekmiştir (C. Ruhadze, Tiflis.1959).

Sunduğumuz yazıda gösterinin temel yönlerini aydınlatmaya ve *berikaoba*yı Gürcüce materyale göre tasvir edip şöleni arkaik-töresel ve karnaval yapısı bakımından ayırmaya çalışacağız.

Elde edilen Gürcüce verilere bakıldığında *berikaoba*nın apukurya töre-temsilleri kategorisinde olduğu görülmektedir. *Berikaoba* sıklıkla bütün apukurya boyunca sürmekteydi (İmereti'de, Kartli'de). Ancak bazı yerlerde apukurya haftasının perşembe günü, Kaheti'de yine apukurya haftasının Cumartesi ve Pazar günleri düzenlenmekteydi. İmereti'de Şubat sonundan Nisan sonuna kadar süren şöleni ise Kaspi yöresinde diriliş yortusu öncesinde yaparlarmış (Surguladze İ., a.g.e., s. 105-114). Geleneksel günlük hayat tarzını ele alan belgelerden anlaşıldığı üzere, şölen Gürcüstan'ın doğu bölgesindeki dağlık yörelerde; Hevsureti, Pşavi ve Tuşeti'de kış mevsiminde yeni yılda, Gürcüstan'ın ovalık bölgelerinde ve Svaneti'de ilkbahar mevsiminde düzenlenmekteydi (Ruhadze C. a.g.e.; Canelidze D. Tiflis. 1948, s.396).

Bu bağlamda "Apukurya Haftası" olarak adlandırılan ve değişken zamanlı bayram olan apukurya sırasında düzenlenen gösteri ile zamanın bu kesitine İmereti'de "*Berikaoba* Haftası", Gürcüstan'ın doğu kısmında ise doğrudan "*Berikaoba*" dendiği görülmektedir. (a.g.e).

C. Ruhadze'nin araştırmaları sonucu elde ettiği materyalin Gürcüstan'ın geneline ait kısmının incelenmesinden "Apukurya Pazartesis", yani *Berikaoba* günü bütün köyün eğlence havasına büründüğü anlaşılmaktadır. Köy merkezinde toplanan çocuklar ve gençler ilkbaharı yüceltme gününü kutlamak için hazırlık yapmaktadırlar. Eğlenceye genellikle sayıları 20-30

"bunების ძალთა აღორძინების ხალხური დღესასწაული საქართველოში". მან შეისწავლა ამ დღესასწაულის მნიშვნელოვანი ასპექტები, მიიჩნია ბუნების აღორძინების შემადგენელ მნიშვნელოვან რიტუალად და ცალკე პრობლემად გამოყო დღესასწაულის გამართვის დრო, სამზადისი, სანახაობა ქორწილი და საფინანსო მითოლოგემა მოქმედ პირთა გარდაცვალებისა და აღდგენის სცენა; ამავე დროს ყურადღება გამახვილა დღესასწაულის მოქმედ პერსონაჟთა ჩატულობაზე, საკულტო ნიღბებსა და ატრიბუტიკაზე.

წარმოდგენილ წერილში შევეცდებით, თვალნათელი გავხადოთ თეატრალიზებული სანახაობის ძირითადი ასპექტები, აღწეროთ ბერიკაობა ქართული ტრადიციული მასალის მიხედვით და გამოვაცალკეოთ დღესასწაულის არქაული – საწესო და საკარნავალო ბუნება.

ზოგადქართული მონაცემების მიხედვით, ბერიკაობა საყველიერო წეს-თამაშობათა რიცხვს განეკუთვნებოდა. იგი ხშირად მთელი ყველიერის მანძილზე მიმდინარეობდა (იმერეთი, ქართლი). ზოგან ყველიერის სუთმაბათს მართავდნენ, კახეთში – ყველიერის შაბათსა და კვირას. იმერეთში დღესასწაული თებერვლის დამლევებიდან აპრილის დამლევამდე მიმდინარეობდა, კასპის რაიონში იგი აღდგომის წინ სკოლნიათ. როგორც ტრადიციული ყოფის მასალიდან ჩანს, აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში: ხევსურეთში, ფშავსა და თუშეთში – ზამთრობით, ახალ წელს, ხოლო საქართველოს ბარსა და სვანეთში გაზაფხულზე იმართებოდა.⁵

შესაბამისად, მოძრავი დღესასწაულის ყველიერის დროს გამართულ სანახაობასა და დროის ამ პერიოდს „ყველიერის კვირა“ ეწოდება, იმერეთში – „ბერიკაობის კვირა“, აღმოსავლეთ საქართველოში კი უშუალოდ „ბერიკაობას“ უწოდებენ.⁶

ჯ. რუხაძის მიერ მოპოვებული ზოგადქართული მასალის ანალიზიდან ჩანს, რომ „ყველიერის ორშაბათს“ (ანუ ბერიკაობას) მთელი სოფელი საზეიმო განწყობილებას გამოხატავს. სოფლის ცენტრში თავშეყრილი ბავშვები და ახალგაზრდები გაზაფხულის სადიდებელი დღის აღსანიშნავად ემზადებიან. დღესასწაულში ძირითადად ახალგაზრდები მონაწილეობენ, რომელთა რიცხვი 20-30 კაცს აღემატება. ხალხი სანახაობის ძირითად პირებს: ბერიკებს, თავბერიკას, დედოფალს, მაყრებს და სხვა ნიღბოსან პირებს ირჩევს. ამ შემთხვევაში ითვალისწინებენ ინდივიდის უნარსა და წინა წლების გამოცდილებას.

სადღესასწაულო სამზადისის დროს მონაწილეებს მოაქვთ თხის, ცხვრის, ხარის ტყავები, ტყავაკაბები, საქონლის კუდები, გოგრის, ნაბდის, მუყაოსა და ქალაღდის ნიღბები, ღორისა და თხის გამხმარი თავები, სხვადასხვა ცხოველის რქები, ფრინველის ბუმბული, სადელოფლო კაბა, თავსაბურავები, ნაჭრის თოჯინები, ზარები, კრიალოსანი, ხის ხმლები, ხანჯლები, ფარები, შურდულები და სხვ. იქვე კეთდება სხვადასხვა ფერის ალმები – დროშები და ჩირაღდნები.

აღნიშნულ სამზადისის სახელდახელო ღზინით, სიმღერითა და ცეკვა-თამაშით ამთავრებენ. მესტიერე, რომელიც ბერიკაობის წინამძღოლად ითვლება, დღესასწაულისთვის საგანგებოდ შექმნილ, მაღალ ხმაზე შესასრულებელ „ბერიკულს“ (მესტიერულს) უკრავს.⁷

დღესასწაული იმართება მთავრე დღით, ბუკისა და ნადარის ხმა სოფელს ბერიკაობის დაწყებას ამცნობს და მონაწილენიც შესაფერისად ორთვებიან – სახლში, თავლაში და იმ ადგილებში, სადაც ჩვეულებისამებრ, საწესო ქმედებები სრულდება.

დღესასწაულის მთავარი მოქმედი ბერიკა ახალგაზრდა, მკვირცხლი ვაჟია, იგი სადღესასწაულო ამაღლის მეგვეურია, მის გარეშე არც ერთი რიტუალი არ სრულდება. თავბერიკა, ანუ მთავარი ბერიკა, ნიღბით არის შემოსილი. საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში დამოწმებული მასალის მიხედვით, მისი ნიღბი სხვადასხვაგვარია. უფრო ხშირად გამოიყენებოდა

civarında genç katılmaktadır. Halk, gösterinin temel kahramanlarını; *berikalari*, *başberikayı*, gelini, maiyeti ve diğer maskeli şahısları seçmektedir. Bu seçim sırasında kişiler yetenekleriyle önceki yıllardaki deneyimler göz önünde bulundurulmaktadır (a.g.e.).

Eğlerceye hazırlık sırasında katılımcılar keçi, koyun, öküz derileri ile deri elbiseler, sığır kuyruklar ve kabak, keçe, mukavva, kağıt maskeler, domuz ve keçi kurukafaları, değişik hayvan boynuzları, kuş tüyleri, gelin elbisesi, baş örtüleri, kumaş bebekler, ziller, tepsihler, ahşap hançer, kılıçlar ve kalkanlar, mızraklar vb. getirmektedirler. Rengârenk flama-boyraklarla meşaleler de orada yapılmaktadır.

Yukarıda anılan hazırlık doğaçlama eğlencelerle, şarkılarla, danslarla ve oyunlarla sona ermektedir. *Berikaoba*nın lideri sayılan tulumcu şölen için özel olarak bestelener ve yüksek sese icra edilmesi gereken "*berikuli*"yi (mestviruli) çalmaktadır (Ruhadze C. a.g.e. s. 21-40).

Şeniikler ikinci günün sabahı başlar. Boru ve davul sesleri *Berikaoba*nın başladığını köye haber vermekte; katılımcılar da alışıldığı gibi, duruma uygun olarak evce, ahırda ve törensel eylemlerin icra edildiği yerlerde giyinip kuşanılmaktadırlar.

Şölenin başroündeki *berika* genç ve atik bir delikanlı olup tören topluluğunun öncüsüdür; onur bilgisi dışında hiçbir törensel eylem gerçekleşmemektedir. *Başberika* yani *berikalari* en önemlisi, maskelidir. Gürcüstan'ın değişik yerlerinden elde edilen materyale bağlı olarak *berika*nın maskesi değişik biçimlerde olabilmektedir. En sık kullanılan maske keçeder yapılmış kara kebe⁽¹⁾ maskesidir (birbirine benzer çift olarak dikilmiş "külahmaske"; tek taraflı veya yarım maske). Geleneksel hayat tarzını anlatan materyalden görüldüğü üzere, yüzün boyanması, maskeye boynuz, zil ve kuş tüyü takılması da bilinen alışkanlıklardandır. (a.g.e.; s. 22-23)

Berikaoba gösterisinde gelin tiplemesi oldukça dikkat çekicidir. Gelini sakalsız, bıyiksız, güzel yüzlü toy bir delikanlı canlandırılmakta, süslenmesi, giyisi, gelirlik ile benzeşmekte; doğal olarak maskesi mutlaka bulunmaktadır (veya çarpıcı bir renkte boya ile yüzü boyanmıştır).

Gösteri topluluğu, aynı zamanda gelin ve damada, damat/*berikaya* eşlik eden gelinin korunması görevini üstlenen maiyeti, *berikalari* ve vaktiz babosından oluşur. Eğlenceye hayvan maskeleri takmış şahıslar da katılmaktadır. Örneğin *başberika* denen ve domuz maskes takmış olan "*yabandomuzu berika*" (Koheti'de) bunlardan biridir. Ayrıca papaz ve keşiş de şölene katılmaktadır. Bu da karnaval gizemini daha keyifli, daha neşeli hale dönüştüren bir olgudur; domuz maskeli *berikayc* ve geline yönelik ilgiyi betimler. (a.g.e.s.7-41)

Şöleni gerçekleştirenlerden "köyü yıkıp yağmalayan" ve gelini kaçırma eylemine önayak olan Arap, Tatar ve Lezgi tiplerlerinin katılımı ayrıca belirtilmelidir. (a.g.e.)

*Berikaoba*nın katılımcılar, köyleri dolaşırlar. Sık sık uzak köylere de gidilir ve âdet olduğu üzere zengin ailelere misafir olunur. Tören alayı şeklinde gerçekleşen bu geziler gün boyu sürer (Akşam da devam eder, bazen geceye kadar uzadığı da olur). Aileye misafir olarak gelenler çarıs ve şarkılar eşliğinde gösteri düzenlemekte; nevale, bazen de para talep etmektedirler. Ev sahipleri katılımcıları büyük bir heyecanla karşılar, onlara ziyafet sunar ve tören olayının üyelerine armağanlar verir. Eğer grubun önderi armağanlardan hoşnut kalmazsa Arap, Tatar veya Lezgi avluda yere yuvarlanır. Bu durum ahaliye göre bereketsizliğin ve ölümün habercisi sayıldığı için yerdeki kişi hemen kaldırılır ve ona armağanlar sunulur. *Berikaoba*nın ara temasını misafir olunan evden

Şავი ნაბდის (თექის) ნილაბი (იგივე ორმაგად შეკერილი "ქუდნილაბი", ცალმაგი ანდა ნახევარნილაბი). ტრადიციული ყოფის ამსახველი მასალიდან ცნობილია, რომ სკოლიათ სახის შემურვა და ნილაბზე რქების, ზარის, ფრინველის ბუმბულის დამაგრება⁸

ბერიკაობის სანახაობაში ყურადღებას აქცობს დედოფლის პერსონა. მას განასახიერებს უწვერულვასო ახალგაზრდა, ლამაზი პარისახის ვაჟი, რომლის მორთულობაც პატარძლის ჩაცმულობას ჩამოჰგავს, რასაკვირველია. თეატრალიზებული ნილაბის (ანდა მკვეთრი ფერის საღებავით სახის შეღებვის) დამატებით.

სანახაობის ამხელას შეადგენენ: მაყრები, ბერიკები, ნათლია, რომლებიც ამავდროულად ნეფე-დედოფლის, ნეფე/ბერიკას მსვლელებსა და დედოფლის მცველებსაც წარმოადგენენ; დღესასწაულში მონაწილეობენ ზოთმოთოფული ნილაბით შემოსილი პირები, მაგ., ტახ/ბერიკა (კახეთში), რომელსაც მთავარ ბერიკას უწოდებენ და ღორის ნილაბს ატარებს; მღვდელი, დიაკვანი, რომელთა მონაწილეობა საკარნავალო მისტიკის ხასიათის შემცველია და ღორის ნილაბს ბერიკასთან ერთად დედოფლის მიმართ ლტოლვის გამოხატველი⁹ ცალკე უნდა აღინიშნოს დღესასწაულის მოქმედებაში არაბის, თათრისა და ლეკის მონაწილეობა, რომლებიც „სოფლის დამბრკველნი და ამწიოკებლნი“ და დედოფლის მოტაცების ინიციატორები არიან.¹⁰

ბერიკაობის მონაწილენი მოივლიან სოფლებს, ხშირად შორეულსაც ესტუმრებიან, როგორც წესი, შეძლებულ ოჯახებს ესტუმრებიან. მსვლელობა მიმდინარეობს დღის განმავლობაში (საღამოს ანდა ზოგჯერ დამით). ოჯახში შესულნი მართავენ სანახაობას ცეკვა-სიმღერის თანხლებით, ითხოვენ სანოვავებს და ზოგჯერ ფულსაც. მასპინძლები აღფრთოვანებული ხვდებიან დღესასწაულის მონაწილეებს, უმართავენ ნადიმს, ასაჩუქრებენ მსვლელობის წევრებს. თუ წინამძღოლი ძღვენით უკმაყოფილია, მაშინ არაბი, თათარი ან ლეკი ეზოში ვაგორდება, რაც, მოსახლეობის აზრით, მოუსავლიანობასა და სიკვდილიანობას მოასწავებს, ამიტომაც მას სასწრაფოდ აყენებენ და ასაჩუქრებენ. ბერიკაობის, როგორც რიტუალის, ძირითადი არსი მღვდმარობს სურსათის ან ფრინველის გატაცებაში, რომელსაც ახორციელებს არაბი, თათარი ან ლეკი. მიუსხედავად იმისა, რომ მასპინძლები არაფერს იმურებენ მონაწილეთათვის, ეს წესი ისე მოქმედებს, როგორც ტრადიცია და მასპინძლებიც უკმაყოფილებას არ გამოხატავენ. ამავე დროს ოჯახის წევრები ცდილობენ ბერიკებისთვის ცხველის ბეწვის ან ფრინველის ბუმბულის მოცილებას, ამის განხორციელებაში მათ ხელს უშლიან მცველები, თუმცა ხშირად თავბერიკა /ბერიკა/ ნეფე თავად აძლევს ბეწვს ან ბუმბულს, როგორც ნაყოფიერების სიმბოლოს, რომელსაც დიასახლისი ფრინველის ან საქონლის სადგომში ათავსებს. ამავდროულად მიმდინარეობს ოჯახის დალოცვა.

დღესასწაულის კულმინაციას წარმოადგენს ნეფე/ბერიკას დედოფალზე დაქორწინების სცენა. იგი მიმდინარეობს სასიყვარულო დაპირებების ფონზე, რის შემდეგაც დედოფალი თანხმდება. მას ჯვრისწერის რიტუალიც მოსდევს, რომლის დროსაც ეწყობა დედოფალზე თავდასხმა. მას იტაცებს თათარი, ლეკი ან არაბი. სანახაობის ბოლოს მცველები წარმატებით იგერიებენ იეროშს. წყვილი საყდარში მიჰყავთ. მოქმედების ყველა ეტაპი მუსიკალური ინსტრუმენტის თანხლებით მიმდინარეობს. ამავე დროს თამაშდება სასიყვარულო სცენები, შაირთა, კაფიათა, საქანელაზე ქანაობა, რომლის დროსაც გასათხოვარი ქალები აქტიურობენ (ქანაობა საქორწილო რიტუალის შემადგენელი ნაწილია და ნაყოფიერების გამოვლინებას ემსახურება).

ბერიკაობის საფინალო მითოლოგემას წარმოადგენს ბერიკას სიკვდილი და დედოფლის დატოვება. ამ სოუჟეტში მონაწილეობენ მღვდელი, ბერიკები, რომელთაც „მცველები“ მიჰყავთ სასაფლაოზე. მოტირალ დედოფალს თათარი, არაბი

yiyecek veya bir kanatlı hayvan kaçırarak oluşturur; bunu da Arap, Tatar veya Lezgi gerçekleştirir. Ev sahiplerinin katılımcılardan hiçbir şey esirgememelerine rağmen bu kural hep işler; ev sahipleri de hiçbir şekilde hoşnutsuzluk belirtisi göstermezler. Bu süre içinde aile üyeleri *berikalardan* hayvan kılı veya kanatlı hayvan tüyü koparmaya çalışır ve korumalar ise bunun gerçekleştirilmesine engel olurlar. Zaten çoğunlukla *başberika/berika/damat*, kıl veya tüyü aile üyelerine bizzat verir. Bereket simgesi olan bu malzemeyi ev sahibesi kanatlı hayvan veya sığır barınağı olarak kullandığı mekânda saklar. Bir yandan da hanenin kutsanması sürdürülmektedir.

Eğlencenin doruk noktasını *damat/berikanın* gelinle evlenme sahnesi oluşturur. Sahne, aşk üzerine verilen sözler zemininde devam eder ve sonucunda da gelin evlenmeye razı olur. Rızanın ardından nikâh kıyma sahnesine sıra gelir ve nikâh sırasında geline saldırı düzenlenir. Arap, Tatar ya da Lezgi gelini kaçırmaya çalışır. Gösterinin sonunda korumalar saldırıyı başarıyla bertaraf eder. Çift tapınağa götürülür. Eylemin her aşaması çalgılar eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda aşk sahneleri sergilenmekte, koşmalar söylenmekte, atışmalar yapılmakta ve salıncakta sallanılmaktadır. Salıncakta sallanmak düğün töreninin tamamlayıcı bölümüdür ve doğurganlık belirtilerine hizmet ettiği için özellikle evlenme çağına gelen kadınlarca rağbet görmektedir.

Berikaobanın son bölümünü *berikanın* ölümü ve gelinin ona yaptığı ağıt oluşturur. Bu sahnede "ölü"nü mezarlığa götürmekte olan papaz ve *berikalar* rol alır. Ağlayan kraliçeyi Arap, Tatar ya da Lezgin yatıştır. Ona daha iyi bir koca ve daha iyi bir gelecek vaat ederler. Sonunda gelini kaçırlar. Korumalar hiçbir şey yapamazlar. Ancak "ölü"ye gelinin kaçırıldığı haberini duyururlar. *Berika* anında dirilir, gelini geri alır. Ardından geline yönelik olarak "ölüm" ve "diriliş" töreni sahnelenir. (a.g.e.7-41)

Ölüm-diriliş töreninin ardından savaş, kıyasıya çarpışma, güreş ve şenlik başlar.

Geleneksel hayat tarzını yansıtan materyal ve süreli yayınlar aynı şekilde Tiflis *berikaobasının* resmini de net bir biçimde gömmemiz sağlamaktadır. Burada da baş aktörler olarak kahramanlar vardır ama aynı zamanda Şah Abbas, Timurlenk, Rus generaller vb işgalciler de yer almaktadır. Tiyatrolaştırılmış gösterinin Gürcü motifinde yıkıma yağmalama ve ölüm-diriliş sahneleri eşit bir biçimde işlenmiştir. Sonuç olarak savaşılma; bu savaş, galip gelenlerin gıda maddelerinin bir bölümünü ve bayrağı götürmeleriyle sona ermektedir. *Berikaoba* gösterilerinin Tiflis'in her semtinde düzenlendiği bilinmektedir

(Avlabari, Kukia, Çuğureti, Harpuhi, Abanos semti vb) (Grişaşvili İ. Tiflis. 1927, s.25-28).

Elde edilen materyalin incelenmesinde ve *Berikaobanın* ilk yapısının araştırılmasında, abartılı biçimde tiyatrolaştırılmış gösterilerden ziyade zoomorfolojik ve antropomorfolojik anlam taşıyan maskelilerin insani aşkı ve

an lekki „ამშვიდებს“, უკეთეს ქმარსა და მოძავალს ჰპირდება, რის შემდეგაც იტაცებს მას. მცველები ვერაფერს ხდებიან და „მიცვალებულს“ ჩასძახებენ დედოფლის გატაცების ამბავს. ბერიკაც მაშინვე ცოცხლდება და იბრუნებს დედოფალს. ამის შემდეგ „გარდაცვალების“ და „აღდგენის“ რიტუალი თამაშდება დედოფალთან მიმართებაშიც.¹¹

გარდაცვალება-აღდგენის რიტუალს მოსდევს საბრძოლო შერკინება, ხელჩართული ბრძოლა, ჭიდაობა და ლხინი.

ტრადიციული ყოფის ამსახველი და პერიოდული პრესის მასალები ასევე თვალნათლივ გადმოგვცემს თბილისური ბერიკაობის სურათს. მასშიც ფიგურირებენ მთავარი მოქმედი გმირები და ამაჯდროულად დამპყრობლები (შაჰ-აბასი, თემურ-ლენგი, რუსი გენერლები და სხვ). საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ თეატრალიზებულ სანახაობათა ქართულ ქარგაში თანაბრად აქტივიზირებულია დარბევა-დაწიოკების, კვლემა-აღდგენის სცენები, რომლის ბოლოსაც საბრძოლო შერკინება იმართება, რაც სრულდება გამარჯვებულთა მხრიდან დროშისა და სურსათის ნაწილის წაღებით. როგორც ცნობილია, ბერიკაობის თეატრალიზებული სანახაობა თბილისის თითქმის ყველა უბანში სრულდებოდა (ავლაბარი, კუკია, ჩულურეთი, ხარფუხი, აბანოს უბანი და სხვ).¹²

მოხმობილი მასალის გაანალიზებასა და ბერიკაობის თავდაპირველი ბუნების გარკვევაში განსაკუთრებით გვეხმარება არა ძლიერ თეატრალიზებული წარმოდგენები, არამედ ზომორფულ ან ანთროპომორფულ ნიღბოსანთა მარტივი სცენები, რომლებიც ხორციელი სიყვარულის, ბუნების სადიდებელი რიტუალისადმი მიმართული.

ი. სურგულაძე შენიშნავს, რომ ასეთი სცენებიდან საინტერესოა თბილისში, ქართლში, ალგეთის ხეობაში, ხევში გავრცელებული დათვობა, სადაც დათვის ნიღბიანი ბერიკა სხვადასხვა სცენას თამაშობს: ქალებს ეარშიყება, ცოლს თხოულობს. კახეთისა და იმერეთის ბერიკაობაში განსაკუთრებით პოპულარული ყოფილა ტახის ნიღბიანი ბერიკა, რომლის მიერ შესრულებულ სცენებში დიდი ადგილი ეჭირა ქალისა და ბერიკას ურთიერთობას. ამგვარი სცენები ფიქსირებულია აჭარაში, ზემო იმერეთში, ქართლში, კახეთში, მესხეთსა და ჯავახეთში. მონაწილე ქალს „დედოფალს“, „პატარძალს“, „კეკელას“ უწოდებდნენ. მეფეს (ნეფეს), ბერიკას დამსწრე საზოგადოება ეცილებოდა სიყვარულში, იმართებოდა სხვადასხვა კომიკური სცენა, ბერიკა კვდებოდა, დედოფალი მას დაიტრებდა, მაგრამ სხვაგვარი სიუჟეტური გართულების შემდეგ ცოცხლდებოდა.¹³

ბერიკაობის, როგორც სანახაობითი კულტურის, ერთ-ერთი მთავარი მოტივი, რომლის წარმოშობა ხაზგასმით არქაულია, არის ნაყოფიერების სიმბოლიკის უხვად წარმოჩენა, რაც თავისთავად ქართული ხალხური დღესასწაულების ერთ-ერთი უძველესი შტრიხია. ფალიური (სქესობრივი ნიშნით აღბეჭდილი) სცენები, ატრიბუტიკა, სიმღერები და ცეკვები, ხაზს უსვამს მსოფლიოს უძველეს მიწათმოქმედ ხალხთა აზროვნების პრიორიტეტებს. ამგვარი

doğayı yüceltmeye dair basit sahneleri bize yardımcı olmuştur.

Ünlü etnoog İ. Surguladze, böylesi sahnelerden Tiflis, Kartli, Algeti Vadisi ve diğer vadilerde yaygın olan ayı maskeli berikanın değişik sahneler oynadığı *datvobionin* ilginç olduğunu belirtir. *Berika* burada kadınlara kur yapmakta ve kendine eş aramaktadır. Kaheti ve İmereti yörelerinde özellikle yabandomuzu maskesi takan *berika* sevilmekteydi. Yabandomuzu maskeli berikanın oynadığı rollerde kadın ve *berika* ilişkileri büyük bir yer tutmaktaydı. Benzer sahneler Acara, Zemo İmereti, Kartli, Kaheti, Msheti ve Cavaheti'de de tespit edilmiştir. Sahneye katılan kadına "kraiče", "gelin" veya "civeli" denmekteydi. İzleyen topluluk kral (*damat*) *berika* ile kadına kur yapma konusunda yarışmaktaydı; değişik komik sahneler sahnelenmekte; *berika* ölmekte; gelin ona ağıtlar yakmakta, fakat oyunun idaresinde başka türlü bir zorluk meydana geldiği anda ise *berika* dirilmekteydi. (Surguladze İ. Tiflis. 2001, s.107, Canelidze D. Tiflis.1984, s.287)

Arkaik oluşu belirgin biçimde vurgulanan *Berikaobada*, görsel kültür anlamında başlıca konularından biri olan bereket simgeselliğinin bol miktarda sergilenmesi Gürcü halk şölenlerinin en eski karakteristik özelliklerinden biridir. Cinsiyet ayrımı bakımından ilkel biçimde resmedilen sahneler, semboller, şarkılar ve danslar dünyadaki en eski toprak işleyen halkların düşünce yapısının önceliklerini vurgulamaktadır. Böylesi sahnelerin ve girift konuların varlığı evrenin yenilenmesine ve gizemli bereket sembellerine işaret eder. Temsil edilen sahneler ve bu sahneleri icra eden kişilikler de bunun göstergesidir. Düşün sahnelerinde toprak rengine boyalı (toprak evrenin sembolüdür) maskeli *berikalar*, hep gelinin eşliğinde hareket etmektedirler. Bu da gösterinin törensel yapısının tescilidir. Gelin rolünü her zaman erkeklerin canlandırdığı bilinmektedir. Bu gibi durumlar bütün dünyada kullanılan tiyatrolaştırma olaylarında sıklıkla görülür: ortak uygulamalardır

Berikaoba gösterisinin incelenmesinde, gösterinin zorunlu törensel yapısı mutlak bir gerçeklik olarak göze çarpmaktadır. Karnaval yanı ile gizemli içeriği ve grotesk biçimi üzerinde daha sonra ayrıca duracağız. Belirtildiği gibi, düşün sahneleri şölerde hazır bulunan topluluğun ve ayı maskeli ya da yaban domuzu maskeli berikanın geline yönelik ilgisi, doğa güçlerinin bereket ve uyanışının bir sembol-anahtardır. Çünkü zoomorfolojik çehre ile karşımıza çıkan *berika* maskeleri: (Örneğin ay, yabandomuzu-domuz) mitolojide ve dinsel temsillerde bereketin ve evrenin değişkenliğinin işaretlerini taşırlar. Aynı zamanda şölenin, yılın çevrimsel değişkenliğinin, doğal süreçlerin kılınma noktasının ve uykuya dalmış doğanın uyanışının bir tür onayı olan düzenlenme dönemi (İlkbahar ya da kış-yeni yıl) de dikkate alınmalıdır.

Şölenin araştırılması sırasında gösterilerde işgözcülerin çehresiyle sunulan tarihsel dönemlere ait izlerden kalıntılar da göze çarpmaktadır. Halkın yaşam tarzını yansıtan şölene yine halkın bilincinin olduğu gibi aktardığı Tatar, Arap, Lezgi, Şah Abbas, Timurlenk, Rus generalleri gibi kişiliklerin gösterilerdeki varlığı, tarihsel manzaranın bir tür yeniden canlandırılmasıdır. Sık sık değişik biçimlerde sunulan şölen, değişik tarihsel olaylar ile ilintiliydi. Bu nedenle de birçok araştırmacı, gösterilerde, düşmana karşı verilen savaşta kazanılan zaferleri (A. Hohanoşvili, M. Abramşvili), Gürcülerin İranlılara karşı zaferini (R. Eristavi), Emevi komutan Mervan'ın (Sağır Mervan) saldırısı (Z. yy) ve ordusunun imhasını (G. Tsereteli), savaşın ne kadar kötü ve boş olduğunu (İ. Grişaşvili), yabancı işgalciere karşı, Gürcülerin verdiği mücadeleyi (D. Canelidze) vb görmekteydi.

Berikaobanın incelenmesinde "yağmalayıcı işgözcüler", savaş sahneleri ve dövüşmelerle çok çarpıcı biçimde oyunlaştırılmış çehrede sunulan tarihsel sorun ayrı; komik, genellikle gülmünc

stücenებისა და სიუჟეტური კვანძების არსებობა მიგვანიშნებს სამყაროს განახლების, ნაყოფიერების დაფარულ სიმბოლოებზე, რომლებსაც გამოსახვევ წარმოდგენილი სცენები და მათი შემსრულებელი პირები. საქორწილო სიუჟეტებში მიწისფრად (მიწა-სამყაროს სიმბოლო) შეღებილი, ნიღბიანი ბერიკები, ყოველთვის დედოფლის თანხლებით მოქმედებენ, რაც ამ სანახაობის რიტუალური, საწესო ბუნების დასტურია. ცნობილია, რომ დედოფლის როლის შემსრულებლები ყოველთვის მამაკაცები არიან, რაც, ასევე, მსოფლიოს თეატრალიზებული სამყაროს გაზიარებული პრაქტიკაა.

ბერიკაობის თეატრალიზებული სანახაობის ანალიზისას ცალსახად იკვეთება სანახაობის რიტუალური, საწესო ბუნება, ხოლო საკარნავალო, მისტიკულ არსსა და გროტესკულ სტილზე მოგვიანებით შევჩერდებით. როგორც აღინიშნა, საქორწილო სცენები, დედოფლის მიმართ დამსწრე საზოგადოების, დათვის თუ ტანის ნიღბიანი ბერიკების ლტოლვა ბუნების ძალთა ნაყოფიერებისა და გამოღვივების სიმბოლო-გასაღებია, რადგან ზომორთული სახით წარმოდგენილი ბერიკათა ნიღბები (მაგ., დათვი, ტანი - ღორი) მითოსსა და რელიგიურ წარმოდგენებში ნაყოფიერებისა და სამყაროს ცვალებადობის ნიშნების მატარებელი არიან. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია დღესასწაულის გამართვის პერიოდი (გაზაფხული ან ზამთარი - ახალი წელი), რაც წელიწადის ციკლური მონაცვლეობის, ბუნებრივი პროცესების გარდატეხის, მიძინებული სამყაროს გამოღვივების ერთგვარი დადასტურებაა.

დღესასწაულის განხილვისას ყურადღებას იპყრობს ისტორიული ეპოქის ნაკვალევის ნაშთები, რომლებიც დამპყრობელთა სახით იქნა რეალიზებული წარმოდგენებში. ფაქტობრივად, თათარი, არაბი, ლეკი, შაჰ-აბასი, თემურლენგი, რუსი გენერლები და სხვ. ისტორიული სურათის რეკონსტრუქციის ერთგვარი საშუალებაა, რომელიც ხალხის ცნობიერებამ დღესასწაულში, როგორც ყოფით სანახაობაში, უცვლელად გადმოიტანა.

დღესასწაული ხშირ შემთხვევაში სხვადასხვა ფორმით გამოიხატებოდა და სხვადასხვა ისტორიულ მოვლენას უკავშირდებოდა. ამიტომაც ბევრი მკვლევარი სანახაობაში მტკერთან ბრძოლის გამარჯვების სიმბოლოს ხედავდა (ალ. ხახანაშვილი, მ. აბრამიშვილი). „ქართველების საპრსელებზე გამარჯვებას“ (რ. ერისთავი), მურვან ყრუს შემოსევას (VIII ს) და მისი ჯარის დაღუპვას“ (გ. წერეთელი), „ომის მისტიფიკაციას“ (ი. გრიშაშვილი), „ქართველი ხალხის ბრძოლას უცხოელ დამპყრობლებთან“ (შ. ამირანაშვილი), „ომის მისტიფიკაციას და პატრიოტულ პროპაგანდას“ (შ. ჩხეტიანი), „ქართველი ხალხის ბრძოლას ცარიზმის წინააღმდეგ“ (დ. ჯანელიძე) და სხვ.¹⁴

ბერიკაობის განხილვისას ცალკე დგას ისტორიული პრობლემატიკა - „მოთარეშე დამპყრობლები“, საბრძოლო სცენები და შერკინება, რაც ძლიერ თეატრალიზებულ სახეს ატარებს, ხოლო ცალკე პრობლემატიკას მოიცავს სადღესასწაულო მისტიკურია, საკარნავალო სანახაობა, რომელიც კომიკურ, ხშირად გროტესკულ სტილშია წარმოდგენილი. დღესასწაულის არქაული პასაჟების გვერდით ვხვდებით ქრისტიანული სარწმუნოების წარმომადგენლებს - მღვდელს, დიაკონს, რაცასახავს საზოგადოების ქრისტიანიზაციის ეტაპს. საკარნავალო მისტიკურია და წარმოდგენები, რომლებიც ზედმეტი მხიარულებით გამოირჩევა და მოუღს ევროპაშია დამოწმებული,¹⁵ უცვლელად ინარჩუნებს გროტესკულ სახეს, სადაც ინვერსიონული (გაუკუღმართებული) ანდა ზედმეტად მხიარული სცენები მიმდინარეობს. ქრისტიანული სარწმუნოების წარმომადგენელთა მონაწილეობა საკარნავალო მისტიკრიის არა საწესო-რიტუალური, არამედ გართობა - სანახაობა - მხიარულების ერთგვარი რგოლია, რომელიც სიმბოლოურად წარმოსახავს დამსწრე საზოგადოების მისწრაფებასა და სურვილს.

ასევე საყურადღებო მომენტს წარმოადგენს სადღესასწაულო კარნავალის სიურცეში განხენის პრინციპი, რიტუალური

ve tuhaf biçimde sunulan törensel gizem ve karnaval gösterileri ise ayrı bir sorun olarak durmaktadır. Şölenin arkaik görüntüsünün yanında toplumun Hıristiyanlaşmasının bir basamağı olarak Hıristiyan inancının temsilcileri papaz ve keşiş ile de karşılaşmaktayız. Karnaval gizemi ve temsiller grotesk çehrelerini değiştirmeden koruyarak haddinden fazla neşe içermesi ile de göze çarparlar. Bu tür gösteri-şölenlerde tersyüz edilmiş ya da abartılı bir biçimde neşeli hale getirilmiş sahnelerin bulunması, tüm Avrupa'da da tanık olunan bir olgudur (Bahtin M. s. 3-50). Hıristiyan inancının temsilcilerinin katılımı karnaval gizemindeki zorunlu-törensel durumu ortaya çıkarmaz; aksine eğlence-gösteri-neşenin bir başka halkasını gözler önüne sererek gösteride hazır bulunan toplumun eğilimlerini ve özlemlerini sembolik olarak temsil eder.

Aynı şekilde şölen karnavalının alana yayılma ilkesi, törensel gidişat, köylerin dolaşılması, yani şölene hazır bulunan topluluğun sosyal yaşam alanını oluşturan coğrafyanın ziyaret edilmesi de dikkat çekici bir durum olarak göze çarpar. Etnolojik materyale göre dairenin dinsel bir anlamı da bulunmaktadır. O evrenin merkezidir, arkeolojik örneklerde de rastladığımız biçimde zamanın dairesel ölçüm kuralını da resmeder (Örneğin bronz tokalar üzerinde belli bir uyumlu işlenmiş ilkel avcı ve hayvan grupları, "Kaçaeti Ştandartı" ve diğerleri) (Hidaşeli, M. Tiflis. 1982, s. 123, Surguladze, İ. s. 111). Uygulamada, *berikaoba* zamanında köylerin gezilmesi, şölene dahil olan ve şölenin yapıldığı alanlarda refah ve bereketin uç vermesi düşüncesine hizmet etmektedir.

Şölenin başlıca eylemini üstlenen kahramanın *berika* olduğu söylenmiştir. Şöleni açıklarken terim olarak *berikanın* etimolojisinin de bilimin ilgi alanına girdiğini vurgulamak gerekir. Bu açıdan İ. Surguladze'nin ilginç bir düşüncesi vardır. Surguladze *berikayı* terim olarak "beri" (keşiş) ile ilişkilendirmektedir. Şöyle ki, "berikeşiş", "upalı-tarı", "hevisberi-vadinin yaşlısı" ve "kalakisberikentin yaşlısı"nın yetkileriyle sosyal durumları açısından değerlendirme yapmakta; aynı zamanda "beri-yaşlı" terimini, ataların veya yaşlıların aslında dinsel ve yetkisel ululuğunu,

მსვლელობა, სოფლების გარშემოვლა, ანუ იმ ტერიტორიის შემოვლა, რომელიც დამსწრე საზოგადოების სოციალურ-საცხოვრებელ ადგილს წარმოადგენს. წრეს, ეთნოლოგიური მასალის მიხედვით, რელიგიური დატვირთვაც აქვს. იგი სამყაროს ცენტრია, ასახავს დროის აღრიცხვის წრიულ წესს, რომელსაც ვხვდებით არქეოლოგიურ ნიმუშებზე (მაგ., ბრინჯაოს ბალოებზე ფალიურ მონადირეთა და ცხოველთა რიტმული ჯგუფები, ყანჩათის შტანდარტი და სხვ.¹⁶ ფაქტობრივად, ბერიკაობის დროს სოფლების შემოვლა ათვისებული, ორგანიზებული სივრცის კეთილდღეობისა და ნაყოფიერების გამოვლინებას ემსახურება. დღესასწაულის მთავარი მოქმედი პერსონა ბერიკაა. დღესასწაულის ახსნისას თვალსაწიერში ექცევა ტერმინი "ბერიკას" წარმომავლობის საკითხი. ამ მხრივ საინტერესო მოსაზრება აქვს გამოთქმული ი. სურგულაძეს, რომელიც ტერმინი „ბერიკას“ უკავშირებს „ბერს“; მიმოიხილავს „ბერის“, „უფლის“, „ხევისბერის“, „ქალაქის ბერის“ უფლებრივ და სოციალურ მდგომარეობას და ამავდროულად ტერმინ „ბერს“ განიხილავს წინაპართა ან ასაკოვანი კაცის სოციალური სტატუსით, რაც რეალიაში რელიგიური და უფლებრივი უზენაესობის, მესვეურობის მანიშნებელი სიმბოლოა. ქრისტიანულ სარწმუნოებაში „ბერმა“ ასაკობრივი უპირატესობა ჩამოიტოვა და რელიგიური სიმბოლო გახდა (მაგ., ქრისტიანული სარწმუნოების „ბერი“, „მონაზონი“).¹⁷ აქვე შევნიშნავთ, რომ ბერიკაობის მთავარი პერსონაჟი „ბერიკა“ – ახალგაზრდა ვაჟი, „ხანმშესულ კაცს“ განასახიერებს, რომელიც ამალის მესვეური და წინამძღოლია.

დღესასწაულის მსვლელობაში აღინიშნება სახედარზე, აქლემზე, ცხენზე ამხედრების წესი. მხედრობაც ამავე დროს სოციალური სტატუსის მიმანიშნებელი სიმბოლოა, რომელსაც დღესასწაულში ინვერსიული, საკარნავალო ელემენტები ერთვის და კომიკურ ხასიათს ატარებს (გართობა-სანახაობაში მოქმედი პირები ცხოველებზე უკულმა არიან ამხედრებული).

ბერიკაობის თეატრალიზებული სანახაობის მთავარი არსი, მითოლოგმა არის ნუფებერიკას (ანდა დედოფლის) „სიკვდილისა“ და „აღორძინების“ სცენები. მოკვდავი და აღდგენილი ღვათების

öncülüğünü vurguayan bir sembol kabul edilebilir sosyal statü olarak görmektedir. Hıristiyan inanışında "beri-yaşlı" yaşça büyüklüğünü geride bırakarak dinsel bir simge olmuştur (Örneğin Hıristiyan inancında "beri-monazoni-keşiş") (Surguladze İ. a.g.e.). Flemer burada, *berikaoba*nın başlıca şahsiyeti olan "yaşın başını almış adamı - *berika*"yı genç bir adamın canlandırdığını ve onun grubun lideri ve örcüsü olduğunu hatırlatılm.

Şölenin akışı içerisinde merkep, at ve deve üstünde süvari olma kuralı da belirginler. Süvari olmak da bir statü sembolüdür. Bu sembole şölende karnavala özgü tersyüz edilmiş öğeler eklenmekte, şölen komik bir özelliğe bürünmektedir (Eğlencogösterinin kahramanları hayvanlara ters binmektedirler).

Tiyatrolaştırılmış *berikaoba* gösterisinin ana fikrini, damat/*berikanın* (veya kraliçe/gelinin) "ölüm" ve "diriliş" sahneleri oluşturur. Ölümlü ve dirilen ilahın evrensel kavramı da, dünya medeniyetleri mitosuna özgü bir unsurdur (Örneğin Sümer-Babil'de İnana-İstar, Tamuz-Dumuz vs'de olduğu gibi) (Frezer D. 1986, s. 85; Ramer Ş. 1952). Buna evrenin ölümü-dirilişi fikri eklenir, ayrıca tarımsal ölümün içinde diriliş-yenilenme olayını kendiliğinden barındırır (Zuraşvili, M. Tiflis. 2006, s. 87-89). Buradan hareketle, *berikanın* (gelinin) ölümü, onun için tutulan yas, yakılan ağıt ve dirilişi gibi konuların Gürcü görsel kültürünün en eski sanatı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun da dünya düşünsel hareketi ve uygulamasının yansımaları ile etnogenetik bağlantıları bulunmaktadır. Verilen örnekte mitos sembolik olarak evrenin yenilenmesine hizmet eden geleneği aktarmakta, törensel şölen ise gösterinin komik tarafını tespit etmektedir.

Yazımızın sonunda, *berikaoba*nın Pankisi Vadisi'nde tespit edilen değişikliğe uğramış halini; çehresi tamamen değişmiş, saldırgan şeklini de göz önünde bulundurmak gerektiğinin belirtelim. L. Melikşvili'nin işareti ettiği gibi Pankisi Vadisi'nde *berikaoba*nın yalnızca odaya alınmış olup olay görsel bir temsil olmaktan uzaklaşmıştır. Rıza temelinde gerçekleştirilen "kaçırma-yağmalama" eylemi belirgin biçimde sergilenen ve mücadele sahnelerinde kendini gösteren "saldırı" özellikleri taşımaktadır. (Melikşvili L. Tiflis. 2004, s. 78-81) Dolayısıyla şölenin ana fikri, toplumsal bilincin şekil değiştirerek dönüşmesi nedeniyle, farklı bir çehreye bürünmüş ve görsel kültür çizgisinin dışına çıkmış bulunmaktadır.

Dayanak olarak kullandığım 7 materyalin incelenmesi sonucunda, şimdi, *berikaoba*nın ayrı ayrı konular olarak ele aldığımız gösteri bölümlerindeki arkaik-törensel ve karnaval yapısının daha bir anlaşılır olduğunu görmekteyiz. Şölen tartışmasız olarak doğanın ölümü dirilişi ile bereket işlevlerini resmetmekte ve halk arasındaki uygulamasında ise gösteri, karnaval ve komik şekillerde sergilenmektedir.

Notlar:

- (1) *kazmogoni: evrenin yaratılışını inceleyen bilim, evrendeki (çn).*
- (2) *kebe: kısa keponak, keçe (çn).*

Kaynakça:

- 1- Bregadze N., Eski Gürcü Pagan ve Toplumsal Törenlerinin Birbirleriyle İlişkileri. "Gürcüstan ve Kafkasya Tarihini Araştırmaları", Tiflis, 1976
- 2- Gılaşvili İ., Eski Tiflis'in Ecebi Bohemi, Tif. s. 1927.
- 3- Zuraşvili M., Gürcülerde Mitoloji-Dinsel Temsiller ve Sosyal Anlamları, Tiflis, 2006.
- 4- Melikşvili L., Çağdaşlaşım ve Aşkınlık (Berikaoba), Gürcüstan Etnografisi Materyali XXVI. Tif. s. 2004.
- 5- Oriani C., Gürcülerin Ezeli İranç Tarihini (Şvanlar'ın "M. kvamoba - Kviraoba") Tiflis, 1969. a yazması.
- 6- Surguladze İ., Gürcüstan'da Mitos, Kültür ve Tören, Tiflis, 2003.
- 7- Ruhadze C., Gürcüstan'da Doğa Olaylarının Dirilişinin Folk Şöleni, Tiflis, 1999.
- 8- Cavahışvili İ., Gürcü Ulusal Tarihi, I. Kitap, Tiflis, 1948.
- 9- Canelidze D., Gürcü Tiyatrosunun Etnografik Temelleri, Tiflis, 1948.
- 10- Hidaşev M., İlk Demir Çağında Merkezi Güney Kafkasya'da Grafik Sanatı, Tiflis, 1982.
- 11- Bahini M. M., Fantezi ve Rastle ve Halk Kültüründe Rönesans, Moskova, 1960.
- 12- Frezer D. D., *Alın Dal, Moskova, 1986.*
- 13- Kramer S., Sumerian Mythology. Ph., 1952.

üniverstelerdeki konseptüel bir misyonerlikten ziyade, sosyal statü olarak kabul edilebilir bir sembol olarak görmektedir. Hıristiyan inanışında "beri-yaşlı" yaşça büyüklüğünü geride bırakarak dinsel bir simge olmuştur (Örneğin Hıristiyan inancında "beri-monazoni-keşiş") (Surguladze İ. a.g.e.). Flemer burada, *berikaoba*nın başlıca şahsiyeti olan "yaşın başını almış adamı - *berika*"yı genç bir adamın canlandırdığını ve onun grubun lideri ve örcüsü olduğunu hatırlatılm.

Şölenin akışı içerisinde merkep, at ve deve üstünde süvari olma kuralı da belirginler. Süvari olmak da bir statü sembolüdür. Bu sembole şölende karnavala özgü tersyüz edilmiş öğeler eklenmekte, şölen komik bir özelliğe bürünmektedir (Eğlencogösterinin kahramanları hayvanlara ters binmektedirler).

Tiyatrolaştırılmış *berikaoba* gösterisinin ana fikrini, damat/*berikanın* (veya kraliçe/gelinin) "ölüm" ve "diriliş" sahneleri oluşturur. Ölümlü ve dirilen ilahın evrensel kavramı da, dünya medeniyetleri mitosuna özgü bir unsurdur (Örneğin Sümer-Babil'de İnana-İstar, Tamuz-Dumuz vs'de olduğu gibi) (Frezer D. 1986, s. 85; Ramer Ş. 1952). Buna evrenin ölümü-dirilişi fikri eklenir, ayrıca tarımsal ölümün içinde diriliş-yenilenme olayını kendiliğinden barındırır (Zuraşvili, M. Tiflis. 2006, s. 87-89). Buradan hareketle, *berikanın* (gelinin) ölümü, onun için tutulan yas, yakılan ağıt ve dirilişi gibi konuların Gürcü görsel kültürünün en eski sanatı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun da dünya düşünsel hareketi ve uygulamasının yansımaları ile etnogenetik bağlantıları bulunmaktadır. Verilen örnekte mitos sembolik olarak evrenin yenilenmesine hizmet eden geleneği aktarmakta, törensel şölen ise gösterinin komik tarafını tespit etmektedir.

Yazımızın sonunda, *berikaoba*nın Pankisi Vadisi'nde tespit edilen değişikliğe uğramış halini; çehresi tamamen değişmiş, saldırgan şeklini de göz önünde bulundurmak gerektiğinin belirtelim. L. Melikşvili'nin işareti ettiği gibi Pankisi Vadisi'nde *berikaoba*nın yalnızca odaya alınmış olup olay görsel bir temsil olmaktan uzaklaşmıştır. Rıza temelinde gerçekleştirilen "kaçırma-yağmalama" eylemi belirgin biçimde sergilenen ve mücadele sahnelerinde kendini gösteren "saldırı" özellikleri taşımaktadır. (Melikşvili L. Tiflis. 2004, s. 78-81) Dolayısıyla şölenin ana fikri, toplumsal bilincin şekil değiştirerek dönüşmesi nedeniyle, farklı bir çehreye bürünmüş ve görsel kültür çizgisinin dışına çıkmış bulunmaktadır.

Dayanak olarak kullandığım 7 materyalin incelenmesi sonucunda, şimdi, *berikaoba*nın ayrı ayrı konular olarak ele aldığımız gösteri bölümlerindeki arkaik-törensel ve karnaval yapısının daha bir anlaşılır olduğunu görmekteyiz. Şölen tartışmasız olarak doğanın ölümü dirilişi ile bereket işlevlerini resmetmekte ve halk arasındaki uygulamasında ise gösteri, karnaval ve komik şekillerde sergilenmektedir.

1. გ. რუხაძე, ბუნების ძალთა აღორძინების ხალხური დღესასწაული საქართველოში, თბ., 1999, გვ. 14.
2. ი. სურგულაძე, მიოსი, კულტი. რიტუალი საქართველოში, თბ., 2003.
3. ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 105; Бахтин М. М. Француз Рабле и народная культура ренессанса, 1965. მუყაბე, ძველქართული წარმართული და აგრარული კულტურის ურთიერთმიმართების საკითხისათვის, ძეგლში საქართველოს და კავკასიის ისტორიიდან, თბ., 1976, გვ. 397.
4. ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 105-114.
5. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ., დ. ვანელიძე, ქართული თეატრის ხალხური საწყისები, თბ., 1948, გვ. 396.
6. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ.
7. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 21-40.
8. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 22-23.
9. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 7-41.
10. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 7-41.
11. გ. რუხაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 7-41.
12. ი. გრიშაშვილი, ძველი თბილისის დიფერენციური პიქტა, თბ., 1927, გვ. 25-28.
13. ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 107; დ. ვანელიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 287.
14. ლ. მელიქიშვილი, მოდერნიზებული ჩვეულება (ბერიაობა). მასალები საქართველოს უნივერსიტეტისათვის, XXVI, თბ., 2004, გვ. 78-81.
15. Бахтин М. М. დასახ. ნაშრ., გვ. 7-50.
16. შ. ხიდაშელი, ცენტრალური ამიერკავკასიის ტრადიციული სელონება ადრეული რკინის ხანაში, თბ., 1982, გვ. 123; ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 111.
17. ი. სურგულაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 111.
18. Д. Д. Фраппер, Палочная женщина, М., 1986, гв. 85. რამერ შ. შუმერინი უტოლოგები, 1952.
19. შ. ზურაშვილი, ქართველთა მითო-რელიგიური წარმოდგენები და მათი სოციალური არსი, თბ., 2006, გვ. 87-89.
20. ლ. მელიქიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 78-81.

Her şeye rağmen tiyatro ისევ და ისევ თეატრი

VARLAM NİKOLADZE / ვარლამ ნიკოლაძე

TÜRKİYE'YE 1992 yılında geldim. O dönemde Gürcistan, siyasi bunalımlarla çalkalanıyor, kara günler geçiriyordu. Zviad Gamsahurdia yüzde 87'lik oyla iktidara gelmişti. Bizler özgürlük beklentileri içindeyken, ülke bizim dışımızdaki güçlerin de sahne almasıyla amansız bir iç savaşa sürüklenmişti.

Hayatımda hiç elime silah almamıştım. Benim bildiğim savaş araçları yazı yazmak, mitinglerde, radyo ve televizyonlarda konuşmalar yapmak gibi yöntemlerdi ve bunlar kâr etmiyordu. Modası geçmiş silahlardı sanki. Şevardnadze'nin bir ümit olarak tekrar yönetime getirildiği günlerde, kardeş kanı akıtılan o anlamsız savaşın içinde olmak istemedim ve Türkiye'ye geldim.

İlk geldiğim şehir olan Trabzon'da temizlik yaparak ekmek paramı kazanmaya çalışıyordum. Daha sonra orada yeni açılmış "Blue Sea" isimli barda müzisyen olarak çalışmaya başladım. (O barın sahibi Erkan Bahadır bugün de hâlâ en samimi arkadaşlarımdan biridir.) Buraya geldiğimde tek kelime Türkçe bilmiyordum, ama bir yıl sonra Bayındır Holding'in Trabzon'daki şubesinde tercümanlık yapacak kadar öğrendim.

1993 yılında "Blue Sea" da Necati Zengin ile tanıştım. Bu tanışma farklı bir yere götürdü ikimizi de. Necati asıl mesleği fizik mühendisliği olan tiyatro tutkunuydu ve beni şaşırta bir tiyatro bilgisine sahipti. Ben ise tiyatrosuz yaşayamayan ve kendimi, benliğimi tiyatroya adamış biriydim. Necati ile tanışmamız, Necati'nin de en az benim kadar "tiyatro delisi" olması güzel bir işbirliğinin

თეატრში 1992 წელს ჩამოვედი. იმ პერიოდში საქართველოში პოლიტიკური ქოსი მძვინვარებდა და შავბნელი სიტუაცია იყო. ზვიად გამსახურდიამ არჩევნებზე ხმების 87% მიიღო და ხელისუფლებაში მოვიდა. თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის მოლოდინში ვიყავით, მაგრამ მოვლენებში აქტიურად ჩაერივნენ გარეშე ძალები და ათასგვარი ხრიკებით ქვეყანა სამოქალაქო ომამდე მიიყვანეს.

ცეცხლსასროლი იარაღი ცხოვრებაში არასოდეს მჭერია ხელში. ჩემი იარაღი მიტინგებზე, რადიო-ტელევიზიაში გამოსვლა ან საგაზეთო სტატიაში აზრის გამოთქმა იყო. მაგრამ უშედეგოდ.

ამ იარაღს ყავლი ჰქონდა გასული. ისევ შევარდნაზე ჩამოიყვანეს. ძმათა სისხლსიმღვრელ ომს ვეღარ გავუძელი და თურქეთში გამოვერიდე.

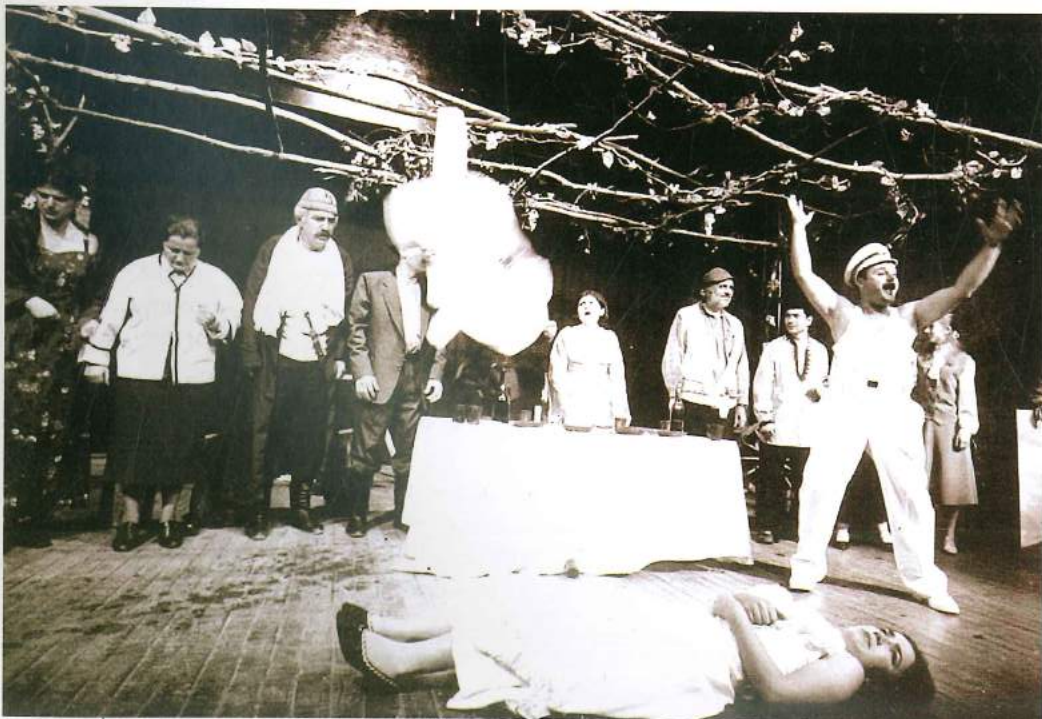
ტრაბზონში გაეჩერდი და პირველ ხანებში ლუკმაპურის საშოვნელად დამლაგებლად ვმუშაობდი. რაღაცა პერიოდის შემდეგ იმავე ტრაბზონში ახალგაზსნილი ამერიკული ბარის „ბლუ სი“-ს მუსიკოს-მომღერლად დავიწვეე მუშაობა (იმ ბარის პატრონი ერქან ბაჰადირი დღემდე ჩემი საუკეთესო მეგობარია).

თურქეთში ისევ ჩამოვედი, რომ თურქული ერთი სიტყვაც კი არ ვიცოდი, მაგრამ ერთი წლის შემდეგ „ბანდირ ჰოლდინგ“-ს ტრაბზონის ფილიალში თარჯიმნად დავიწვეე მუშაობა.

1993 წელს „ბლუ სი“-ბარში ნეჯათი ზენგინი გავიცანი და ამ ნაცნობობამ ძალიან კარგი ნაყოფი გამოიღო ორივესთვის. ნეჯათი პროფესიით ფიზიკოსია, მაგრამ თეატრი უყვარს ძალიან და მოულოდნელად გამოაცა თავისი თეატრალური ერუდიციით. მე პროფესიითაც და სულით ხორცამდე თეატრალი ვარ.

უთეატროდ ცხოვრება ვერც კი წარმომიდგენია და სიხარულით მეცხრე ცას ვეწიე, ნეჯათის სახით ჩემნაირი თეატრის „გიჟი“ რომ გამომეცხადა ცხოვრების გზაზე. რამდენიმე შეხვედრის შემდეგ კერძო თეატრის დაარსება გადავწყვიტეთ.

ქუჩებში და მოედნებზე, ხეებსა და ელექტრობოძებზე განცხადებები გავაკარით, რომ თეატრალურ დასს ვაგროვებდით და მსურველები დაგვკვავშირებოდნენ. ასამდე მსურველი აღმოჩნდა. მე თურქულის ცოდნა არ მყოფნიდა, რომ გამოცდა ნორმალურად ჩამეტარებინა და ნამდვილად ღირსეული ამერჩია, ამიტომ ასივე მსურველი მივიღე. ტრაბზონის კულტურის განყოფილების გამგემ,

"Dünküler", Trabzon Sanat Tiyatrosu

“Martı”, İzmir 9 Eylül Üniversitesi

başlangıcı oldu. Birlikte özel bir tiyatro kurmaya karar verdik. Tiyatro kurduğumuzu, oyuncular aradığımızı belirten duyurular yaptık, sokaklara ilanlar astık. Duyurulardan sonra başvuruların sayısı yüzü buldu. Ben bu başvuruları değerlendirirken Türkçe bilemediğim için, adaylardan kimin yararlı olabileceğini, kimin olamayacağını seçmede bazen kararsız kalıyordum. Bu koşullarda çalışmalarımıza devam ettik. O zamanki Trabzon İl Kültür Müdürü Kenan Sarılioğlu bize, çalışmalarımızı yapmamız için mekân olarak bürosunu tahsis etti. Orada yüz kişiyle işe başladık. Ben her akşam o büroda oyunculuk dersleri veriyordum. İki-üç ayda bir sınav yapıyorduk. Yeteneği olmayanlar bu sınavlarda eleniyordu. Bir yılın sonunda ciddi bir tiyatro kursu görmüş on beş kişilik grup oluşturduk ve onlarla birlikte oyun provalarına başladık.

Yine orada tanıştığım Süreyya Tamer, Rus dili ve edebiyatı öğrenimi görmüştü ve Trabzon’da görev yapıyordu. Onunla birlikte gecelerce uykusuz kalarak Davit Kldiaşvili’nin *Darışpan’ın Çilesi* adlı oyunu çevirdik. Türkçe’ m yeterli değildi, bu yüzden Rusça’ya çeviriyor, Süreyya’ya söylüyordum, o da benim anlattıklarımın yola çıkarak Türkçe’ye tercüme ediyordu. Zor bir çalışmaydı ama sonuç mükemmel olmuştu. Oyunu sahnelemek için paraya ihtiyaç vardı. Biz Trabzon Devlet Tiyatrosu’nun ve bazı arkadaşlarımızın katkılarıyla maddi problemleri de aştık.

Trabzon’daki “Hüseyin Kazaz” sahnesi artık bizim de sahnemizdi. 1994 yılında uzun ve yorucu çalışmalarımız sonucunda “Trabzon Sanat Tiyatrosu” (TST) görkemli bir törenle açıldı. Açılışa Gürcistan’dan küçük bir heyet de davetliydi.

Daha sonra Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Bozkurt Kuruç, Trabzon Devlet Tiyatrosu’nun o zamanki Müdürü Murat Atak’ın vasıtasıyla bana ulaştı ve Devlet Tiyatrosu’nda sözleşmeli yabancı uyruklu rejisör statüsünde çalışmam için resmen davet etti. Artık Türkiye’de oturma iznim de vardı.

Devlet Tiyatroları’nda Moliere’den *Tartuffe* ve Arbuzov’dan *Söz Veriyorum* adlı oyunları sahneledim.

Bir tesadüf sonucu tanıştığım Özdemir Nutku beni 9 Eylül Üniversitesi’nin Güzel Sanatlar Fakültesi’nin Tiyatro Bölümü’nde çalışmak üzere İzmir’e davet etti.

ქენან სარიალიოღლუმ, მეცადინეობებისათვის თავისი საკუთარი კაბინეტი და გვიტმო და ამ უზარმაზარი, ასკაციანი ჯგუფით შევუდექით საქმეს. მთელი ერთი წლის განმავლობაში ყოველ საღამოს მსახიობის ოსტატობის გაკვეთილებს ვუტარებდი, ორ-სამ თვეში ერთხელ კი გამოცდას ვუწყობდი. უნიჭობსა და ნაკლებად ნიჭიერებს უარი ეთქვათა, უფრო ნიჭიერი და გამოსადეგი ხალხი კი დარჩა და განაგრძობდა მეცადინეობებს.

ერთი წლის შემდეგ საკმაოდ სერიოზული

თეატრალურგანათლებამიღებული 15-კაციანი ჯგუფი შეირჩა და უკვე დასადგმელი პიესის შერჩევის დროც მოვიდა.

ტრაბზონში გაცნობილ ახალგაზრდა და ნიჭიერ ქალბატონს, სურეია თამერს, რუსული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტი ჰქონდა დამთავრებული ანკარაში და ტრაბზონში სამუშაოდ იყო გამოგზავნილი. საკმაოდ ბევრი უძილო ღამე გავატარეთ დავით კლდიაშვილის „დარისპანის გასაჭირის“ თურქულად გადმოსათარგმნად. ამ საქმისათვის ჩემი მაშინდელი თურქული, რა თქმა უნდა, საკმარისი არ იყო. ამიტომ ჯერ სურეიას ვუთარგმნიდი რუსულად, მერე ის თარგმნიდა თურქულად და ვნვალობდით ასე, მაგრამ საბოლოო ჯამში შესანიშნავი თარგმანი გამოვიდა.

ახლა ფული გექონდა საშოვნელი სადადგმო ხარჯებისათვის და ტრაბზონის სახელმწიფო თეატრისა და რამდენიმე ტრაბზონელი ნაცნობ-მეგობრის შემწევობით ეს პრობლემაც მოვაგვარეთ.

ტრაბზონის შუაგულში მდებარე „ჰუსეინ ქაზაზ“ კულტურის სახლის სცენაც ჩავიგდეთ ხელში და რეპეტიციებს შევუდექით. ხანგრძლივი და დაძაბული შრომის შემდეგ, 1994 წელს „ტრაბზონი სამხატვრო თეატრი“ დიდი ზარ-ზეიმით გავხსენით, საქართველოდან პატარა დელეგაციაც გვესტუმრა ამ ზეიმში მონაწილეობის მისაღებად.

ცოტა ხნის შემდეგ ტრაბზონის სახელმწიფო თეატრის მაშინდელი დირექტორის, მურათ ათაქის, მეშვეობით თურქეთის სახელმწიფო თეატრების მაშინდელი ხელმძღვანელი, ბოსქურთ ქურუჩი დამიკავშირდა და სამუშაოდ მიმიწვია. ასე გადაწყდა ჩემი, როგორც უცხოელის, თურქეთში ოფიციალურად ცხოვრებისა და მუშაობის უფლების პრობლემა.

თურქეთის სახელმწიფო თეატრში ჯერ მოლიერის “ტარტიუფი”-და შემდეგ არბუზოვის „ჩემი საბრალო მარატი“ დავდგი.

იმ პერიოდში შემთხვევით გაცნობილმა თურქეთის ცნობილმა თეატრალურმა მოღვაწემ, ოზდემირ ნუთქუმ, იზმირში, 9 სექტემბერის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მისსავე დაარსებულ თეატრალურ ფაკულტეტზე პედაგოგად სამუშაოდ მიმიწვია.

İzmir'e gittim. Orada dokuz yıl çalıştım. 9 Eylül Üniversitesi'nde Davit Kldiaşvili'nin *Darispan'ın Çilesi* ve *Bela* isimli oyunlarını bir daha sahneye koydum. Konak Belediye Tiyatrosu'nda ise Otia İoseliani'nin *İş İştan Geçmeden (Kağrı Devrilmeden)* (Gürcücesi *Sanam Uremi Gadabrundeba*) adlı oyunu sahneledim.

Artık Türkçe'yi öğrenmiştim ve bazı oyunlar çevirmeye başlamıştım.

Türkiye'de hiç bilinmeyen altı Gürcü, üç Rus, iki de İtalyan oyununu Türkçe'ye çevirdim. Fakat henüz kitap olarak yayınlatma imkânı olmadı. Son zamanlarda ünlü Türk oyun yazarı Tuncer Cücenoglu'nun ricasıyla onun dokuz oyununu Rusça'ya, iki oyununu ise Gürcüce'ye çevirdim.

Bu arada 1993'te verdiğim dilekçeye nihayet cevap geldi ve 2004 yılında Türk vatandaşı oldum. Aslında bunun sevindirici olması gerekiyordu ama o günden itibaren hayatımda başka türlü altüst oluşlar yaşadım. Bazı bürokratik sorunlar çıktı. Daha önce kabul edilmiş olan tüm kadrolarım ve eğitimim, Türk vatandaşı olmamla birlikte artık geçerliliğini yitirmişti. Tiyatro eğitimi aldığımı, doçent olduğumu, "Gürcistan Devlet Sanatçısı" olduğumu yeniden kanıtlamak durumunda kaldım.

Bütün bu süreç yaşanırken çalışma iznim kaldırıldı. İşsiz, parasız, evsiz kaldım. Aç kaldım. Zor günlerdi. Bir yıl boyunca bu şekilde arkadaşlarımla desteğiyle yaşadım. Bir yıl içinde gerekli olan tüm evrakları topladım ve YÖK'e verdim. Sadece lise mezuniyetim kabul edildi. Yüksek öğrenimimi kabul ettirmeye ve denklik belgesi almaya yönelik işlemlerim halen devam ediyor.

Şu anda İstanbul Maltepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Oyunculuk Bölümü Başkanı olarak çalışıyorum. YÖK'ten beklediğim denklik belgesi henüz tamamlanmadan bana bir iş imkânı sağladıkları için Üniversite Rektörlüğüne, Fakültemizin Dekanlığına teşekkür ve minnet borcum olduğunu da her zaman ifade ediyorum. Denklik belgem henüz gelmediğinden bazı akademik ve maddi sorunlar yaşamama rağmen umudumu kaybetmiş değilim. Bir gün her şeyin düzeleceğine, daha iyiye gideceğine inanıyorum. Türkiye artık benim ikinci vatanım.

Türkiye'ye ilk geldiğimde tanıdığım arkadaşlarımla çocukları büyüdü ve bugün bazıları benim öğrencim bile oldular. Ben de elimden geldiği kadar birikimimi öğrencilerime aktarmaya ve tabii ki Türk tiyatrosuna faydalı olmaya çalışıyorum.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

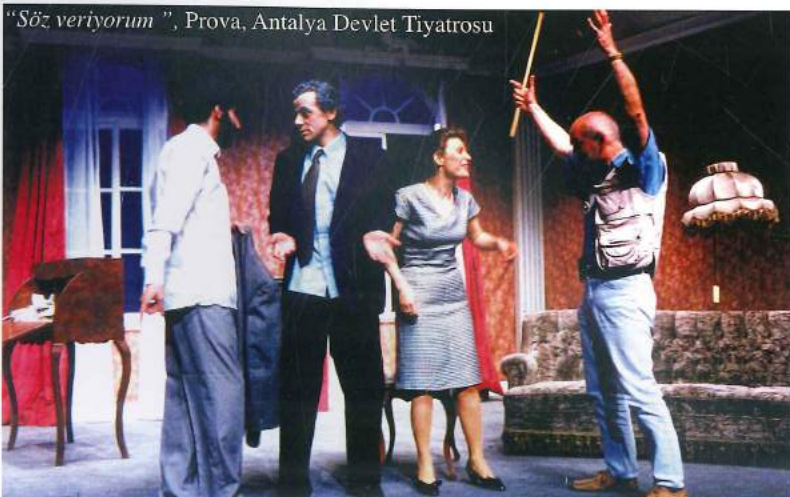
9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

9 Eylül 2004'te İzmir'de doğdum. İlk eğitimimi İzmir'de başladım. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar. İlk öğretmenlerim İzmir'de çalıştılar.

"Söz veriyorum", Prova, Antalya Devlet Tiyatrosu

Gürcülerin göçü / ქართველების მიგრაცია

Çoruh-Kura havzalarında ve Karadeniz kıyılarında / ჭოროხისა და მტკვრის აუზებსა და შავი ზღვის სანაპიროსა

İRAKLİ KOPLATADZE / ირაკლი კოპლატაძე

Gürcü, kendisinden uzun zaman önce ayrılmış kardeşini, İncasına saygı duyarak kollarına alacağını tüm dünyaya yeniden ispat edecektir.

Namumlu ve yumuşak kalpli Gürcü, gözlerinde sevinç gözyaşları ile kardeşini kucaklayacaktır.

İlia Çavçavadze

I. KOPİ SOYUNDAN GELENLER VE MACAHELA'DAKİ EN ESKİ SOYADLARI

"MTSHETA Belgeleri" adıyla bilinen, 16. yüzyılın ilk yarısına ait benzersiz iki Gürcüce elyazmasından biri, o zamanki Gürcüstan Krallığı'na bağlı toprakların, diğeri de Mtsheta Başpatrikliği'ne bağlı kilise topraklarının ayrıntılı listesidir. Elyazmalarının bir bölümünde Mtsheta Başpatrikliği'ne bağlı Samtshe beylerinin ve topraklarının listesi bulunmaktadır. Bunlar toplam 25 adet olup Kopy Kalesi bu listede kendi manastırını, kilisesi ve mezarlığıyla birlikte yirmi ikinci sırada yer alır. Listede, Kopy Kalesinden önce, Kavkasidzeler, Parhali, Panaskerteli (Bana), Hahuli ve Andzaveliler; sonra ise Tuhareliler, Oşki Manastırı ve Vardzia Manastırı sıralanmıştır.

Kilisede isimleri zikredilenlerin listelendiği ve 1535 yılından önce yazıldığı düşünülen benzersiz bir Gürcüce kaynak da (I – Q: 969) Kopasdze'lerin evinde oluşturuldu. Bu belgede, ilk önce Abhaz – Gürcü ve Doğu Gürcüstan kralları Bagrati, Giorgi, Daviti, Demetre, Giorgi, Tamari ve –anılan belgede hayatta olduğu belirtilen– oğlu Giorgi'den, Atabeg Spasalar'dan söz edilmekte, sonra ise "ressam, akıl irfan sahibi, Kutsal Kitap'ın tercümesini yapan ve orada yazılanlara uyan Tao Beyi" Soil Kopasdze'den; onun annesi, babası, eşi ve çocuklarından bahsedilmektedir. Tao beyi olan Soil Kopasdze'nin ismi, Sargis Kakabadze tarafından daha önce yayımlanmış bulunan, Kutaisi Müzesi'ndeki ikonun üzerinde yer alan 1502 tarihli yazıdan bilinmektedir. Soil Kopasdze, bu yazıda aynı zamanda "Oltisi mtavari" yani Oltisi beyi olarak da anılmaktadır.

ქართველი, ჩვენდა სასიქადულოდ, კვლავ დაუმტკიცებს ქვეყანასა, რომ იგი არ ერჩის ადამიანის სიხდისს, და დიდი ხნის განშორებულს ძმას მძურადვე შეითვისებს, თავის პატიოსანს და ლმობიერს გულზედ ძმას მძურადვე მიიყრდენს თვალში სიხარულის ცრემლმორეული ქართველი ილია ჭავჭავაძე

I. კოპის სახლიდან გამოსულუები და მაჭახელას უძველესი გვარები

XVI საუკუნის I ნახევრის ორი უნიკალური ქართული ხელნაწერი, რომლებიც „მცხეთის საბუთების“ სახელითაა ცნობილი, გადმოგვცემს მაშინდელი საქართველოს სამეფოსა და „მცხეთის საკათალიკოსო საყდრის მამულების ვრცელ ნუსხას“. მისი ერთი ფრაგმენტი აღწერს სამცხის იმ თავადებისა და მამულების ჩამონათვალს (სულ 25 ერთეული), რომლებიც მცხეთის საკათალიკოსოს „საქონებელსა და სამწყსოს“ წარმოადგენდენ: კავკასიძეების, პარხალის, ფანასკერტელის (ბანას), ხახულის, ანძაველნის შემდეგ და თუხარელნის, ოშკის მონასტრისა და ვარძიის „დიდი და პატიოსანი მონასტრის“ სამწყსოთა წინ, 22-ე ნომრით, წყაროში მოხსენებულია კოპის ციხე თავისი მონასტრით, კარის ეკლესიითა და სასაფლაოებით.

კიდევ ერთი უნიკალური ქართული წერილობითი ძეგლია კოპასძეთა სახელში შედგენილი მოსახსენებელი (I-Q: 969), რომელიც 1535 წელზე ადრე უნდა იყოს დაწერილი. აღნიშნულ დოკუმენტში „აფხაზ-ქართველთა“ და „აღმოსავლეთისა მეფეთა“ – ბაგრატ, გიორგის, დავითის, დემეტრეს, გიორგის, თამარის და მისი ძის გიორგის (რომელიც ცოცხლად მოიხსენიება), და ათაბაგ-სპასალართა მოსახსენებლის შემდეგ იწყება „სოილ კოპას ძის, ტავოს ამილოხორისა და მხატვრობით ხელოვნისა და სიბრძნის-მეტყუელისა და საღმრთოთა წერილთა მართლიად აღმასრულებელისა და თარგმანთა განმმარტებელისა“ და მის მშობელთა, „მემცხედრისა“ და მათ ძეთა და ასულთა მოსახსენებლები. სოილ კოპას ძის ტავოს ამილახვრის სახელი ცნობილია სარგის კაკაბაძის მიერ გამოქვეყნებული ქუთაისის მუზეუმში დაცული თარიღიანი ხატის წარწერიდან (1502 წელი).

Osmanlı döneminde, Kopasdze soyadını taşıyanların bir kısmı, diğer Gürcü soyadlarını taşıyan aileler gibi, önce Şavşat – Klarjeti’de sonra Ahaltsihe’de, Acara – Kobuleti’de ve Guria – Svaneti’de yerleşmişlerdi. Günümüzde bu Kopasdze kelimesinin kökünden türemiş çeşitli soyadlarına ülkenin tüm bölgelerinde yaygın olarak rastlanmaktadır.

Giorgi Kazbegi’nin 1874 yılında Tbeti’de bulunduğu, 12 – 17. yüzyıllara ait Gürcüce elyazmasında, Macahela Vadisi köylerinde yaşayanların taşıdığı üç yüz altmış beş soyadı yazılıdır (Bu soyadlarından en eskileri şunlardır; Tsvnarisdze, Gundarisdze, Kokolisdze, Meputksisdze, Dznelasdze, Basilisdze, Çanisdze, Givissvili, Koplasdze...) Bunlar, Gürcüce elyazmasında “Zedvake’den bağış getirenler”, “Çikuneti’den bağış getirenler”, “Çhutuneti’den bağış getirenler”, “Abhazeti’den bağış getirenler”, “Evprati’den bağış getirenler”, “Hertvisi’den bağış getirenler” gibi başlıklar altında sıralanmış, Evprati Kilisesi’ne bağış yapanların isimleriydi. Evprati Kilisesi ve Tavkalo, çok eski zamanlardan beri Kraliçe Tamar ve onun mezarıyla ilgili anlatılan efsanelerde geçmektedir. 1890’lı yıllarda Zakaria Çiçinadze, bu efsanelerin halk arasında hâlâ anlatıldığını yazmaktaydı. “Kopasdze” soyadını taşıyanların İslam dinini kabul eden ikinci kolu tarihsel topraklarında kalmışlardır. S. Cikia, Ahaltsihe bölgesinde bulunan “Koperi” isminin “Kopadze”den geldiğini söylemişti.

16. yüzyıldaki “Kopeti” ismi, 20. yüzyılda “Kopadze” olmuştur. M. Beridze, Şavşat – İmerhevi’de bulunan Dabatsvrii Köyü’ndeki bir mahallenin isminin “Kopazelar” olduğunu söylüyordu. “Kopazelar”, “Kopadzeler” anlamına gelmektedir. Ayrıca Tshalsmieri Köyü’ndeki bir mahallenin ismi de “Kopize” dir. “Kopati” yani “Kopat”, “Kopadzeler” anlamına gelmektedir. Buradaki “-at” (-ათ), çoğul eki işlevini yerine getirmesi yanında soyadı anlamına gelen “-dze” veya “-şvili” soneklerinin işlevini görmektedir. “Kopadze” soyadını taşıyanların üçüncü kolu ise zaman içerisinde bugünkü Türkiye topraklarına göç etmişlerdir. Ş. Putkaradze kitabında, Kopidzelerin (Kopadzeler, Kopioğulları, Kobalteliler, Kotalidzeler, Kobadzeler) Evprati, Edebey, Puncuqli ve Tskhalismieri’de (Iphrevli) yaşadığından söz etmektedir.

19. yüzyılda yaşayan ünlü Gürcü gezgin ve bilim adamı Zakaria Çiçinadze, Şavşat-İmerhevi’deki Bazareti ve Dznelieti isimli yerlerde yaşayan Zakariadze ve Kavtaradze gibi bazı ailelerin göç tarihini kitabında anlatmaktadır. Bu soyadlarından en çok Dzneladzelerin tarihi ilgi çekmektedir. Çiçinadze’nin yazdığına göre, “Guria’da, İmereti’de ve Kartli-Kaheti’de yaşayan Dzneladzeler buralardan gitmişlerdir. O zamanlar Dzneladzelerin köyü otuz haneliymiş”. Zakaria Çiçinadze bu bilgiyi, 19. yüzyılın sonlarında orada yaşayan Gürcülerden edinmiş ve kitabında bundan söz etmiştir. Gerçekten de Guria’da Çohatauri bölgesinde

სადაც ის ასევე მოიხსენიება როგორც „ოლოისის მთავარი“.

ოტომანურ პერიოდში, სხვა მრავალ ქართულ გვართა მსგავსად, ამ გვარის ერთი ნაწილი გადაადგილდებოდა ჯერ შავშეთ-კლარჯეთში, შემდეგ ახალციხეში, აჭარა-ქობულეთსა და გურია-სვანეთში. ამ გვარის ფუძიდან წამოსული ქართული გვარების შტოები დღეს უკვე მთელ საქართველოშია გავრცელებული.

1874 წელს გიორგი ყაზბეგმა ტბეთში მიაკვლია XII-XVII საუკუნეების კიდევ ერთ ქართულ ხელნაწერს, სადაც სოფლების მიხედვით ჩამოთვლილია მსახელები ხეობის 365 გვარი (მათ შორის, უძველესია ციენარისძეები, გუნდარისძეები, ქოქოლისძეები, მეფუტკრისძეები, ძნელასძეები, ბასილისძეები, ჭანისძეები, გივისძეები, კოპლასძეები...), ვისაც თავისი ოჯახის წევრების სულის მოსახსენიებლად შესაწირი მიჰქონდათ ეფრატის ეკლესიაში: „სუღვაკით შემომწირველნი“, „ჩიქუნეთით შემომწირველნი“, „ჩხუტუნეთით შემომწირველნი“, „აფხაზეთათ შემომწირველნი“, „ეფურატით შემომწირველნი“, „ხერთვისით შემომწირველნი“ და სხვა. ეფურატის ეკლესია და თავკალო ხომ უძველესი ღვგენდებით თამარ მეფის სახელთან და მის საფლავთან იყო დაკავშირებული, რაზედაც 1890-იან წლებში ზაქარია ჭიჭინაძეც წერდა და ეს ღვგენდები დღესაც ცოცხალია მოსახლეობაში. გვარის მეორე ნაწილი, რომელმაც ისლამი მიიღო, დარჩა ისტორიულ ადგილებზე. ს. ჯიქია აღნიშნავდა, რომ კოპაძიდან დაერქვა ადგილს სახელად კოპეთი, რომელიც ახალციხის რაიონში მდებარეობს. მე-16 საუკუნის კოპეთი მე-20 საუკუნეში კოპაძე იქცა. მ. ბერიძე კი აღნიშნავს, რომ „შავშეთ-იმერხევეში დასტურდება სოფ. დაბაწვრილში უბნის სახელად კოპაზელარ, რაც ჩიშნავს კოპაძეებს... იქვეა სოფ. წყალსმეორის უბნის სახელად კოპიზე. კოპათი ანუ კოპათ... იგივე კოპაძეებია, ოღონდ სხვა –ათ სუფიქსით გაფორმებული, რომელიც გარდა მრავლობითი რიცხვის ფუნქციისა, ითავსებს გვარის აღმნიშვნელი –ძე ან –შიღლი დაბოლოების ფუნქციასაც; ხოლო მესამე ნაწილი, დროთა განმავლობაში შიდა-მიგრაციას განიცდიდა უკვე აღმუშავებული თურქეთის ტერიტორიაზე: შ. ფუტკარაძეს მოხსენიებული ჰყავს

კოპაძეები (კოპაძეები, კოპითელები, კობალთელები, კოტალთქეები, კობაძეები) ეფრატში, ედებეთში, ფუნდულთში, წყალსმეორში (იფხრეველი)...

XIX საუკუნის ცნობილი ქართველი მოგზაური და მეცნიერი, ზაქარია ჭიჭინაძე აღწერს შავშეთ-იმერხევეში ბაზარეთისა და მსხელოის

სხვადასხვა გვარების (ზაქარიაძეების, ქავთარაძეების) მიგრაციის ისტორიებს, რომელთაგან თავისი სიმძაფრით ძნელაძეების ისტორია გამოირჩევა: „გურიაში, იმერეთსა და ქართლ-კახეთში მცხოვრები ძნელაძეები სულ აქედამ არიან გასულნი... მაშინ, ძნელაძეების ერთ სოფ. 30 კომლი ყოფილა“ – იქაური ქართველებისგან ჩაუწერია ზ. ჭიჭინაძეს XIX საუკუნის ბოლოს. გურიაში, ჩოხატაურის რაიონში, მართლაც არის სოფელი ბახილეთი, სადაც ბირთადად კოპაძის ფუძიდან

Basileti Köyü'nde Kopadze soyadının bir kolu yaşamaktadır. Dzeladzeler ise bunların komşularıdır. Ş. Putkaradze, Iphrevi-Ivet-Agara ve Abasieti ile beraber Basiluri ve Basiladzelerden bahsetmektedir. (Çohatauri'de Basiliaların yaşadığı Intabueti Köyü bulunmaktadır.) Türkiye'de bulunan Bazgireti'de Gürcü dili ve gelenekleri günümüzde de devam etmektedir. Örneğin, burada her yıl Ağustos ayında "Maroba" kutlanmaktadır. Türkiye'nin başka bir bölgesine, Bursa'nın Inegöl ilçesindeki Bazaralanı Köyü'ne, Klarcti'den göç etmiş muhacir Gürcüler yerleşmişlerdir.

Görüldüğü gibi, soyadları ile beraber küçük yerleşim yerlerinin adları ve coğrafik isimler de hareket etmiştir. Macahela'daki mevcut coğrafi isimlerle başka yerlerde de karşılaşmaktayız. Guria'da Bahmaro Dağı, İmereti'de Sairme Dağı, Samsthe'de Hertvisi, Acara'da Erge, Guria'da Çanieti ve diğerleri. Göç edenler kutsal emanetlerini yanlarında götürmüşler ve özellikle Guria'da ve Svaneti'de yeni yerleşim yerlerine bu kutsal emanetlerin isimlerini vermişlerdir. (Bu konuda İ. Çavçavadze, G. Kazbegi, İ. Cavahişvili, P. Ingorokva, E. Takaişvili gibi isimlere bakabiliriz.) Çohatauri'de (Guria) Basileti Köyü'nde bulunan Aziz Basili Kilisesi'ne, Aziz Basili İkonu'nun "ikonla beraber gelenler" tarafından getirildiği hakkındaki söyleneceyi bugün bile duymak mümkündür. Ançi İkonu ile ilgili örnek de konuyu anlamamız için yeterlidir. Gürcüler, zorlu bir yolculuktan sonra Ançi İkonu'nu Tbilisi'ye, Ançishati Kilisesi'ne getirmişlerdir. İnsanlar ikona olan saygılarından, sadece kiliseye değil Tbilisi'de yaşadıkları mahalleye de *Ançishati Mahallesi* adını vermişlerdir.

Yukarıda anlatılanlardan, Kopa Kale – Sarayı'ndan çıkmış, bir zamanların etkin ve güçlü Tao ve Olti beylerinin soyadlarının kök ve kollarının (P. Ingorokva'nın ortaya koyduğu gibi aralarında "adze" ["ტაძე"] çift heceli soneki ile biten soyadları da var.) önce Çoruh Vadisi'nde, özellikle de Şavşat – İmerhevi'de, sonra Ahaltsihe'de, en son ise Guria, Svaneti ve İmereti'de (Kopadze, Kopidze, Kopaliani, Koplasdze, Koplatadze, Kobaladze, Kopaleşvili...) yayıldığını tahmin edebiliriz. Türkiye'de ise bu soyadı bazı değişikliklere uğramıştır. (Kopadze, Kopidze, Koplasdze, Kopioğli, Kotalidze, Kobalteli, Kobadze...)

Bu soyadını taşıyan insanlardan en ünlüsü efsanevi halk kahramanı Solağa Kopadze'dir. "Solağa Şiiri?", bütün Gürcüstan'da çok meşhurdur. *İveria* gazetesinin 1877 yılında yayınlanmış 8. sayısında yer alan P. Umikaşvili'nin yazısında şunu okuyoruz: "Gürcü dili buralarda neredeyse hiç değişmemiş. Bunun karısı olarak da Gürcüstan'ın bütün bölgelerinde, Acara'da, İmereti'de, Kartli – Kaheti'de, Hevsureti'de ve daha başka yerlerde yaygınlaşmış ünlü "Solağa Şiiri"ni örnek veriyoruz. Bu şiir, şimdiye kadar sadece Deda Ena'da, Kartli – Kaheti şivesiyle yayınlanmıştı. Biz burada ise Acara şivesiyle yayınıyoruz." Bu şiir, hemen hemen bütün folklorik yayınlarda yer almaktadır. Bu yayınlardan bazılarında dipnotlara göre Solağa tarihi bir kişiliktir, 17. yüzyılda yaşamıştır ve Mesni'dir. Dipnotların bazılarında şunlar yazar: "Solağa'nın soyadı Kopadze idi. Cirit bir vers uzaklığa (yaklaşık 1,06km) kadar atabiliyordu. Kayınpederi, Aya Sofya'yı model alarak Kale Camisi'ni yaptıran Hacı Paşa idi. Bu cami şimdi Ahaltsihe'de Ordu Kilisesi olarak kullanılmaktadır." E. Takaişvili'ye göre bütün bunlar *Dzveli Sakartvelo*'nun (Eski Gürcüstan) üçüncü cildinde yazılı olanların tekrarıdır. Bu söylenceleri tarihi

vamosული გვარის ერთ-ერთი შტო სახლობს, ხოლო მათ მეზობლად – ძნელადკებში შ. ფუტკარაძე იფხრეველ-ივეთ-აგარასა და აბაშიეთთან ერთად დღესაც მოიხსენიებს ბასილურს; აგრეთვე ბასილძეებს (ჩოხატაურში, ბასილძეების სოფელიც იქვეა, ინტაბუეთი); თურქეთის ბაზგირეთში დღესაც შემორჩენილია ქართული ენა და ტრადიციები, სადაც ზეიმობენ „მარიობას“ ყოველი წლის აგვისტოში. სოფ. „ბაზარდანი“ თურქეთის სხვა მხარესაა – ინეგოლში, ბურსის ვილაიეთში, სადაც დასახლდნენ კლარჯეთიდან გადასახლებული გურჯები, მუჰაჯირი ქართველები.

როგორც ვხედავთ, გვარებთან ერთად მოძრაობდა მიკროტოპონიმია და გეოგრაფიულ ადგილთა სახელებიც: მარტო მაჭახელაში არსებულ გეოგრაფიულ სახელთაგან ჩვენ ვხვდებით ბახმაროს მთას გურიაში, საირმეს მთას იმერეთში, ხერთვისს სამცხეში, ერგეს აჭარაში, ჭანიეთს გურიაში და სხვა. მეტიც, ემიგრირებული მოსახლეობისათვის დამახასიათებელი იყო აგრეთვე მათი სიწმინდეების – ხატების გადაბრძანება და ახალი დასახლებებისთვის (განსაკუთრებით, გურიაში და სვანეთში) ხატების სახელების მინიჭება (იხ. ი. ჭავჭავაძე, გ. ყაზბეგი, ი. ჯავახიშვილი, პ. ინგოროვეა, ექ. თაყაიშვილი). ჩოხატაურის ბასილეთში დღესაც გაიგონებთ თქმულებას, რომ წმინდა ბასილის გადმოსვენებული ხატი მისი სახელობის ეკლესიაში „ხატს გამოყოლილებმა“ დააბრძანესო. საქმარისია ითქვას, რომ ანჩის ხატი იძულებითი „მოგზაურობის“ შემდეგ ქართველებმა თბილისში, ამ უკანასკნელის საპატივცემულოდ დარქმეულ ანჩისხატის ეკლესიაში დააბრძანეს. ბასილეთისა არ იყოს, ხალხმა ხატის საპატივცემულოდ არა მარტო ეკლესიას, არამედ საცხოვრებელ უბანსაც მისი სახელი შეარქვა – თბილისის ანჩისხატის უბანი!

ყოველივე ხეშოთქმულიდან გამომდინარე შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ კოპას ციხე-დარბაზიდან წამოსული, ეს ერთ დროს გავრცელებული და ძლიერი, „ტაოს ამილახვართა“ და „ოლთისისა მთავართა“ გვარის ფუძე და მისი განშტოებები (მათ შორის ორმაგი დაბოლოებით „ტაძე“, როგორც ამას პაეღე ინგოროვეა ამტკიცებს) ჯერ ჭოროხის სეობაში გავრცელდა, განსაკუთრებით შავშეთ-იმერხევეში, შემდეგ ახალციხეში და ბოლოს – გურია-სვანეთ-იმერეთშიც (კოპაძე, კოპიძე, კოპალიანი, კოპლასძე, კოპლატაძე, კოპალაძე, კოპალეიშვილი...); თურქეთში კი ამ გვარმა სხვა სახეცვლილება განიცადა (კოპაძე, კოპიძე, კოპლასძე, კოპიოღლი, კოტალიძე, კობალთელი, კობაძე...).

ამ უკანასკნელთაგან ყველაზე ცნობილია ლევენდარული სახალხო გმირი სოღალა კოპაძე-მთელ საქართველოში განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა სოღალას ლექსი. „ივერიის“ 1877 წლის N8-ში დაბეჭდილია პ. უმიკაშვილის წერილი, რომელშიც ვკითხულობთ, რომ ამ მხარეში „ქართული ენა თითქმის შეუცვლელია... ამის დასამტკიცებლად მოგვყავს აქ სოღალას ლექსი, რომელიც აჭარაში ყველაგან სამღერღათა აქვთ და რომელიც საქართველოს ყოველ კუთხეში იმერეთში თუ ქართლ-კახეთში, ხევსურეთში და სხვაგან, საკვირველად მოფენილი და გავრცელებულია. ეს ლექსი ქართლ-კახეთის კიდეოთა აქომაში დაბეჭდილი სხვათაშორის „დედა ენაში“ და აქ ვებეჭდავთ ნამდვილის აჭარულის კილოთი“. ეს ლექსი შეტანილია უმრავლეს ფოლკლორულ გამოცემებში. მინაწერებით, რომელიც ზოგიერთ ვარიანტს ახლავს, სოღალა ისტორიული პირია. იგი მესხია და ცხოვრობდა მე-17 საუკუნეში. უმრავლესობა ამ მინაწერებისა ასეთი შინაარსისაა:

კაყნაკრარა კარშარდრდგრმრზდა, Solaga'nin 18 – 19. yuzyilda yasadigini dusunebiliriz. Solaga, yaygin bir soylenceye gore Istanbul'da bir gures misabakasi kazanmis ve kendisine pasalik unvani verilmistir. Solaga, unvani istememis, bu imkani Selim Aga Himshiasvili'nin pasha olmasi icin kullanmistir. Selim Aga Kipiani'nin mektubu da Selim Aga Himshiasvili'ye Istanbul'da "pasha" unvaninin verildigini kanitlamaktadir: "1803 yilinin 26 Agustos gunu Yuca Sultan, Himshiasdze'yi Ahalsihe pasasi olarak gorevlendirdi."; "1804 yilinin 24 Ocak gunu Selim Pasha'ya pasha olduđu muidesi geldi."; "1804 yilinin 17 Haziran gunu Solaibegi Istanbul'dan geldi." (Bunlari Prof. A. Ahvlediani yazmaktadir.)

*"Soloğa kayınpedarının evine İstanbul'a gitti,
Sekiz gün sekiz gece yürüdü sultanın kapısına vardı...*

*Çirit oynarsan onunla, başına luğ takarım,
Ahalsihe kapısına seni pasha yaparım..."*

Bu şiirde, Gürcülerin Osmanlı egemenliği altındayken de çok yüksek ulusal bilinçe sahip oldukları görülmektedir:

*"Bağırarak fırladı, sultan ürktü sesinden, ...
Atını üzerine sürdü, çiritle tam omzuna vurdu.
Arap düştü atından son nefesini vardı, ...
Mollalar, hocalar Kitap okuyor başında şimdi."*

Kopi Dağları'nın kuzeybatısında bulunan Kopy Kale'si'nin en son Ekvime Takaisvili, 20. yuzyilin baslarinda ziyaret etmistir. E. Takaisvili, bu yoreye yaptigi seyahatle ilgili yazilarinda Bardusi Nehri kenarinda bulunan Kopy Kale – Sarayi ve Kilisesi'ne ait kaimnilara dikkat cekmektedir. Kale – Sarayin yaninda kopru, degirmen ve magaralar da varmis, fakat bunlar sarp ve yuksek daglarda bulunduklari icin oraya gidilen yol artik kaybolmus.

Macahela Evprati ele geciridikten sonra buradaki Gurculerin buyuk kism: yoreden ayrilmis ve baska taraplara yerlesmislerdir. Z. Cicinadze 19. yuzyilin sonunda oradakilerden edindigi bilgilerle sunlari yazmistir. "Buradan Gurcustan'a o kaaar cok insan kaciti ki, baska hic bir yerde bu kadar insanin kacitigi gorulmemistir. Kalanlar ise civar koylere siddindilar. Son savastta buradaki Musluman Gurculerin hane sayisi seksendi.. Savasttan sonra yetmis iki hane Osmanli topraklarina goc etti. Sekiz hane kaldi. Bugun ise hane sayisi on dorttur."

Ne mutlu ki bugun, bolgede, Macahelali yasilardan olusmus toplulugun soyledigi benzersiz coksesli Gurcuce sarkilarin ornelerini dinlemek mumkundur. Topluluk, bu ezgileri gecmis zamanlardan simdiki zamanlara tasimakla, Gurcustan ve Turkiye arasindaki karilikli dostluk ve iyi komshuluk iliskilerine son derece kiyetli katkıda bulunmaktadir. Civardaki kiliseden gunumuze pek bir sey kaimadigi gibi burada en son gorev yapan din adamının soyu kanaliyla da herhangi bir materyal ulastirilmamistir. Eskiden kilisenin bulunduđu orazideki tarihi ve kulterel degeri olan diger kalintilar Turk ve Gurcu bilim adamlari tarafından mutlaka arastirilmesi gereken konulardir.

„სოლაღა იყო კობაძე. მისი ნასროლი ჯიროთი ერთ კერსამდე მიდიოდა. ამისი ხიმამრი შაჯი-ფაშა იყო, ამშენებელი ციხის ჯამისა აია სოფისის ჯამის გეგმაზედ, ახლა რომ ჯარის ეკლესიად არის ახალციხეს“. ყველა ესენი, ფაქტიურად, გამეორებაა „ძველის საქართველოს“ III ტომში დაბეჭდილი ჩანაწერისა, აღნიშნავდა ექ. თაყაიშვილი. ამ გადმოცემების შეჯერება ისტორიულ წყაროებთან საშუალებას გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ სოლაღა მოღვაწეობდა XVIII-XIX სს-ში. გავრცელებული ვერსიის თანახმად, სტამბოლში მოპოვებული გამარჯვებით, ფალავანს მიცეს ფაშობა, რომელიც მან არ მოისურვა და იგი იმ დროს სელიმ ალა ხიმშიაშვილის განსაფაშებლად გამოიყენა. სელიმისათვის სტამბოლიდან ფაშობის მინიჭებას აღასტურებს სელიმ ალა ყოფიანის წერილიც: „1803 წლის 26 აგვისტო: ხიმშიასძეს ახალციხის ფაშობა მოუვიდა უმაღლესი სელმწიფიდან“, „1804წ. 24 იანვარს სელიმ-ფაშას ფაშობის მუქდა მოუვიდა“; 1804წ. 17 თებათვეს სოლაიბეგი სტამბოლითაგან მოვიდა“ – წერს პროფ. ა.ხ. ახვლედიანი.

„სოლაღა სტამბოლს წავიდა, თავის სიმამრის ბარზეა, რვა დღე და დამე იარა, ჩვედა ხონთქარის კარზეა...

შენ თუ იმას ეჯიროთო, თუდებ დაგადაგამ თავზეა, ფაშობას შენ განუქებ იმ ახალციხის კარზეა...“
დექი იმის მკაფიო დადასტურებაა, თუ რა დიდი ყოფილა ქართველთა ეროვნული თვითშეგნება და სიამაყის გრძნობა ოსმალთა ბატონობის დროს: „შეგარდნულებ შემოვივლა, ხონთქარი დახმრა ტანზეა, ... ცხენი ცხენზე შეაჯდინა, ჯიროთი დაკრა ბეჭზეა. არაბი ძირს გადმოვარდა, სელი არ დაჰყვა ტანზეა... მთლიები, ხოჯიები, ქითაბს აბერტყენ თავზეა“.

* * *

...კობის ციხე, რომელიც კობის ქედის (კობ დაღლარ) ჩრდილო-დასავლეთით მდებარეობს, უკანასკნელად მოინახულა ექვთიმე თაყაიშვილმა XX საუკუნის დასაწყისში. დიდი მეცნიერი გამოყოფს კობის ციხე-დარბაზისა და ეკლესიის ნანგრევებს, რომელიც მდებარეობს ბარდუსის წყლის პირზე: იქვე არსებული ხიდი და წისქვილი, აგრეთვე მღვიმეები, „რომელთაც ახლა მისახელად არა აქვს, რადგან ძალაღ მთაზეა გაშენებული“.

მაჭახელას ეფურატის დაქვევის შემდეგაც ბევრი ქართველი აყრილა იქიდან და სხვაგან დასახლებულა: „რაც აქედაგან ხალხი გაიქცა გურჯისტანისკენ, იმდენი ხალხი არც ერთის აქაურის მხრიდან არ გაქცეულა იქითკენა... ვინც დარჩენილა, ისიც აქეთ-იქით სოფლებში გაქცეულან“ – იქაურებისგან ჩაუწერია ზ. ჭიჭინაძეს XIX ს-ის ბოლოს – „უკანასკნელი ომის დროს აქ ყოფილა 80 კომლი ქართველი მამადიანებისა, ომის შემდეგ იმათგან 72 კომლი ოსმალეთში გადასახლებულა და აქ დარჩენილა მხოლოდ 8 კომლი. დღეს ეს რვა კომლი 14 კომლია“.

საბედნიეროდ, დღეს მაჭახელაში კვლავ ისმის უნიკალური ქართული პოლიფონიური სიმღერა, რომელსაც ადგილობრივი ხანდაზმულების ჯგუფი ასრულებს და ამით ფასდაუდებელი წვლილი შეაქვს საქართველო-თურქეთის კეთილშობლური ურთიერთობების საქმეში. ეკლესიის ნანგრევებიდან ბევრი არაფერია შემორჩენილი, არც რაიმე მატერიალური ნაშთი შემორჩენილია ეკლესიის უკანასკნელი დევისმსახურის შთამომავლებს. თუმცა, თურქი და ქართველი მეცნიერების შესწავლას აუცილებლად მოითხოვს ეკლესიის მიმდებარე ტერიტორია ჯერ კიდევ შემორჩენილი სამოქალაქო თუ საკულტო ნაგებობების ნაშთებით.

Siyasal mücadele aracı olarak Kafkasya haritaları

კავკასიის რუკები როგორც პოლიტიკური ბრძოლის იარაღი

FAHRETTİN ÇILOĞLU / შ. ბ. ჩილაშვილი

TARİHSEL haritaları bile bazen günümüzün siyasal haritalarımız gibi algılamaya yatkın bir ülke olan Türkiye'nin, siyasal haritalar konusunda son derece duyarlı olduğu söylenebilir.

Bunun yakın tarihli, içinde bulunduğumuz döneme ilişkin epey örneği var. Herkesin hemen aklına gelebilecek bu harita örneklerine burada değinmeyeceğim, çünkü yazımın konusu bu değil. Ne var ki, haritalar konusunda bu kadar duyarlı bir ülke olan Türkiye'de, bu türden haritalar çokça yapılıyor ve yayımlanıyor. Bu yazıda bu tür haritalar üzerinde, başka bir deyişle Gürcistan ve Kafkasya'ya ilişkin bu türden siyasal haritalar üzerinde duracağım ve örnekler vereceğim. Öte

yandan, Abhazya ve eski Güney Osetya'daki Moskova güdümlü ayrılıkçı hareketlere kamuoyu desteği yaratmaya çalışanların bu türden siyasal haritalarla yetinmediğini, ayrıca yeni fiziki ve beşeri haritalar da çizdiklerini belirteyim.

Gürcistan'ın uluslararası kurumlarca ve komşusu olan ülkelere tanınmış sınırlarını kâğıt üzerinde değiştiren bu türden haritalar ülkemizde, daha çok günlük yayın organlarında, yaygın olarak da "Kafkasya" adı altında hazırlanan dizi yazılarda yer almaktadır. Gündelik basın "hayhuyu" arasında pek çok şeyin gözden kaçtığını bilen biri olarak, çok da önem atfetmediğim bu haritalardan söz ederken, bunları doğru göstermeye çalışan yazıları unutmamış değilim. Başka bir deyişle, haritalar zaten böyle yazıların destekleyici malzemesi olarak basılmaktadır. Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik uydurma haritalara büyük tepki gösteren ve bunu manşetten veren Türk yayın organlarının, bir komşu ülkeyi parçalı gösteren haritaları nasıl yayımladıkları, benim için hep bir soru işareti olarak kalmıştır. Öte yandan Türkiye'de, günlük basını kimse ciddiye almaz gibi bir söylem de mevcut; tamamen katıldığım bir saptama olmamakla birlikte, bunun doğruluk payı taşımadığı da söylenemez.

Peki, bu türden haritalar, ayrılıkçı hareketlerin destekçileri dışında, Türkiye'nin üniversitelerinde akademik kariyere sahip, yarının bilim insanlarını yetiştiren kişilerin yazılarında da yer alırsa, bunu nasıl yorumlamak gerekir? İşte, benim yazımın çıkış noktası tam da bu oldu. Ajans Kafkas adına yayımlanmakta olan Kafkasya adlı, "analiz ve araştırma

oturduğu" isle ilgili, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს რუკებს, მათ შორის არა მარტო პოლიტიკურ, არამედ ისტორიულ რუკებსაც. ამისი მაგალითი ჩვენს ახლო წარსულშიც საკმაოდ გვაქვს. არ შეგვხვები წარსულის ცნობილ რუკებს, რადგან ჩვენი წერილის თემა სხვა რამ გახლავთ.

თურქეთში, რომელიც ასეთი მგრძობიარე რუკების მიმართ, ამავე დროს დიდი რაოდენობით რუკა ქვეყნდება. ამ წერილში მსურს, შევხეო საქართველოსა და, ზოგადად, კავკასიის ამსახველ პოლიტიკურ რუკებს და მათგან რამდენიმე მაგალითი მოვიყვანო. მსგავსი რუკების შემდგენლები რუსეთის მიერ მართული აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის სეპარატისტული მოძრაობების მხარდაჭერას მხოლოდ პოლიტიკური რუკებით კი არა, ახალი ფიზიკური და დემოგრაფიული რუკებითაც გამოხატავენ.

ჩვენს ქვეყანაში ამ ტიპის რუკები, სადაც საქართველოს საყოველთაოდ აღიარებული საზღვრები შეცვლილია, როგორც წესი კავკასიის თემაზე გაგარჯიშებული პრესის ფურცლებზე პოვებს ასახვას. ინფორმაციის ყოველდღიურ ნაკადში, საიდანაც ბევრი რამ არ რჩება მეხსიერებაში, ამ რუკების მხარდაჭერი წერილები იქცევა ყურადღებას. ნიშანდობლივია, რომ უმეტეს შემთხვევაში ეს დამახინჯებული რუკები სწორედ მათი თანმხლები წერილების თვალსაჩინოებად გვევლინებიან.

ჩემთვის ყოველთვის გამოცანად რჩება ის გარემოება, რომ თურქეთის მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, რომლებიც მძაფრ გულისწერობას გამოთქვამენ თურქეთის ტერიტორიული მთლიანობის წინააღმდეგ მიმართული რუკების თაობაზე, თავიანთ გვერდებს უთმობენ რუკებს, სადაც მეზობელი ქვეყნის ტერიტორია დაქუცმაცებული სახით არის წარმოდგენილი. მართალია, თურქეთში გავრცელებულია აზრი, რომ ყოველდღიურ პრესას სერიოზულად არავენ აღიქვამს, რასაც ნაწილობრივ შეგვიძლია დავეთანხმოთ კიდევ, მაგრამ მსგავსი რუკები არა მარტო ყოველდღიურ პრესასა და სეპარატისტების მხარდაჭერითა წერილებში, არამედ თურქეთის უნივერსიტეტებში მოღვაწე პროფესორების, მომავალი მეცნიერების აღმზრდელთა შრომებშიც იჩენს თავს. ჩემი წერილის ამოსავალი წერტილიც ეს გახლავთ.

"აჟანს კავკასის" სახელით გამოცემულ ანალიზისა და კვლევის ჟურნალ "კავკასიის" გვერდებზე უნივერსიტეტების პროფესორების ხელმოწერით გამოქვეყნებულ წერილებში ზემოთ ნახსენები დამახინჯებული რუკებია მოცემული.

dergisi"nde benzer haritaları üniversite hocalarının yazılarının içinde görünce, konuyu ele almaya karar verdim. Yazılarında bu haritalar yer aldığı için, Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Mitat Çelikpala, Başkent Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Yelda Demirağ, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ASAM) uzmanlarından Hasan Kanbolat, Marmara Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Sefa Sekin'e yazdım. Hasan Kanbolat ve Yelda Demirağ, bu dergiye sadece yazılarını yolladıklarını, kendi bilgileri dışında koyulan bu haritaları onaylamadıklarını belirttiler. Mitat Çelikpala'nın yanıtı, haritaların göreceli olgular olduğu ve bununla birlikte yazısına konulan haritalardan önceden haberdar olmadığı biçimindeydi. Sefa Sekin ise, bu yazıyı yazdığım da henüz beni yanıtlamamıştı. *Kafkasya* dergisinin, yazarların bilgisi olmadan yazılarına siyasal amaçlar doğrultusunda çizilmiş haritalar koymasının başlı başına etik bir sorun olduğunu düşünüyorum. Yazılarında kurgulanmış haritaları bizzat kullanan akademisyenlere ne diyebileceğimi bilemiyorum doğrusu; en hafifinden "akademik etiği" çok önemsemediklerini söyleyelim.

Burada ele alacağım ilk harita, *Kafkasya* dergisinin ilk sayısında, Mitat Çelikpala'nın "Demografik Göstergeleriyle Kuzey Kafkasya" adlı yazısında yer alıyor. Bu harita, Gürcistan'ın Abhazya ve eski Güney Osetya bölgelerini Kuzey Kafkasya'nın birer parçası gibi gösteriyor. Bu haritanın siyasal amaçlar doğrultusunda çizildiği çok açık. Bu siyasal yaklaşım, Kafkasya'yı kuzey ve güney olarak ikiye bölen Büyük Kafkas Dağları'nın çizdiği doğal sınırları bile yok sayıyor. Mitat Çelikpala'nın yazısının kurgusu, belli ölçüde bu anlayışı destekler gibi görünüyor. Derginin aynı sayısında, Yelda Demirağ'ın "Güney Kafkasya Politikası" adlı yazısında bir Gürcistan haritası yer alıyor. Bu haritada Abhazya ayrı bir devlet olarak verilirken, eski Güney Osetya kararsız bir biçimde çizilmiş. Devlet sınırı çizgileri kullanılmadan ayrı bir renkle Gürcistan dışında gösterilmiş. Yelda Demirağ'ın yazısı böyle bir haritayı desteklemiyor, ama *Kafkasya* dergisi, yazının içeriğine uymasa da siyasal amaçlı bir haritayı bu yazıya koymaktan kaçınmamış.

Kafkasya dergisinin ikinci sayısında ele alacağımız ilk harita, Hasan Kanbolat'ın "Kuzeybatı Kafkasya'nın Değişen Jeopolitiği" yazısında bulunuyor. Kuzey Kafkasya'nın sınırlarını göstermek amacıyla ülke sınır çizgisinin kullanıldığı harita, Hazar Denizi ile Azak Denizi arasında neredeyse düz bir hat çiziyor. Sıra Kuzey Kafkasya'nın güney sınırını çizmeye gelince, Büyük Kafkas Dağları'nın bölgeyi fiziki olarak ayıran varlığı burada da yok sayılarak, eğri büğrü bir çizgi benimseniyor. Bu

am rupekəbis თაობაზე წერილების ავტორებს – ჰაჯეპტეფეს უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭოს ლი?

წევრს, პროფესორ მიტატ ჩელიკპალას, ბაშკენტის უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭოს წევრს, დოცენტ იელდა დემირდაგს, ევრაზიის სტრატეგიული კვლევების ცენტრის ექსპერტს, ჰასან კანბოლატს, მარმარას უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭოს წევრ, დოცენტ სეფა სეკინს განმარტება ვთხოვე. ჰასან კანბოლატმა და იელდა დემირდაგმა აღნიშნეს, რომ მათ მხოლოდ წერილები გაგზავნეს გამოსაქვეყნებლად, რუკების შესახებ არაფერი იცოდნენ და მათ წერილებზე დართულ რუკებსაც არ იწონებენ. მიტატ ჩელიკპალამ კი განაცხადა, რომ რუკები მხოლოდ თვალსაჩინოებისათვის გამოიყენება, თუმცა მან არაფერი იცოდა მის სტატიაზე რუკების დართვის შესახებ. სეფა საკინისგან ჯერჯერობით ჩემს თხოვნაზე პასუხი არ მიმიღია.

ვფიქრობ, რომ ჟურნალ "კავკასიის" რედაქციის მიერ ავტორებთან შეუთანხმებლად სტატიებზე თვითნებურად რუკების დართვა არაეთიკური საქციელია. მით უმეტეს, როდესაც ეს განსაკუთრებული პოლიტიკური მიზნებიდან გამომდინარე კეთდება. რაც შეეხება მეცნიერებს, რომლებმაც თვალის დახუჭვს დამახინჯების ფაქტებზე, რბილად რომ ვთქვათ, მათი საქციელი "არამეცნიერულია".

ჟურნალ "კავკასიის" პირველ ნომერში მიტატ ჩელიკპალას სტატიას, ჩრდილოეთ კავკასიის დემოგრაფიული მონაცემები", დართული აქვს რუკა, სადაც აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთის ოლქი ჩრდილოეთ კავკასიის ნაწილად არის წარმოდგენილი. ნათელია, რომ ეს რუკა პოლიტიკურ მიზანს ისახავს. ამ პოლიტიკური მიზნიდან გამომდინარე, არაფრად არის ჩაგდებული ის გეოგრაფიული რეალობაც, რასაც კავკასიონის ქედი ჰქვია და რომელიც ბუნებრივი საზღვრით ყოფს ერთმანეთისაგან ჩრდილოეთ და სამხრეთ კავკასიას. მიტატ ჩელიკპალას სტატიაც ამ რუკის არგუმენტაციად გვევლინება.

ამავე ნომერში იელდა დემირდაგის სტატიაში, „სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკა“, წარმოდგენილია საქართველოს რუკა. ამ რუკაზე აფხაზეთი ნაჩვენებია, როგორც ცალკე სახელმწიფო, ხოლო ყოფილი სამხრეთ ოსეთი სხვა ფერით არის წარმოდგენილი და საქართველოს საზღვრებს გარეთ მოქცეული. იელდა დემირდაგის სტატია ამ რუკის არგუმენტაციად არ გვევლინება. აქედან ნათელია, რომ "კავკასიის" რედაქციამ სტატიის შინაარსთან შეუთავსებელი, საქართველოს დამახინჯებული რუკა გარკვეული პოლიტიკური მოსაზრებით დაურთო სტატიას.

ჟურნალ "კავკასიის" მეორე ნომერში გამოქვეყნებულ ჰასან კანბოლატის სტატიაში, „ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიის შეცვლილი

გეოპოლიტიკა“, რუკაზე ჩრდილოეთ კავკასიის ზემო საზღვრის აღმნიშვნელი ხაზი კასპიის ზღვიდან აზოვის ზღვამდე ერთი სწორი ხაზი, თუმცა კავკასიონის ქედი, როგორც რეალობა, აქაც უგულვებელყოფილია და ჩრდილოეთ კავკასიის ქვემო საზღვრის ხაზის თვითნებური ჩამოსმით აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთის ყოფილი ოლქიც ჩრდილოეთ კავკასიაშია მოქცეული.

ჩივილი გეოგრაფიკული რუკით სამხრეთ კავკასიაში მდებარე აფხაზეთი და ძველი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიები, რომლებიც დღეს რუსეთის შემადგენლობაშია მოქცეული, აფხაზეთის ერთგვარ მოხსენებულად, როგორც საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, მდებარეობს. აფხაზეთის ერთგვარ მოხსენებულად, როგორც საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, მდებარეობს. აფხაზეთის ერთგვარ მოხსენებულად, როგორც საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, მდებარეობს.

სამხრეთ ოსეთის ხან ჩრდილოეთ, ხან კი სამხრეთ კავკასიაშია. მსგავსი წინააღმდეგობები გვხვდება აგრეთვე სტატუსში მოცემულ რუკებზე. ერთგვარ საქართველო თავის საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებშია მოცემული, მდებარეობს კი აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი ცალკე სახელმწიფოებად გვევლინებიან.

სტატუსის ავტორი აღნიშნავს, რომ ამ რუკის შესახებ მოსოვის არაფერი იყო ცნობილი და ახლაც არ ეთანხმება მას.

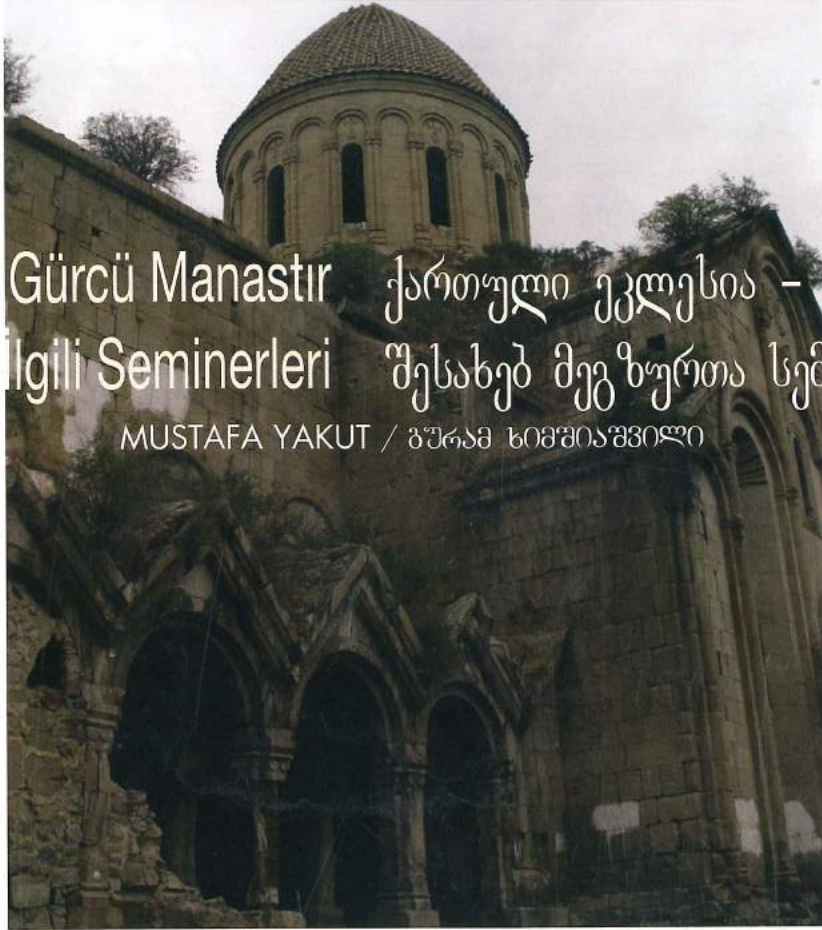
რუკები, სადაც აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი ჩრდილოეთ კავკასიის შემადგენლობაშია მოცემული, საქართველოს ამ ნაწილების რუსეთისადმი მიკუთვნების სურვილის მარჯვენებელია. საინტერესოა, თუ გაბედავდნენ იგივე რედაქციები და სამეცნიერო წრეები იმგვარი სტატუსებისა და რუკების გამოქვეყნებას, სადაც მთიანი ყარაბაღის სომხეთის შემადგენლობაში იქნებოდა მოქცეული?

გურჯისტანის აფხაზეთი და ძველი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიები, რომლებიც დღეს რუსეთის შემადგენლობაშია მოქცეული, აფხაზეთის ერთგვარ მოხსენებულად, როგორც საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, მდებარეობს. აფხაზეთის ერთგვარ მოხსენებულად, როგორც საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, მდებარეობს. აფხაზეთის ერთგვარ მოხსენებულად, როგორც საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, მდებარეობს.

Rehberlerin Gürcü Manastır ქართული ეკლესია – მონასტრების Kiliseleri İle İlgili Seminerleri შესახებ მეგზურთა სემინარი

MUSTAFA YAKUT / გურამ ხიმშიაშვილი

1 MART 2007
günü, rehber - sanat
tarihçisi Uğur Ayyıldız
tarafından, İstanbul
Bazaar 54 rehber
lokalinde, Gürcü
kiliselerini de kapsayan
"Şile'den Batum'a
Karadeniz Sahilleri"
konulu bir dia-konferans
düzenlendi. Discovering
Turkey Through The Lens
kitabının yazarı olan ve
on binden fazla dia ile
zengin bir arşivi

bulunan Uğur Ayyıldız, özenle seçtiği ve çoğunluğu kendi çekmiş olduğu fotoğrafları (diaları) göstererek Karadeniz kıyılarını, dağlarını, vadilerini, yaylalarını izleyicilere ilginç bir şekilde anlattı. Çoruh Vadisi, Fırtına Vadisi, Maçahel Vadisi ve Gürcü kiliseleri özellikle ilgi çekiciydi. Günümüze kadar oldukça iyi korunabilmiş yapılardan Yusufeli'ndeki Parhal (Altıparmak) ve Işhan ile Artvin merkezdeki Dolishana (Hamamlı), Ardanuç'daki Eni-Rabat (Bulanık) ve Tortum'daki Öşk (Çamlıyamaç) manastır kiliselerinin görkemli fotoğrafları kanımca önemli belgeler arasında sayılmalı. Kiliselere nasıl ulaşılacağı, konumları, yol ve vasita durumları hakkındaki bilgiler de oldukça yararlıydı.

1 Mart dia konferansı Tao - Klarjeti'deki Gürcü manastır ve kiliseleriyle ilgili rehberlerin ilk etkinliği değildi. Daha önce, 6 Aralık 2004'te İRO (İstanbul Rehberler Odası) rehberlerin hizmet içi eğitimi kapsamında İstanbul'da Doğu Anadolu'da Ortaçağ Mimarisi-Gürcü Sanatı konulu bir seminer düzenledi. Seminerin sunucusu Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan sanat tarihçisi Fahriye Bayram idi. F. Bayram daha sonra (Temmuz 2005 – Ege Yayınları) basılan doktora tezi Artvin'deki Gürcü Manastırlarının Mimarisi adlı yapıtını temel alarak izleyicilere zengin bir sunum gerçekleştirdi. F. Bayram bu tezi ve çalışmalarıyla ilgili olarak birçok etkinlikte bulundu. Bunlardan biri 1996'da yapılan Ortaçağ Gürcü Mimarisi Yüzey Araştırması idi. Sanat tarihçileri Doç. Mine Kadiroğlu, Turgay Yazar ve Zafer Karaca'dan oluşan ekibe F. Bayram Kültür Bakanlığı temsilcisi olarak katıldı. Tarih kaynaklarındaki adı Tao-Klarjeti olan Artvin, Ardahan, Erzurum ve Kars illeri sınırları içindeki bölgede, bu 1996'da yapılan çalışma ikinci yüzey araştırmasıydı. Birincisi 1995 yılında yine Doç. Mine Kadiroğlu, Turgay Yazar ve Zafer Karaca ile bakanlık temsilcisi arkeolog Güven Yetişkin'den oluşan ekip tarafından yapılmış ve Artvin ili merkez, Borçka ve Yusufeli ilçelerinde ön çalışma niteliğinde ilk araştırma gerçekleştirilmiştir.

ხელოვნების
ისტორიკოსმა, უღურ
აიილდიზმა ამა წლის 1
მარტს, სტამბოლის
ბაზაარის რაიონში
მდებარე მეგზურთა 54-
ე საკრებულოში
მოაწყო სემინარი
დიაფილმების ჩენებით,
სახელწოდებით "შავი
ზღვის სანაპირო
შილედან ბათუმამდე",
რომელიც თურქეთში
განლაგებულ
ქართული ეკლესია-

მონასტრების საკითხებსაც მოიცავდა. "Discovering Turkey Through The Lens" სახელწოდებით გამოცემული წიგნის ავტორმა, უღურ აიილდიზმა დამსწრე საზოგადოებას თავისი გადაღებული ფოტოების (სლაიდების) მეტად საინტერესო სანახაობა შესთავაზა. მის ფოტოებზე თურქეთის შავი ზღვის სანაპიროს გასწვრივ, სხვადასხვა ხეობებში, ზეგნებზე, და მთიან რაიონებში გადაღებული მეტად საინტერესო სანახებია აღბეჭდილი. შეკრებილთა დიდი ინტერესი გამოიწვია ფოტოთა ავტორის კომენტარებმა და ახსნა განმარტებებმა ჭოროხის ხეობაში, ფირტინას ხეობაში და მაჭახელის ხეობაში განლაგებული ქართული ეკლესია-მონასტრების შესახებ, დღემდე კარგ მდგომარეობაში მყოფი სოფ. იუსუფელის ბარხალად (ექვსთითა) წოდებული, იშხანსა და ართვინს შორის მდებარე დოლიშანად (აბანოიანი) წოდებული, არტანუჯში მდებარე ენი-რაბათად (ამღვრეული) წოდებული და თორთუმში მდებარე ოშკის (ნაძვნარი) ეკლესია-მონასტრების დიდებულმა სლაიდებმა წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვეს მნახველებზე. შეკრებილებმა მეტად საინტერესო ინფორმაცია მიიღეს ამ ძეგლების ზუსტი ადგილმდებარეობის, მისასვლელი გზებისა და ამ გზების მდგომარეობის შესახებ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ტაო-კლარჯეთში განლაგებული ქართული ეკლესია-მონასტრების საკითხებით დაინტერესებულ მეგზურთათვის ეს არ იყო პირველი შეხვედრა. 2004 წლის 6 დეკემბერს, სტამბოლის მეგზურთა საზოგადოებას (IRO) "აღმოსავლეთ ანატოლიაში განლაგებული შუასაუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლები" – სახელწოდებით უკვე შქონდა ჩატარებული ასეთი სემინარი, რომელსაც კულტურისა და ტურიზმის სამინისტროს წარმომადგენელი, ხელოვნების ისტორიკოსი ფაჰრიე ბაირამი ხელმძღვანელობდა. ცოტა მოგვიანებით, 2005 წლის ივლისში, ეგვისის გამომცემლობამ გამოსცა ფაჰრიე ბაირამის სადისერტაციო ნაშრომი სახელწოდებით "ართვინში მდებარე ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლები",

Bu araştırmaların amacı, bölgedeki yapıları saptamak, güncel durumlarını belgelemek, korunmaları için gerekli önlemlerin alınmasına katkıda bulunmak olarak özetlenebilir.

1996 yüzey araştırmasında, Artvin merkez ve Ardanuç ilçeleriyle Erzurum ili, Olur, Oltu ve Tortum ilçelerinde yer alan Ança, Bana, Dolishana, Eni-Rabat, Haho, Hozabir, Korostav, Niyakom ve Öşk manastır ve kiliselerinin son durumları belgelendirilmeye çalışılmıştır.

Bu alandaki değerli çalışmaları nedeniyle Gürcüstan'da kendisine fahri profesörlük unvanı verilmiş olan Doç. Mine Kadiroğlu Laube'yi saygıyla anmak ve Ortaçağ'dan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler adlı Kültür Bakanlığı'nca 1999'ta basılmış olan kitabı nedeniyle Osman Aytekin'in emeğini de unutmamak gerekir.

Günümüzdeki Artvin, Erzurum, Kars ve Ardahan illeri, 8. Yüzyıl ortalarından Osmanlı hakimiyetine geçinceye kadar uzun bir süre, I.Aşot tarafından kurulmuş olan Tao Klarceti Beyliği'nin topraklarını oluşturmuş ve 12. Yüzyılda Tiflis'in tekrar başkent olmasına kadar Ardanuç başkentlik yapmıştır.

Tao-Klarceti'de Gürcü dönemine ait pek çok manastır yapısı mevcuttur. 951 yılında Giorgi Merçule tarafından yazılan Rahip Grigol Handzta'nın Hayatı adlı bir elyazmasından manastır faaliyetlerinin, Kartli'den Tao-Klarceti'ye gelen rahip Grigol Handzta tarafından başlatıldığı ve onun döneminde 12 adet manastırın kurulduğu anlaşılmaktadır. Bölge mimarisi için çok önemli katkılar sağlayan bu rahip hakkındaki tek bilgi kaynağı da bu elyazmasıdır. Elyazmasında sunulan bilgiler, manastırların inşasından sonra manastırlara yapılan geziler sırasında izlenen güzergâh ışığında, manastırların birbirlerine olan konumlarını, dolayısıyla şimdiye kadar adı ya da yeri bilinmeyen manastırların ve yaklaşık inşâ tarihlerinin tespitini mümkün kılmıştır.

Bu yapılardan iyi korunabilmiş örneklerinden birisini; İşhan Manastır Kilisesini ayrıntılarıyla ele almamızın yararlı olacağı kanısındayım.

Artvin ili, Yusufeli ilçesi, Merkez bucağı, İşhan köyü içinde bulunan kilisenin güneybatısında Meryemana Şapeli yer alır. Kilisenin batı bölümü 1983 yılına kadar köyün camisi olarak kullanılmıştır. Halen oldukça iyi durumda olan yapının tarihlendirilmesi tartışmalıdır.

რომელშიაც ფართოდ იყო წარმოდგენილი მეტად მდიდარი მასალები.

ამ თემასთან დაკავშირებით ფაჭრიე ბაიარამმა საკმაოდ მრავალ ღონისძიებაში მიიღო მონაწილეობა. მათ შორის განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია 1996 ჩატარებული "ქართული ხუროთმოძღვრების შემსწავლელი ექსპედიცია". ხელოვნების ისტორიკოსების, დოც. მინე ქადროლლუს, თურგაი იაზარისა და ზაფერ ქარაჯასაგან შემდგარ ჯგუფს, კულტურის სამინისტროდან ფაჭრიე ბაიარამიც შეუერთდა. ეს ისტორიული ტაო-კლარჯეთის ტერიტორიაზე ამ მიზნით მოწყობილი მეორე სამეცნიერო ექსპედიცია იყო. პირველი ექსპედიცია 1995 წელს იქნა განხორციელებული ოღონდ მაშინ ჯგუფში იმავე მინე ქადროლლუსთან, თურგაი იაზართან და ზაფერ ქარაჯასთან ერთად კულტურის სამინისტროს მხრიდან არქეოლოგი გიუვენ იეთიშქინი იყო მივლინებული და იმ ჯგუფს მაშინ ართვინის, ბორჩხისა და იუსუფელის მიდამოებში წინასწარი კვლევა-ძიების ჩატარება ჰქონდა დავალებული.

ჯგუფმა წარმატებით გაართვა საქმეს თავი.

აღწერილი და გამოკვლეული იქნა ყველა ძეგლი. დაისახა ღონისძიებები მათი იერ-სახის შენარჩუნებისა და დაცვის მიზნით.

1996 წლის ექსპედიციამ დაწვრილებით აღწერა ართვინის, არტანუჯის, ერზრუმის, ოლურის, ოლთუს, თორთუმის ტერიტორიებზე მდებარე ანჯას, ბანას, დოლიჯანას, ენი-რაბათის, ხახოს, ხოზაბირის, ქოროსთავის, ნიაქომის, და ოშკის ეკლესია მონასტრების იმდღევანდელი მდგომარეობა.

გაწეული მუშაობისათვის დოც. მინე ქადროლლუ ლაუბეს საქართველოში საპატიო პროფესორის წოდება მიენიჭა. არ უნდა დავივიწყოთ აგრეთვე ბატონი ოსმან აითექინის წვლილი თურქეთის კულტურის სამინისტროს მიერ, დაბეჭდილი წიგნის გამოცემაში, რომლის სათაურიც იყო "მუასაუკუნეებიდან ოსმალური იმპერიის ბოლო პერიოდამდე ართვინში არსებული ხუროთმოძღვრული ძეგლები".

დღევანდელი ართვინის, ერზრუმის, ყარსისა და არდაზანის ტერიტორიები, ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, მერვე საუკუნის შუიდან ოსმალური იმპერიის დაცემამდე მეფე აშოტ პირველის დროს შექმნილი ტაო-კლარჯეთის სახელით არსებობდა და მე-12-ე საუკუნემდე, თბილისის ხელახლა დედაქალაქად გამოცხადებამდე, ამ რეგიონის დედაქალაქი არტანუჯი იყო

ტაო-კლარჯეთში უამრავი ქართული ისტორიული მონასტერი არსებობს. 951 წელს, გიორგი მერჩულეს თხზულებიდან, "გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება", ვტყობილობთ, რომ ქართლიდან ტაო-კლარჯეთში ჩამოსულ გრიგოლ ხანძთელს აქ მონასტრების მშენებლობა დაუწყია და მოკლე პერიოდში 12 მოქმედი მონასტერი დაუარსებია. ამ საინტერესო ბერის მოღვაწეობის შესახებ მხოლოდ ეს ერთი ხელნაწერია შემორჩენილი, მაგრამ იქიდანაც მკაფიოდ ჩანს თუ სად, როგორ და რა მიზნით იქნა აგებული ესა თუ ის მონასტერი და თუ რა ცხოვრებით ცხოვრობდნენ მაშინ იმ მონასტრების მკვიდრნი.

Yapının içinde Gürcüce beş kitabe yer almaktadır. Kubbe içindeki freskolar 10. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Kilise 15. yüzyılın sonuna kadar piskoposluk makamı olmuş, 1878 Osmanlı – Rus savaşları sırasında askeri amaçla kullanılmış, muhtemelen cami de bu dönemden kalmıştır. Kubbeli bazilikal plan tipindeki yapı, dıştan 35 m uzunluğunda, 20,75 metre genişliğindedir. Kubbe, her biri yaklaşık iki metre çapında dört serbest desteğe oturur. Apsis, sekiz sütunun taşıdığı at nalı kemerlerle doğusundaki dikdörtgen planlı bir

dehlize açılır. Kuzey ve güney yan mekânlar iki katlıdır. Yapının dört cephesi kademeli sivri kör kemerler ve üçgen nişlerle hareketlendirilmiştir. Pencere üstü kemerleri, portal ve kubbe kasnağı, bitkisel motifli kabartmalarla bezelidir. Kubbe dışında tüm örtü sistemi ve kuzey bölüm yıkıktır. Kilisenin batı bölümü ile kubbeli kısım arasında bir duvar örülmüş, güneydeki giriş kapatılarak mihraba dönüştürülmüştür.

Yazımızı Fahriye Bayram'ın cümlesiyle noktalayalım:

“Gürcü mimarisinin ‘Geçiş Dönemi’ - 7. yy. Sonları-10. yy. Ortaları’na ait olan söz konusu manastırların bölge mimarisi içindeki yerlerinin belirlenebilmesi amacıyla, daha çok etkileşimde bulunulan Gürcüstan, Ermenistan, Anadolu ve Suriye bölgesindeki yapılarla karşılaştırmalı değerlendirmesi yapılmış, bu çevrelerde daha önce kullanılan plan tiplerinin esas alınarak, özellikle serbest haç plan tipinde yeniliklerin ortaya konduğu, bu plan tipinin yanı sıra cephe düzenlemesi, örtü sistemi ve süsleme motifleri gibi unsurların da temelde Gürcüstan’daki yapılardan kaynaklandığı, ancak Tao-Klarceti bölgesinde geliştirilerek tekrar Gürcüstan’daki yapılara aktarıldığı anlaşılmıştır.” (*)

* Artvin’deki Gürcü Manastırlarının Mimarisi, Fahriye Bayram, Ege Yay, İst. Temmuz 2005, s:143

ფეიქრობ ინტერესმოკლებული არ იქნება, თუ უფრო დაწვრილებით გადავხედავთ ჩვენს დრომდე საკმაოდ კარგად შემონახულ იშხანის ეკლესია-მონასტერს.

ართვინის იუსუფელის რაიონის სოფელ იშხანის ცენტრში მდებარე ეკლესიას სამხრეთდასავლეთით ღვთისმშობლის სამრეკლო ახლავს. ეკლესიის დასავლეთი ნაწილი 1983 წლამდე მეჩეთად იყო გამოყენებული. დღემდე მშვენიერ მდგომარეობაში მყოფი ეკლესიის დათარიღებაზე ბევრს კამათობენ.

ეკლესიის შიგნით ხუთი ქართული წარწერაა შემონახული. გუმბათის მოხატულობა მე-10-ე საუკუნით თარიღდება. მე-15-ე საუკუნის ბოლომდე ეკლესია საეპისკოპოსოს განკარგულებაში იმყოფებოდა 1878 წელს, რუსეთ-ოსმალეთის ომის დროს მას სამხედრო მიზნებისათვის იყენებდნენ და სავარაუდოა, რომ სწორედ ამ პერიოდიდან იწყება მისი მეჩეთად გადაქცევა. გუმბათიანი ბაზილიკის ფორმის მქონე ნაგებობის სიგრძე გარედან 35 მეტრი, სიგანე კი 20 მ. 75 სანტიმეტრია. გუმბათი ორი მეტრის სიგანის ოთხ საყრდენზე დამყარებული. რვა სვეტზე დაყრდნობილი ნალის ფორმის მქონე თაღებით გადახურული დარბაზიდან აღმოსავლეთით ოთხკუთხედ შემოსასვლელში გავდივართ. ჩრდილოეთით და სამხრეთით მიშენებული გვერდითი სათავსოები ორ-ორსართულიანია. გარეთა მხრიდან კედლებში ოთხივე ფასადზე ერთმანეთისაგან თანაბარ მანძილზე მრგვალოდანი და სამკუთხედი ნიშებია გნლაგებული. ფანჯრების თავზე, პორტალზე და გუმბათის ძირში მცენარეული ორნამენტებია ამოტივტივებული. გუმბათის გარდა ეკლესიის გადხურვა და ჩრდილოეთის ნაწილი დაშლილია. დასავლეთის ნაწილსა და გუმბათიან ნაწილს შორის კედელია ამოშენებული რომელიც სამხრეთის შემოსასვლელს ყოფს ძირითადი ნაგებობისაგან და ასრულებს მეჩეთის ნიშის დანიშნულებს.

ეს ჩვენი სტატია გვინდა დავამთავროთ ფაშრიე ბაირამის გამონათქვამით:

“ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლების აღმშენებლობის პერიოდი მოიცავს ხანას, მე-7-ე საუკუნის ბოლოდან მე-10-ე საუკუნის შუამდე. იმისათვის, რომ ზუსტად განისაზღვროს ზემოდ დასახელებული ძეგლების წარმომავლობა და ისტორიული ადგილი, საჭიროა შევადაროთ ერთმანეთს მოცემულ რეგიონში გავლენის მქონე ქართული, სომხური ანატოლიური და სირიული ძეგლები. თუ გავითვალისწინებთ ამ ტერიტორიაზე უფრო ადრინდელი დროის ძეგლების ძირითად სახეობებს, განსაკუთრებით ფასადის ჯვარგუმბათოვან ტიპს, მივალთ დასკვნამდე, რომ ეს ფორმა, ორნამენტიკა და კედლების ამოყვანის ტექნიკა სწორედ აქ, ტაო-კლარჯეთში უნდა ყოფილიყო ჩასახული, განვითარებული და შემდეგ უკვე საქართველოში გადატანილი.*

* ფაშრიე ბაირამი – “ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლები ართვინის ტერიტორიაზე” გამომცემლობა “ეგე” 2005. აგვისტო. გვ.143

Gürcüceyi nasıl öğrendim - 1 / როგორ ვისწავლე ქართული - 1

AYDIN AKIN / აიღინ აქინი

BILDİĞİMİZ gibi Gürcüce, dünyada başka dillerle herhangi bir akrabalığı olmayan, ortaya çıkışından beri aynı topraklarda konuşulmuş, dilbilimciler açısından da fosil bir dil. Türklü istila ve yıkıma rağmen, bugüne kadar gelebildi. Ben, *Pirosmani* okurlarından Türkiye’de yaşayan Gürcülerin hemen hepsinin Gürcü dilini evlerinde öğrendiklerini düşünüyorum. Ailemin sadece bir tarafı Gürcü olduğu için bizim evde Gürcüce konuşulmuyordu. Ben çok sonraları öğrendiğimden benim Gürcüce öğrenme maceram belki ilginç, hatta komik bile bulunabilir.

Bir gün annem bana, babasının Gürcü kökenli olduğunu; dedemin Gürcü asıllı olmaktan hep gurur duyduğunu anlatmıştı. Bir akraba ziyaretinden dönerken annem o evde gördüğü misafirperverlikten çok etkilendiğini rahmetli dedeme anlatmış. Dedem, anneme gururla “Biz Gürcüler işte böyleyiz” gibisinden bir şeyler söylemiş. Annem bunu bana anlattıktan sonra yaptığım ilk iş, *Meydan Larousse* ansiklopedisini açıp Gürcüler hakkında bir şeyler okumak oldu. Bilgi kaynaklarına ulaşmanın zor olduğu dönemlerdi. İnternetin, bilgisayarın olmadığı yıllarda, bir konuyu merak etmek insanı kitaplara veya kütüphaneye götürüyordu doğal olarak. Ansiklopedide “Gürcüler” maddesi oldukça ayrıntılı ve uzun yazılmıştı. Aynı sayfanın kenarında biraz kendime benzettiğim Gürcülerin ufak bir resmi vardı. Giysileri de çok çekici gelmişti. Uzun Kafkas giysileri içinde, mağrur duruşlu, orta yaşlı ve yaşlıca üç-dört kişinin resmini hâlâ çok net hatırlarım. Yazıda, Gürcülerin sanata, ava ve savaş oyunlarına düşkün; açık görüşlü ama eşlerinin namusu konusunda hassas olduklarından söz ediliyordu. Gürcü dili konusundaki yazılanlar ise bu kadar uzun ve ayrıntılı değildi. Örnek verilen cümle de ilginçti: “Adam ayıyı öldürüyor.” Bunu Gürcücesi ile birlikte okurken, “Gürcistan’da çok ayı olmalı” diye düşündüğümü hatırlıyorum.

Daha sonra bir aile dostumuzun kütüphanesinde, Evliya Çelebi’nin *Seyahatname*’sini buldum. On ciltten fazla olan *Seyahatname*’nin ikinci cildinde, Evliya Çelebi’nin Kafkasya’ya ait anıları yer alıyordu. Evliya Çelebi’nin gezdiği yerlerde karşılaştığı dillerden örnekler verdiği bölümde; temel sayılar, elma, su, gel, ye gibi sözcüklerin bazı dillerde karşılıkları vardı. Şavşat Gürcülerinden söz eden kısa bir bölümden birkaç tane sözcük öğrendim ama başka hiçbir kaynak bulamadığım için, uzun süre bunlarla yetinmek zorunda kaldım.

ODTÜ’de hazırlık sınıfında öğrenciyken, bir tesadüf sonucu Hülya isminde bir kıza tanışmıştım. Hülya Ünyeliydi ve ailesinin Batum kökenli olduğunu söylemişti. Gürcüce bir şeyler öğrenmek için fırsat doğuyordu galiba. Ama bu fırsat, kareli bir kâğıda yazılmış yirmi kadar sözcükle sınırlı kaldı. Çünkü kendisi de Gürcüce bilmiyordu. Benim ricam üzerine, bir akrabasına bazı sözcükleri bir kâğıda yazdırmıştı. Kâğıtta, o sözcüklerin hem Latin alfabesiyle okunuşu, hem de Gürcü alfabesiyle yazılışı vardı. Gürcü

როგორც ცნობილია, ქართულ ენას მსოფლიოში არც ერთი ენა არ ენათესავება და ამ ენაზე უხსოვარი დროიდან დღემდე მხოლოდ ერთადერთ ქვეყანაში, საქართველოში, ლაპარაკობენ. ენათმეცნიერებს იგი ერთ-ერთ უძველეს ენად მიაჩნიათ. მიუხედავად მრავალი შემოსევისა და დარბევისა, ამ ენამ მაინც მოაღწია დღემდე. დარწმუნებული ვარ, რომ “ფიროსმანის” მკითხველთა უმრავლესობამ, თურქეთის ქართველობამ, ეს ენა საკუთარ ოჯახებში ისწავლა. ჩემს ოჯახში კი მხოლოდ ერთი მხარეა ქართული წარმომავლობისა და ამიტომ ჩვენთან, სახლში, ქართულად არ ლაპარაკობდნენ. მე ეს ენა მოგვიანებით ვისწავლე, რასაც თან მრავალი საინტერესო და ზოგიც სასაცილო თავგადასავალი ახლდა.

ერთ მშვენიერ დღეს დედაჩემისაგან გავიგე, რომ მამაჩემი თურმე წარმოშობით ქართველია და რომ მისი მამა, ანუ ბაბუაჩემი, ყოველთვის ამაყობდა თავისი ქართველობით.

ერთ ნათესავთან სტუმრობის შემდეგ დედაჩემი სახლში რომ დაბრუნებულა, განსვენებული ბაბუაჩემისათვის იმ სახლში ნანახი არაჩვეულებრივი მასპინძლობის შესახებ მოუყოლია. ბაბუას კი: “ასე ვიცით ჩვენ, ქართველებმაო”, – უთქვამს ამაყად.

დღემდე ეს ამბები რომ მომიყვია, პირველი, რაც გავაკეთე, გადავხედე ენციკლოპედია “მეიდან ლაროუსსე” და საქართველოს შესახებ ცნობები ამოვიკითხე. მაშინ ძნელი იყო ამა თუ იმ საკითხზე ინფორმაციის მიღება. არ იყო კომპიუტერი, ჯერ არაფერი ვიცოდით ინტერნეტის შესახებ და ცნობისმოყვარეობის დაკმაყოფილება მხოლოდ ბიბლიოთეკებში ან სახლში ისევ და ისევ წიგნის საშუალებით იყო შესაძლებელი. ენციკლოპედიაში საკმაოდ ბევრი ეწერა საქართველოს შესახებ. იქვე იყო რამდენიმე სურათიც და იმ სურათებზე გამოსახული ქართველები რატომღაც ჩემს თავს მივამსგავსე. განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია მათმა ჩაცმულობამ. გრძელ ჩოჩებში გამოწყობილი და მედიდურად მომზირალი რამდენიმე შუახნისა და მოხუცი მამაკაცის ფიგურა ახლაც მიდგას თვალწინ. იქვე ამოვიკითხე, რომ ქართველებს განსაკუთრებული მიდრეკილება ჰქონიათ ხელოვნებისა, ნადირობისა და საომარი თამაშობებისადმი. თავისუფალი ცხოვრების წესი ჰქონიათ, მაგრამ, ამასთანავე, დიდ ყურადღებას აქცევდნენ თურმე ოჯახის სიწმინდესა და მორალის საკითხებს. ქართული ენის შესახებ ენციკლოპედიაში შედარებით მოკლე ინფორმაცია იყო და უცნაურად მომეჩვენა მაგალითად მოყვანილი წინადადება – “კაცი კლავს დათვს”. ამის წაკითხვისას, რაღა თქმა უნდა, წარმოვიდგინე, რომ საქართველოში უამრავი დათვი უნდა ყოფილიყო.

მერე ჩვენი ოჯახის ერთი ახლობლის სახლში ევლია ჩელეების “სეიაჰათნამეს” წავაწყდი. ათლომანი გამოცემის მეორე ტომში ევლია ჩელეები კავკასიაში მოგზაურობის შესახებ წერდა. იქვე იყო ცნობები მის მიერ განვილი გზაზე დასახლებული სხვადასხვა ტომისა და ხალხის ენების შესახებ. მოყვანილი იყო რამდენიმე მაგალითი და სიტყვა სხვადასხვა ენაზე. მათ შორის, ისეთი სიტყვები, როგორებიცაა: ვაშლი, წყალი, მოდი, ჭამე და ზოგიერთი რიცხვითი სახელი იმ ენაზეც და თურქულადაც. შავშათის ქართველების შესახებაც ეწერა და იმ ცნობებიდან ამოკითხული რამდენიმე ქართული სიტყვაც დამამახსოვრდა, მაგრამ ეს იყო და ეს. იმის შემდეგ, საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში, სხვა ველარანაირი ინფორმაცია ვეღარ მოვიპოვე.

შუა აღმოსავლეთის უნივერსიტეტში სწავლისას სრულიად შემთხვევით გავიცანი ახალგაზრდა გოგონა, რომელსაც ჰქონდა ერქვა. ჰქონდა უნიელი იყო და, როგორც ამბობდა, მთელი მისი ოჯახი ბათუმიდან ყოფილა წარმოშობით. ქართული

alfabesinin varlığından haberdar olmakla beraber, bu alfabenin neye benzediğini hiç bilmiyordum. Latin harfleriyle bir alfabe türettim kendime. Gürcücede olup Türkçede olmayan sessiz harfleri, benzer seslerin üzerine basit işaretler koyarak kendi alfabemi yarattım. İşin garip tarafı, bu alfabe hâ â çok işime yarıyor.

Gürcüceyi ilk olarak 1987 yılında Ordu'da duydum. Bir arkadaşla Artvin'e gitmeğe karar vermiştik, Ordu'da araç değiştirdik. Minibüse eşya yükleyen şoför, yanımızdaki sarışın ve iri burunlu adam a garip bir dil konuşuyordu. Merakıma engel olamayıp, bunun hangi dil olduğunu sordum. Gürcüce konuştuklarını söylediler. Biraz şaşırımsız ve halta hayal kırıklığına uğramıştım; ilk kez duyduğum bu dil bana sert ve kaba gelmişti.

Bundan bir yıl kadar sonra, Gürcüce bilen biri ile tanışma şansım oldu. Üniversitede birinci sınıftan ikiye geçtiğimde Gürcüceye ilgi duyduğumu bilen bir arkadaşım ikinci sınıfta aramıza katılacak olan öğrencilerden birinin Gürcü olduğunu söylemişti. Sınıfta herkese tek tek "Gürcü müsün?" diye sormak da tuhaf olacaktı. Bir gün, tek gözü mavi, diğeri kahverengi, belirgin burunlu birisi dikkatimi çekti. Tanıştıktan sonra, çekinerek "Sen Gürcü müsün?" diye sordum. Bu sorudan sonra dört yıl sürecektir arkadaşlığımız başladı Murat'la. Ama o da Gürcüceyi hiç bilmiyordu. Murat bana ODTÜ'yü kazanan, Borçkalı, Musa adında birini tanıdığını söyledi. Borçkalı Musa, bir gün, gri baltasının içine iyice gömülmüş, sessizce karşıma çıktı. *Meydan Larousse*'taki heybetli Gürcülere benzemiyordu. Biraz içine kapanık ve sessizdi. Onunla Gürcüce derslerimiz başlayınca birbirimizi daha iyi tanıdık; çekingenliği, -en azından bana karşı- kalmadı. Sabahın erken saatinde kalkıp, Musa Şentürk'ün kaldığı yurda uğramaya başladım. Soracağım sözcükleri ve fiilleri ben önceden hazırlar, deftere yazardım. Böylelikle hemen konuya girerdik. ODTÜ ormanlarına bakan yurdun kantininde, Musa'nın yardımıyla, atalarının dilini yavaş yavaş öğrenmeğe başlamıştım. Musa kendi dilinin alfabeti olduğunu bilmiyordu henüz. Köyünden yalnızca 30-40 kilometre ötedeki Gürcistan hakkında da pek bilgisi yoktu. Onunla Gürcüce çalışırken Latin harfleriyle karışık uydurma alfabeti kullanmaya başladım. Sözcükleri öğrenirken, belli bir düzende gitmeğe dikkat ediyordum. Renkler, basit sıfatlar, temel cisimler, sayılar gibi sınıflandırma yapıyor, sonra da onları deftere aktarıyordum. Musa, isim ve fiiller hakkındaki sorularımı oldukça akıcı bir şekilde yanıtlıyordu ama bazı sözcüklerin Gürcücesini bilemiyordu. "Çünkü", "ama", "bundan dolayı" gibi bağlaçların Gürcüce karşılıklarını çok sonraları öğrendim. Fiil çekimleri, edindiğim bilgileri deftere aktarıırken ortaya çıkıyordu. Musa anadilini konuşurken doğal olarak çekimleri nasıl yaptığını düşünmüyör; bazı kuralları ve kalıpları ise konuşurken fark ettiğinde sevinerek bana da öğretiyordu. Fiillerin master halini yazdıktan sonra, şimdiki zamandaki çekimlerini beraber yapıyorduk. Musa ile dil öğrenme çalışmalarımız ve sohbetlerimiz, Musa'nın İstanbul'da bir üniversiteye geçmesi ile bitti.

სწავლის ამკარა შანსი მეძლეოდა. მაგრამ ეს ყველაფერი მხოლოდ სასკოლო რეველის ფურცელზე ჩაწერილი ოციოდე სიტყვით შემოიფარგლა. პულაბ თვითონაც არ იცოდა ქართული. ჩემი თხოვნით, ერთ თავის ნათესავს ჩააწერინა რეველში რამდენიმე სიტყვა როგორც ქართული, ასევე ლათინური ანბანით. ჩემთვის სრული მოულოდნელობა იყო იმის გაგება, რომ არსებობდა ქართული ანბანიც, ხოლო თუ რას ნიშნავდა ესა თუ ის ასო, აბა საიდან უნდა მცოდნოდა? საქმე გავიადვილე და ჩემი საკუთარი ანბანი შევქმენი. ლათინურ ასოებს სხვადასხვა აღნიშვნას ვუკეთებდი ქართულ ენაში არსებული და თურქულში არარსებული სხვადასხვა თანხმოვანი ბგერის გადმოსაცემად. ყველაზე საინტერესო კი ისაა, რომ ეს ჩემი შეთხზული ანბანი ხანდახან დღესაც მიწვევს ძალიან კარგ სამსახურს.

ქართული ლაპარაკი პირველად 1987 წელს ორდუმში გავიგონე. ამხანაგთან ერთად ართვინში წასვლა გვექონდა გადაწყვეტილი და ორდუმში ავტობუსიდან მინიბუსში გადაჯდომა გვიწევდა. ბარგს რომ ვაწყობდით მინიბუსის საბარგულში, მძღოლი გვერდით მჯდომ დიდცხვირა ქერა კაცს ჩემთვის უცნობ რაღაც უცნაურ ენაზე ელაპარაკებოდა. ცნობისმოყვარეობამ წამძვლია და ვკითხე: რა ენაზე ლაპარაკობთ-მეთქი. ქართულადო. — მითხრა. გამიკვირდა და უნდა გამოვტყდე, ნირიც კი წამიხდა. რადგანაც ეს პირველად გავიგონე ენა, ცოტა არ იყოს, უხეშად და ტლანქად მომეჩვენა.

დაახლოებით ერთი წლის შემდეგ კი უკვე პირისპირ გავიცანი ქართულის მცოდნე ადამიანს.

უნივერსიტეტის მეორე კურსზე გადავედი. ერთ-ერთმა ჩემმა ამხანაგმა იცოდა, რომ ქართული ენის მიმართ განსაკუთრებულ ყურადღებას ვიჩენდი და მითხრა: არის თქვენ კურსზე ერთი ქართველიო. სათითაოდ ყველა თანაკურსელისათვის რომ ჩამომეველო და შეკითხვა: ქართველი ხარ თუ არა-მეთქი, სხვა თუ არაფერი, უცნაური იქნებოდა. ყურადღებით ვაკვირდებოდი ყველას და ერთ დღეს ერთმა საკმაოდ დიდცხვირა ახალგაზრდამ მიიქცია ჩემი ყურადღება. ცალი თვალი ცისფერი ჰქონდა, ცალი კი — თაფლისფერი. მივედი, ვაგეცანი და ცოტა ხნის შემდეგ მორიდებულად: ქართველი ხარ-მეთქი? — ვკითხე. იმ დღიდან მოყოლებული მთელი ოთხი წელი გავატარე ერთად, მაგრამ მურატმა საერთოდ არ იცოდა ქართული. სამაგიეროდ, ჩვენივე უნივერსიტეტის სტუდენტი, ბორჩხელი მუსა გამაცნო. მუსა პირველად რომ ენაზე, უზარმაზარი ნაცრისფერი პალტო ეცვა. სულაც არ ჰგავდა „ეყდან არიუსსეში“ ჩემს ნანახ ჩოხთან ქართველებს. გულწაოხრობილი ბიჭი იყო და უმეტესწილად ლუმიდა. შემდეგ, ქართული ენის ვაკვეთილები რომ დავიწყეთ, უფრო დაეახლოვდით და, ოველ შემთხვევაში, ჩემთან მაინც უფრო გულახდილობას იჩენდა. ყოველდღე დილაუთრია ვდგებოდი და მუსა შენთურქის საერთო საცხოვრებლის სასადილოს მივამურებდი ხოლმე. ჩემთვის იმ ეტაპზე საინტერესო ქართული სახელებისა სია წინასწარ მქონდა მოფიქრებული და ფურცელზე ჩამოწერილი. სასადილოს ფანჯრიდან გადაშლილი ტყის ხედის ფონზე მუსას დახმარებით მამა-პაპათა ენის შესწავლა დავიწყეთ. თვითონ მუსამ ქართული ანბანი არ იცოდა. მისი სოფლიდან სულ რაღაც ორმოციოდე კილომეტრით დაშორებული საქართველოს შესახებაც არ ჰქონდა მაისცდამაინც დიდი ინფორმაცია. მეცადინეობებისას ისევე იმ ჩემ შეთხზულ ლათინურ ანბანს ვიყენებდით. ნელ-ნელა აუღე აღლო არსებით სახელებს, ნაცვალსახელებს, ზმნებს, რიცხვით სახელებს. ყველაფერ ამას გულმოდგინედ ვიწერდი რეველში. მუსა საკმაოდ სხარტად მიხსნიდა აბა თუ იმ სიტყვის მნიშვნელობასა და გამოთქმას, მაგრამ ზოგიერთი ჩემთვის საინტერესო სიტყვის ქართული შესატყვისო მანაც არ იცოდა. „იმითომ რომ“, „მაგრამ“, „აქედან გამომდინარე“ და სხვა ამგვარი სიტყვებისა და გამოთქმების მნიშვნელობა მოგვიანებით ვისწავლე. ავავსე რეველი ზმნათა უღლების მაგალითებით. მუსა ვაკვეთილის პროცესში აღმოჩენდა ხოლმე, თუ როგორ იუღლებდა ესა თუ ის ზმნა და ამ აღმოჩენით გახარებული მეც ცხელ გულზე დიდი ენთუზიაზმით მიხსნიდა. მერე მუსა სტამბოლის სხვა უნივერსიტეტში გადავიდა სწავლის გასაგრძელებლად და ჩვენი ვაკვეთილებიც დამთავრდა.

Ünye Gürcüleri'nde atasözleri / უნიეს ქართველების ანდაზები

MURAT ŞAHİN (SEİDİŞVİLİ) / მურათ შახინი (სეიდიშვილი)

გელი რომ დაბერებულა, ცხვარს ბურჩქვა(1) ღუწყია.
Kurt yaşlanınca, koyun onunla dalga geçmeye başlamış.

იყბალიან ქალი(2) მუკტება. უიყბალიან ცხენი მუკტება.
Şanslı adamın karısı, şansız adamın atı ölü.

ტურას მე რომ მოგკტები, საქათმეს კუთხეს თავი დიმიდევთ ვო უთქმია.
Çakal ölürsem kafamı kümes tarafına koyun (gömün) demiş.

ჩანწო(3) შავ ყორანი არ გათეთორება.
Fırçalasan da siyah karga beyazlamaz.

ყორანი გაღმაში გევლოდე თეთრ კვერცხ დადეფ ვო უთქმია, გაღმა გესულა კვერცხი ღუღია, კიდე შავი ყოფილა.
Karga, karşıya geçebilsem beyaz yumurta bırakırım demiş. Karşıya geçmiş yumurtlamış, yine siyahmış.

ამოსულ (მ)ზეს დილაზე დეტყობა.
Doğacak güneş sabahтан belli olur.

დათვ ბოკრები (ბარტყები) მოწრებია წტე(4) წყალი ვერ უსმია.
Ayı çocuklarını büyütmüş duru su içmeye vakti olmamış.

ჟღის ხოხობი უმტერს(5) ქორი.
Sülün oturur, atmaca onu gözetler.

ერთი გერი შვიდ გელზე ბეთია (გონჯია).(6)
Uvey evlat yedi kurttan kötüdür.

შვიდი გელი მესხრიკებოდა, ტურაც მე მიხიტინებდა.
Yedi kurt peşime düşmüştü, çakal da beni gidikliyordu.

დეღს ჭკვა არ ექნება, ბუცუცსას(7) ხარი.
Delinin akli olmaz, avanağın öküzü.

კაცი შინ ზის, მისთავ წისქვილში ლაპარაკობენ.
Adam evde oturur, kendisi değirmende konuşulur.

ქვა ქვაზე მიგორდება.
Taş taşta yuvarlanır.

კატამ კულზე დასაქმა.
Kedi kuyruğuna iş buyurdu.

ატეხვას თავი გატეხვა აქ.
Azıtmak kafa(sının) kırılmasına sebep olur.

ბერი ხარის (რ)ქას ხნის.
Yaşlı öküzün boynuzu da tarla sürer.

წყალ წაღებული ხავს ეკიდება.
Suyun götürdüğü yosuna tutunmaya çalışır.

ხორგი ხორგ მიედება.
Taş yığını taş yığına yaslanır.

ვირ ყურს ხევენ ერა ეზახუნება ვო უთქმია.
Eşeğin kulağını testere ile kesiyorlarmış, "bu ne sesi?" diyormuş.

ღუნია იქცევაო და, ჭაყელიას თვალეები ღუქორია.(8)
Dünya yıkılıyor diye solucan gözlerini kör etmiş.

გოგო ბერდებოდა, ბედს ელოდა.
Kız yaşıyor, kısmetini bekliyordu.

მელას უკითხიან ქათამ ჭამო? მელას გემეცინა ვო უთქმია.
Tilkiye sormuşlar "Tavuk yer misin?", tilki "Gülesim geldi" demiş.

სოფელი ვნახე უძალლო, შიან ვიარები უგარგნო.(9)
Köy buldum köpeksiz, içinde dolaşıyorum değneksiz.

ხე გულიდან, კაცი სიტყვიდან გეიგნება.
Ağaç özünden, adam sözünden belli olur.

ბიჭი კაი იყოს, ხეს ზირში სახლი ქონდეს.
Oğlan iyi olsun da, ağaç dibinde evi olsun.

დედამიწაში წაქინდრებულან და ქვა (ჭალიკვა) ვერ უნახიან.
İrmakta kavga tutuşmuşlar de taş bulamamışlar.

კატას ნიორი არ უკადრია.
Kedi sarımsağca burun kıvırmış.

დედა შვილისთინ, შვილი მის თავისთინ.
Anne oğlu için, oğul kendi için.

შიერი ძალლი კალოს არ დაცავს.
Aç köpek avluyu (kapıyı) beklemez.

გველი დატრიალდება მოტრიალდება კიდე მის სახლში გაწორდება.
Yılan döner dolaşır yine kendi evinde düzelir.

ვიყავ შენ დროს, მოხვალ ჩემ დროს (გენჯი ვიყავ შენსავენ, დაბერდები ჩემსავენ).
Gençtim senin gibi yaşlanırsın benim gibi.

შენ სხვას უთითებ, სხვა შენ თავ უთითებს.⁽¹⁰⁾
Sen başkasını işaret edersen başkası da seni işaret eder.

ძველი პრეწვას არ დალევს, ბერი კნესვას არ დალევს.
Eskinin yırtılması bitmez; ihtiyar inlemeyi bitirmez.

გონჯი (ბეთი) ენა მიწაში გველს მოკლავს.
Kötü dil topraktaki yılanı öldürür.

სხვის ხელით გველი დეიკავო ისიც ბრალია.
Başkasının eliyle yılan tutsan, o ele de yazıktır.

მკბენილი გველი ენას არ დანახიებს.
Sokacak yılan dilini göstermez.

ცივიდან გეწურე თბილზე მიეწურე.
Soğuktan uzaklaş sıcakca yanaş.

ფთხმელას დიორი (კვარჩხალი) გერს ოზი⁽¹¹⁾ არ იქნება.
Kızılğacın közü, üveyin özü olmaz.

გველს რომ თავი ატკივდება ჭლიკებზე შამევიხვევა.
Başı ağrıyan yılan, insanın bacaklarına dolaşır.

შავი მურგვი სუნყველას კალოში მიგორდება.
Siyah yumak herkesin evinin önüne yuvarlanır (Ölüm her eve uğrar).

წისკვილი ღვარს წულია, ტინკილტაშალს⁽¹²⁾ ეძებენ.
Değirmeni sel götürmüş, mili (değirmen taşına ayar veren alet) arıyorlar.

სხვის კტარი, სხვისთინ ძინარია (სხვის კტარი, სხვას ძინარე ეგონება).
Başkasının ölsü, başkasına uyur görünür.

იაზმი⁽¹³⁾ ყურში გამეიკოჭე.
Çemberinin ucuna (para) bağla.

კაცი⁽¹⁴⁾ კაი იყოს ხის ძირში ვიყო.
Adam iyi olsun ağaç dibinde olayım.

SÖZLÜK / ლექსიკონი

- (1) ბურჩქვა (დაცინვა): Alay etmek, dalga geçmek.
- (2) ქალი (ცოლი): Türkiye Gürcülerinde ქალი, yani kadın kelimesi "eş, karı" anlamında kullanılmaktadır.
- (3) ჩაწნო (ხეხო): Fırçalasan da anlamına gelir.
- (4) წტე (წყარო): Duru. წტე წყალი: Duru su.
- (5) უმბრევ (უმზერს, უთვალთვალებს): Gözetler.
- (6) ბეთი / გონჯი (ცუდი): Kötü, fena.
- (7) ბუცუცი (უჭკუო): Sersem, avanak.
- (8) ღუქორია (დაუბრმავებია): Kör etmiş (Türkçe kelime "kör"den Gürcüce eklerle türetilmiş).
- (9) უგარგნო / გარგანი (ჯოხი): Türkiyeli gürcüler arasında "değnek, sopa" anlamında kullanılır.
- (10) უთითებს (უთითებს): Parmakla gösteriyor, işaret ediyor.
- (11) ოზი (საკუთარი, ნამდვილი): Türkçe öz kelimesinden.
- (12) ტინკილტაში (სარეკელა): Değirmende tahılın değirmen taşına dökülmesine ayar veren küçük alet. Muhtemelen çıkardığı sestten dolayı ტინკილტაში (tingil ve taş) denmiştir.
- (13) იაზმი (იაზმა, თავსაფარი): Yazma, başörtüsü (Türkçe).
- (14) კაცი (ქმარი): Türkiye Gürcülerinde კაცი, yani erkek kelimesi "eş, koca" anlamında kullanılır.

Gürcü ressamların Ankara sergisi

ქართველ მხატვართა გამოფენა ანკარაში

İRİNE GIVIAŞVİLİ / ირინე გივიაშვილი

BİLKENT Üniversitesi ve Tbilisi Devlet Resim Akademisi arasında başlayan işbirliğinin bir uzantısı olarak Ankara'da resim sergisi açıldı. Tbilisi Devlet Resim Akademisi'nin kuruluşunun 85. yılı dolayısıyla yapılan etkinlikler çerçevesinde, Tbilisi Devlet Resim Akademisi Güzel Sanatlar Tasarım, İletişim ve Sanat Fakültelerinden yirmi iki öğretim üyesinin eserleri Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nde sergilendi. Tbilisi Devlet Resim Akademisi Rektörü Profesör Gia Buğadze'nin başkanlığında bir heyet olarak Ankara'yı ziyaret eden öğretim üyesi sanatçıların isimleri şunlar: D. Aleksidze, G. Buğadze, O. Çakvetadze, L. Çoğuşvili, M. Tsitlidze, E. Gelovani, C. Gogiberişvili, G. Guguşvili, G. Cavelidze, G. Kevlişvili, G. Hutsişvili, L. Kutateladze, G. Lazaraşvili, N. Lazaraşvili, V. Tsereteli, G. Tsibahaşvili, T. Tshadadze, T. Varvaridze, G. İaşvili, G. Zakaraia, L. Zambahidze, İ. Zautaşvili.

Bilkent'te sergilenen çalışmalar, bugün Tbilisi Devlet Resim Akademisi'nde ders olarak okutulan simgesel ve görsel sanat dallarına ait dikkate değer örneklerdendir. Sergi, kendine özgü çok renkli karakteriyle, çağdaş sanatların Gürcüstan'daki boyutları hakkında bir fikir vermekte ve bu sanat dalındaki yaratım sürecinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

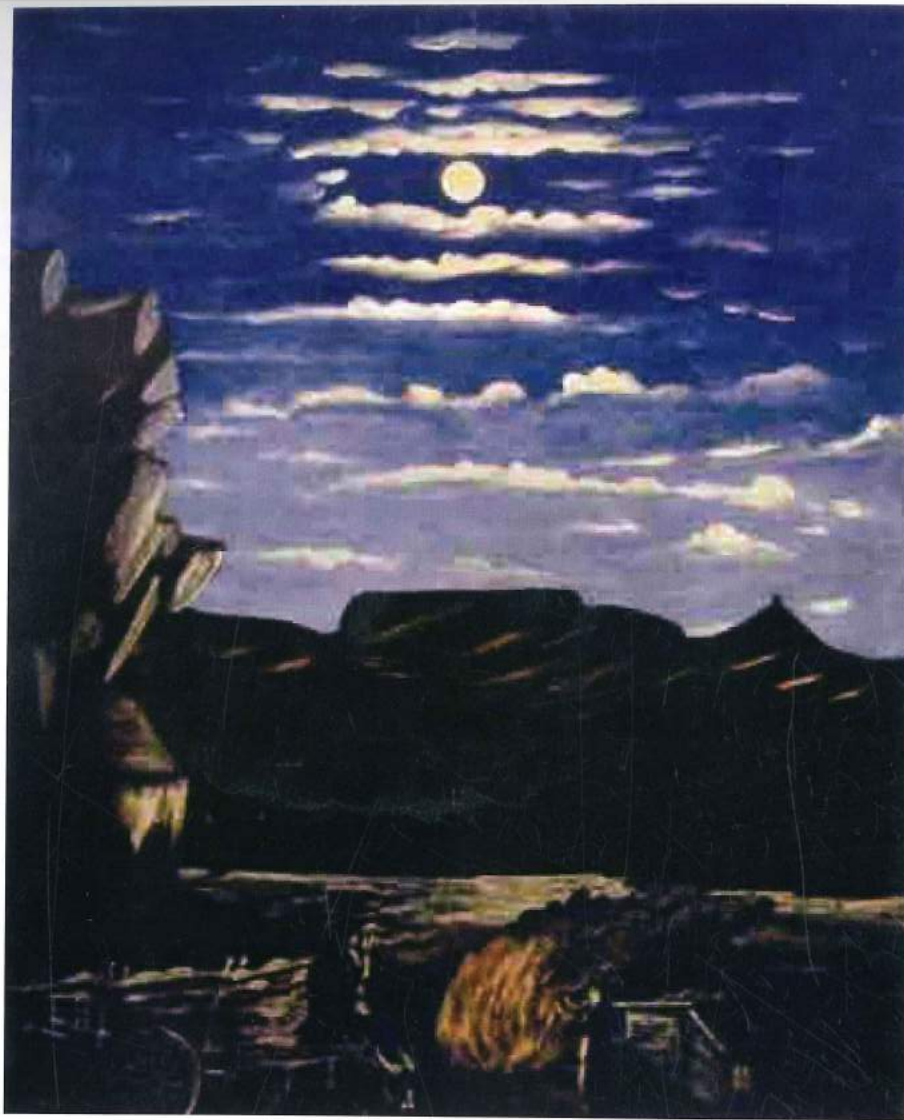
Ankara'da bu sergi açılmadan önce Tbilisi'de, Batumi'de ve Acara Devlet Müzesi'nde Bilkentli sanatçıların resimleri sergilenmişti. İki ülke yüksek öğrenim kurumları arasında gelişen bu sanatsal işbirliğinin temelleri, Gürcüstan'ın Türkiye Büyükelçisi Ertan Tezgör ve eşi Dominique Kassab Tezgör'ün destek ve çabaları sayesinde atılmıştı.

ბილკენტის უნივერსიტეტსა და თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიას შორის დაწყებული თანამშრომლობა კიდევ ერთი მოვლენით აღინიშნა. თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიის დაარსებიდან 85 წლის აღსანიშნავად ბილკენტის უნივერსიტეტის ხელოვნების დიზაინისა და არქიტექტურის დეპარტამენტმა თბილისის სამხატვრო აკადემიის სახვითი ხელოვნების, დიზაინისა და მედია ხელოვნების ფაკულტეტების ოცდაორი მოქმედი პროფესორისა და პედაგოგის (დ. ალექსიძე, გ. ბულაძე, ო. ჩაკვეტაძე, ლ. ჭოლოშვილი, მ. წითლიძე, ეთგელოვანი, ჯ. გოგიბერიშვილი, გ. გუგუშვილი, გ. ჯაველიძე, გ. კველიშვილი, გ. ხუციშვილი, ლ. ქუთათელაძე, გ. ლაზარაშვილი, ნ. ლაზარაშვილი, ვ. წერეთელი, გ. წიბახაშვილი, თ. ცხადაძე, თ. ვარვარიძე, გ. იაშვილი, გ. ზაქარაია, ლ. ზამბახიძე, ი. ზაუტაშვილი) ნამუშევრები გამოფინა. ანკარას ეწვია სამხატვრო აკადემიის თანამშრომელთა და მხატვართა ჯგუფი, რექტორის, პროფ. გია ბულაძის ხელმძღვანელობით. გამოიცა გამოფენის კატალოგი.

აღნიშნულ გამოფენაზე წარმოდგენილი ნამუშევრები ასახავენ სახვითი და ვიზუალური ხელოვნების იმ ძირითად დარგებსა თუ მიმართულებებს, რომლებიც დღეს ისწავლება თბილისის სამხატვრო აკადემიაში. ეს გამოფენა თავისი მრავალფეროვანი ხასიათით ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია იმ შემოქმედებითი პროცესებისა, რომლებიც საქართველოს თანამედროვე ხელოვნების სივრცეში მიმდინარეობს.

მანამდე კი იყო ბილკენტელთა გამოფენა თბილისსა და ბათუმში, აჭარის სახელმწიფო მუზეუმში. ამ თანამშრომლობას საფუძველი საქართველოში თურქეთის სრულუფლებიანი ელჩის, ბატონ ერთან თეზგორის და მისი მეუღლის, ქალბატონ ღომენიკ კასსაბ-თეზგორის მხარდაჭერით ჩაეყარა.

Arsenali Dağı / არსენალის მთა

NIKO Pirosmani-ის "Geceleyn Arsenali Dağı" adlı tablosu Amerika'da 1.600.000 Dolar bedelle satıldı. 17 Nisan günü New York'taki Sotheby Müzayedesinde Pirosmani-ის tablosu Rus Sanat Eserleri arasında 366 lot no ile satışa sunuldu. Tablonun açılış fiyatı 300.000 Dolar olarak belirlenmişti. Pirosmani uzmanları, bu satış fiyatını bile düşük bir fiyat olarak değerlendiriyorlar.

1908 yılında yapılan bu eserde kullanılan malzemeler bez ve yağlıboya. Resmin ebatları ise 110.8 cm x 87.9 cm'dir.

Tablo, 1897-1982 tarihleri arasında yaşamış olan Fransız Şair Louis Aragon'a Sovyet Hükümeti tarafından hediye edilmişti.

Pirosmani-ის "Geceleyn Arsenali Dağı" isimli bu eserini Galerî ABA'nın sahibi Anatoli Bekerman satın aldı. New York'ta bulunan Galerî ABA'da XIX ve XX. yüzyıllara ait Rus Resim Sanatı'nın görkemli koleksiyonu sergilenmektedir. Rus Resim Sanatı ile ilgilenen koleksiyoncuların Pirosmani-ის resimlerine ilgi göstermeleri şaşırtıcı değil; ancak umuyoruz ki Galerî ABA'nın kataloglarında Niko Pirosmani-ის Gürcü olduğu da belirtilecektir.

ნიკო ფიროსმანის ტილო "არსენალის მთა ღამით"
1 600 000 დოლარად გაიყიდა.

17 აპრილს, ნიუ-იორკში, სოტბის აუქციონზე ფიროსმანის შედევი რუსული ხელოვნების გაყიდვებზე 366 ლოტით იყო წარმოდგენილი. საწყის ფასად 300 000 დოლარი სახელდებოდა, თუმცაღა ფიროსმანის მხატვრობის ექსპერტები გაყიდულ ფასსაც დაბლად მიიჩნევენ.

შედევი 1908 წელსაა შესრულებული; მასალა: ტილო, ზეთი. ზომები 110.8X87.9სმ.

ფერწერული ტილო საბჭოთა მთავრობის საჩუქარი იყო ფრანგი პოეტის, ლუის არაგონისათვის (1897-1982).

ფიროსმანის შედევი გალერეა ABA-ის მფლობელმა ანატოლი ბეკერმანმა შეიძინა. გალერეა ABA ნიუ-იორკში მდებარეობს და აქ XIX-XX სს-ის რუსული ფერწერის ბრწყინვალე კოლექციაა წარმოდგენილი. რუსული ფერწერის კოლექციონერთა ინტერესი ფიროსმანის მხატვრობით გასაკვირი არაა, თუმცაღა იმედს ვიტოვებთ, რომ აღნიშნული გალერეის კატალოგებში მითითებული იქნება, რომ ნიკო ფიროსმანი ქართველი მხატვარია.

IRINE GIVIAŠVILI

ირინე გივიაშვილი

Uçınmaçini

Fahrettin Çiloğlu'nun, bir kısmı daha önce *Sasazkro Pikrebi* ("Sınır Düşünceleri") adıyla Gürcüceye de çevrilmiş kısa öyküleri, *Uçınmaçini* adıyla yayımlandı. Yazar öykülerinde, çocukluk özleminin ağır bastığı, masal tadında, yer yer şiirin sınırlarında dolaşan bir üslup geliştiriyor. Bazı öyküler gerçek masalların ilginç birer yorumu olarak görülebilir.

Farklı bir coğrafya ve farklı bir kültürün algılarını fotoğraf kalitesinde okurun önüne koyan *Uçınmaçini*, Gürcü insanının söylence ve destana dönük yüzünü, sıradan olay ve nesnelere insanüstü anlamlar yükleyen kıvrak zekâsını bazen komik, bazen de hüzün bir öykü olarak çıkarıyor karşımıza.

Öyküler farklı olsa da bazen, birkaç ayrı öyküde aynı kahramanın dolaştığı izlenimine kapılıyor okur. Türk öykü geleneğinde çok az denenmiş olan gerçeküstü kimlik değişimleri, düşünce gerçeğin birbiri içinde eriyip yarattığı üçüncü tür gerçeklik, Çiloğlu'nun kaleminde sinemasal bir netliğe ve okuma şölenine dönüşüyor.

"Kacı", "Kar Kraliçesi", "Kral Solomon", "Eylül'den Önce Eylül'den Sonra", "Şaşortı Kalı", "Karşıdaki Kız", "Kırık Cam Gündüzü" ve "Gül Cemal" adlı öykülerin isimleri bile *Uçınmaçini*'nin farkı ve köklerinin habercisi.

უჩინმაჩინი

ფაჰრეთინ ჩილოღლუს მოთხრობების კრებულიდან "უჩინმაჩინი" რამოდენიმე მოთხრობა ქართულად ითარგმნა და წიგნად გამოიცა სათაურით "სასაზღვრო ფიქრები". ბავშვობის მოგონებების ზეგავლენით შექმნილი ზღაპრული სიუჟეტები და გამოხატვის პოეტური ენა – მწერლის დამახასიათებელი სტილია. ზოგი მოთხრობა ზღაპრის ინტერპრეტაციადაც კი შეიძლება მივიჩნიოთ.

"უჩინმაჩინი" განსხვავებული მიწა-წყლისა და განსხვავებული კულტურის ფოტოგრაფიული სიზუსტით ასახავს სთავაზობს მკითხველს. ქართველი კაცის ზეპირსიტყვიერებისადმი დამოკიდებულებასა და სხარტ გონებას, რომელიც ჩვეულებრივ მოვლენებს ზეადამიანურ მნიშვნელობას ანიჭებს, ზოგჯერ კომიკური, ზოგჯერ კი სევდიანი მოთხრობებით გვაწვდის.

მიუხედავად იმისა, რომ მოთხრობები განსხვავებულია, მკითხველს უჩნდება გრძნობა, რომ მათ საერთო პერსონაჟი ჰყავთ. ეს ზეპუნებრივი პერსონაჟები თურქული მოთხრობის ტრადიციამი ნაწლებად მოიაზვება.

ოცნებებსა და რეალობის ერთმანეთში გადაღობისაგან მიღებული მესამე სახის სინამდვილე ჩილოღლუს კალმით ფოტოგრაფიული სიზუსტითაა ასახული, ყოველივე ეს კი მკითხველს ნამდვილ ზემოდაქვეყნებას.

"ქაჯი", "თოვლის დელოფალი", "მეფე სოლომონი", "სექტემბრამდე და სექტემბრის შემდეგ", "შაშორთის ქალი", "გადაღმა მცხოვრები გოგონა", "გატეხილი შუშის დღე", "გულ ჯემალი" – მოთხრობების სათაურებიც კი იმის მაუწყებელია, რომ "უჩინმაჩინი" განსხვავებულია და ღრმა ფესვების მქონე.

Batum'dan Artvin'e Yolculuk

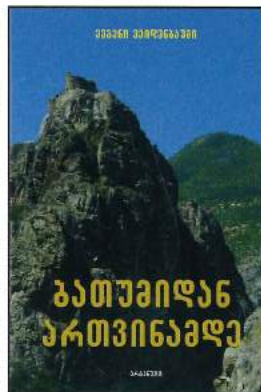
Eugene Weidenbaum'un *Batum'dan Artvin'e Yolculuk* adlı kitabının Gürcücesi 2005 yılında "Artanuci" yayınevinde yayımlandı.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla Rusya imparatorluğu, başka topraklarla birlikte, 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlıların Gürcistan'dan aldığı bölgelerini de sınırlarına kattı. Bu toprakların geri alınmasından sonra Gürcü basınında pek çok gazete yazısı ve araştırma yazıları yayımlandı. Bu yazı ve araştırmalarda, bu topraklarda yaşayan Müslüman Gürcülerin yaşam biçimi, bölgedeki mimari yapılar üzerine bilgiler veriliyordu.

"Osmanlı Gürcistanı" üzerine araştırma yapanlar arasında Gürcülerin dışında başka uluslardan kişiler de yer alıyordu. Bunlar arasında ünlü Rus Kafkasolog, doğabilimci, tarihçi, einograf, bibliyograf ve seyyah Eugene Weidenbaum (1845-1918) da vardı. Weidenbaum, 1878 yılının Ekim sonlarında ve Kasım başlarında, Rusya'ya katılan bölgeleri, özellikle de Batum, Tsihisdziri ve Artvin'i dolaştı. Bu gezinin sonuçlarını makale biçiminde Rusça *Kavkaz* adlı gazetede yayımladı. Bu araştırma, 1901 yılında E. Weidenbaum'un *Gezi Notları – "Ot Batuma do Artvina (putevia zametki)"* adıyla yazarın bilimsel çalışmalarından oluşan derlemede "*Kavkazkie etiudi (izsledovania i zametki)*"- yer aldı.

E. Weidenbaum'un söz konusu çalışması, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Mesheti'nin araştırılması için eşsiz kaynaklardan biridir. Bizim dönemimiz için bibliyografya anlamında da bu az rastlanır bir çalışmadır. İşte bundan dolayı "Artanuci" yayınları bu çalışmayı 2005 yılında çevirtti ve E. Weidenbaum'un *Batum'dan Artvin'e Yolculuk*'u böylece ikinci kez yayımladı. Bu yayını Mzia Chaidze ve Goça Saitidze çevirdiler; Goça Saitidze ayrıca açıklamaları ve dizini hazırladı.

E. Weidenbaum'un *Batum'dan Artvin'e Yolculuk*, "Artanuci" yayınevinin "Güney Kafkasya ve Anadolu" serisinden çıkan ikinci kitaptır.

ბათუმიდან ართვინამდე

2005 წელს გამოცემილია "არტანუჯში" დაიბეჭდა ევგენი ვეიდენბაუმის ნაშრომის "ბათუმიდან ართვინამდე: მგზავრის ჩანაწერები" ქართული თარგმანი.

1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ, სან-სტეფანოს დროებითი ზავის და ბერლინის კონგრესის შედეგების მიხედვით, რუსეთის იმპერიამ სხვა ტერიტორიებთან ერთად შემოიერთა XVI საუკუნის მეორე ნახევარში ოსმალეთის მიერ საქართველოსთვის წართმეული მესხეთის რამოდენიმე პროვინცია: კლარჯეთი, შავშეთი, იმერხევი, აჭარა, არტაანი და ოლთისი. დაკარგული მიწების სამშობლოსთან დაბრუნებას შედეგად ქართულ პრესაში მრავალი საგაზეთო სტატიისა თუ გამოკვლევის გამოქვეყნება მოჰყვა, სადაც მოთხრობილი და აღწერილი იყო ომის შემდეგ შემოერთებულ ტერიტორიაზე მოსახლე ქართველ-მაჰმადიანთა ყოფა-ცხოვრება, რეგიონის ზურთომოდერული ძეგლები და ა. შ.

ქართველთა გარდა, "ოსმალის საქართველოს" შესწავლის საქმეში აქტიურად ჩაებნენ სხვა ეროვნების მკვლევრებიც, რომელთა შორის იყო ცნობილი რუსი კავკასიოლოგი, ბუნებისმეტყველი, ისტორიკოსი, ეთნოგრაფი, ბიბლიოგრაფი და მოგზაური ევგენი გუსტავის ძე ვეიდენბაუმი (1845-1918 წწ.). ამ უკანასკნელმა 1878 წლის ოქტომბრის მიწურულსა და ნოემბრის დამდეგს იმოგზაურა ახლად შემოერთებულ პროვინციებში, კერძოდ, ბათუმში, ცინისძირსა და ართვინში, რომლის შედეგებიც იმავე წელს სტატიის სახით გაგრძელებებით დასტამბა გაზეთ "ავკაზ"-ში. 1901 წელს ე. ვეიდენბაუმის მოგზაურობის დღიური სახელწოდებით "От Батума до Артивина (путевия заметки)" შევიდა მის სამეცნიერო ნაშრომების კრებულში – "Кавказские этюды (изспедования и заметки)".

ე. ვეიდენბაუმის აღნიშნული ნაშრომი XIX საუკუნის მეორე ნახევრის მესხეთის ისტორიის შესწავლისათვის ერთ-ერთ უძვირფასეს წყაროს წარმოადგენს. ჩვენი დროისთვის იგი ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იქცა. სწორედ ამიტომ, გამოცემილია "არტანუჯმა" 2005 წელს თარგმნა და ხელმოწერედ გამოსცა ე. ვეიდენბაუმის "ბათუმიდან ართვინამდე". ნაშრომი თარგმნეს შზია ჩხაიძემ და გორა საითიძემ; შესავალი, კომენტარები და საძიებლები დაურთო გორა საითიძემ.

ე. ვეიდენბაუმის "ბათუმიდან ართვინამდე" გამოცემილია "არტანუჯის" სერიის, "სამხრეთ კავკასია და ანატოლიის", მეორე წიგნს წარმოადგენს.

Klarceti Kiliseleri ve Manastırları

Ünlü sanat araştırmacısı Davit Hoştaria'nın *Klarceti Kiliseleri ve Manastırları* adlı çalışması, 2005 yılında "Artanuci" yayınevinde basıldı. Çalışma, tarihsel bölge Klarceti'deki kilise yapılarını ele almaktadır. Kitapta, Klarceti'deki kilise yapıları ele alındığı gibi, Güneybatı Gürcistan'ın siyasal, kültürel ve kilise yaşamı temel alınarak bu tarihsel bölgenin mimarlık tarihi de incelenmektedir. Haliyle söz konusu yayın, manastır mimarlığının yükseliş dönemi olan 9-10. yüzyılları incelemektedir. Bilindiği gibi Klarceti'de söz konusu dönemden günümüze ulaşan en önemli kalıntılar kilise ve manastırlardır.

Klarceti Kiliseleri ve Manastırları adlı kitap, giriş, ana metin bölümleri, bibliyografya, özel adlar dizini ve fotoğrafların yer aldığı ek bir bölümden oluşmaktadır. Bibliyografya bölümü Gürcü mimarlığı ve Klarceti tarihiyle ilgilenenler için hayli dikkat çekicidir.

Davit Hoştaria'nın *Klarceti Kiliseleri ve Manastırları* adlı kitabı, "Artanuci" yayınevinin "Güney Kafkasya ve Anadolu" serisinden çıkan üçüncü kitaptır.

კლარჯეთის ეკლესიები და მონასტრები

2005 წელს გამოცემილი "არტანუჯში" დაიბეჭდა ცნობილი ხელოვნებათმცოდნის, დავით ხოშტარიას, მონოგრაფიული ნაშრომი: "კლარჯეთის ეკლესიები და მონასტრები", რომელიც ისტორიული ქართული პროვინციის – კლარჯეთის, საეკლესიო ხუროთმოძღვრებას ეძღვნება. წიგნში შეძლებისდაგვარად სრულადაა წარმოჩენილი კლარჯეთში მიმდინარე საეკლესიო მშენებლობა და გაშუქებულია ამ უძველესი ქართული პროვინციის არქიტექტურის ისტორია სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს სულიერი, კულტურული და პოლიტიკური ცხოვრების ფონზე. ბუნებრივია, რომ ძირითადი ყურადღება სამონასტრო მშენებლობის აღმავლობის პერიოდს – IX-X საუკუნეებს ეთმობა. გიორგი მერჩულის თხზულებასთან ერთად, რომელიც აქ მოღვაწე ბერის, გრიგოლ ხანძთელის საეკლესიო აღმშენებლობას ეხება, დღემდე შემორჩენილი ეკლესია-მონასტრები ხომ ყველაზე თვალსაჩინო მატერიალური კვალია ამ ხანებში კლარჯეთში განვითარებული მოვლენებისა.

"კლარჯეთის ეკლესიები და მონასტრები" შეიცავს: წინასიტყვაობას, შესავალს, ნაშრომის ძირითად ნაწილს, ტაბულებს (სადაც წარმოდგენილია საარქივო და თანამედროვე ფოტომასალა და გრაფიკული დოკუმენტაცია შესრულებული არქ. ნ და გ. ბარათიონების და ავტორის მიერ) საკუთარ სახელთა საძიებელსა და აგრეთვე ბიბლიოგრაფიას "თურქეთის საქართველოს" სიძველეთა შესახებ.

აღნიშნული მონოგრაფია მნიშვნელოვან გამოკვლევას წარმოადგენს; იგი განსაკუთრებით საინტერესოა როგორც ქართული არქიტექტურისა და კლარჯეთის ისტორიით დაინტერესებული მკითხველთათვის, ასევე აღმოსავლეთ ანატოლიის მკვლევართათვის.

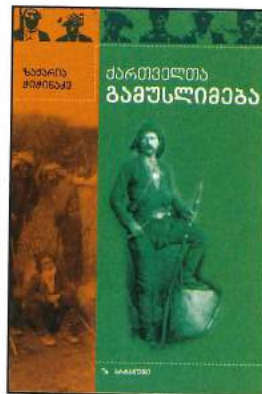
დავით ხოშტარიას "კლარჯეთის ეკლესიები და მონასტრები" გამოცემილი "არტანუჯის" სერიის, "სამხრეთ კავკასია და ანატოლიის", მეხამე წიგნს წარმოადგენს.

გურელების მუსლიმანობა

Zakaria Çiçinadze'nin *გურელების მუსლიმანობა* adlı kitabı 2004 yılında "Artanuci" yayınevinde yayımlandı.

Zakaria Çiçinadze'nin yeni basımı *გურელების მუსლიმანობა* (Bir sözlü tarih çalışması olarak), 1895-1902 tarihlerinde *İveria* gazetesinde yayımlanmış yazılarını ve yazarın üç kitabının derlemesini içerir. Z. Nazikaşvili, söz konusu kaynakları derlemiş ve kitaba bir de giriş yazmıştır. Kitap, Güneybatı Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin tarihini ele almaktadır.

Zakaria Çiçinadze'nin *გურელების მუსლიმანობა*'nın yeni basımı, "Artanuci" yayınevinin "Güney Kafkasya ve Anadolu" serisinden çıkan ilk kitaptır.

ქართველთა გამუსლიმება

2004 წელს გამოცემილი "არტანუჯში" დაიბეჭდა ზაქარია ჭიჭინაძის "ქართველთა გამუსლიმება: ზეპირი გადმოცემების მიხედვით".

ზაქარია ჭიჭინაძის თანამედროვე გამოცემა, 1895-1902 წლებში გაზეთ "ივერიაში" დაბეჭდილი მასალისა და ავტორის სამი წიგნის ერთგვარ ნაკრებს წარმოადგენს. აღნიშნული მასალები შეკრება და წინასიტყვაობა დაურთო ზ. ნანიკაშვილმა. წიგნში მოთხრობილია სამხრეთ საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრებ ქართველთა გამაჰმადიანების ისტორიები.

ზაქარია ჭიჭინაძის "ქართველთა გამუსლიმება" გამოცემილი "არტანუჯის" სერიის, "სამხრეთ კავკასია და ანატოლიის", პირველ წიგნს წარმოადგენს.

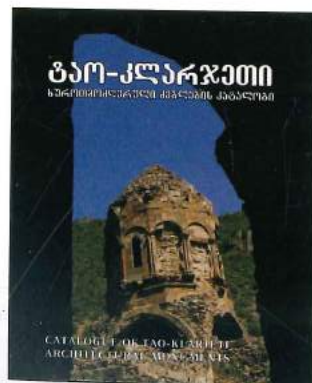
Tao-Klarceti Mimarlık Eserleri Katalogu

Temur Hutsişvili'nin hazırladığı *Tao-Klarceti Mimarlık Eserleri Katalogu* adlı kitap 2004 yılında "Artanuci" yayınevinde basıldı. Kitabın yazarları T. Hutsişvili, K. Şengelia, Ş. Maçavariani, V. Silogava'dır. Katalog içinde ayrıca harita vardır.

Haritada ve katalogda, Türkiye'deki Tao, Klarceti, Şavşat, Kola, Ardahan, Eruşeti, İspir, Posof vadisinin yukarı kesiminde ve Batı Cavaheti'deki Gürcü kiliseleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra, burada yapılmış veya restore edilmiş kaleler ve kuleler de kitapta anlatılmaktadır.

Bütün anıtların tarihsel Gürcü adları ve bugünkü Türkçe adları verilmektedir.

Katalogda Gürcüce-Türkçe, İngilizce-Türkçe bölümleri de yer almaktadır.

ტაო-კლარჯეთის ხუროთმოძღვრული ძეგლების კატალოგი

2004 წელს გამოცემილი "არტანუჯში" დაიბეჭდა "ტაო-კლარჯეთის ხუროთმოძღვრული ძეგლების კატალოგი" თემურ ხუციშვილის რედაქტორობით (ავტორები: თ. ხუციშვილი, კ. შენგელია, შ. მაჭავარიანი, ვ. სილოგავა). კატალოგს თან ერთვის რუკა.

რუკასა და კატალოგში წარმოდგენილია თურქეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე, მდებარე შუა საუკუნეების ქართული არქიტექტურული ძეგლები, რომლებიც საქართველოს ისტორიულ მხარეებში – ტაოში, კლარჯეთში, შავშეთში, კოლა-ოლთისში, არტანუჯში, ერუშეთში, სპერში, ფოცხოვის ხეობის ზედა წელსა და დასავლეთ ჯავახეთში იყო აშენებული. წარმოდგენილია, როგორც ეკლესიები და საკულტო ნაგებობები, აგრეთვე, აქ მდებარე მრავალხის გადაკეთებული და რესტავრირებული ციხე-სიმაგრეები და კოშკები.

თითოეულ ძეგლს მისადაგებული აქვს ისტორიული ქართული და თანამედროვე თურქული ტოპონიმი.

კატალოგში წარმოდგენილია ქართულ-თურქული და ინგლისურ-თურქული ვარიანტები.

Saakaşvili Türkiye'de

Gürcüstan Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili, 19 Aralık 2006 tarihinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in daveti üzerine resmi ziyaret için Türkiye'ye geldi. Bu ziyaret sırasında heyetler arası görüşmelerin ardından iki ülke arasında "Tercihli Ticaret Anlaşması" imzalandı.

Görüşmelerin ardından düzenlenen basın toplantısında Cumhurbaşkanı Sezer, Saakaşvili'yi Türkiye'de ağırlamaktan duyduğu memnuniyeti dile getirdi. Sezer, Abhazy ve Güney Osetya sorunlarının barışçıl biçimde çözülmesi dileğini ifade ederken "Türkiye, Gürcüstan'ın siyasal birliğini, toprak bütünlüğünü ve egemenliğini desteklemektedir" dedi.

Saakaşvili ise konuşmasında iki ülke arasında vizesiz geçişin başladığını anımsattı ve uygulamayla birlikte şimdiye kadar bir milyon Gürcüstan vatandaşının Türkiye üzerinden geçiş yaptığını, bunun Gürcüstan için rekor olduğunu, her beş Gürcü vatandaşından birinin geçiş yaptığı anlamına geldiğini kaydetti.

Kars-Tbilisi-Bakü demiryolu projesine de büyük önem verdiklerini, bu projenin birçok Gürcü vatandaşına iş olanağı sağlayacağını anlatan Saakaşvili, "Biz yükümlülüklerimizi kısa sürede yerine getiriyoruz" dedi. (19 Aralık 2006)

Ankara'da Gürcüstan'ın yeni elçilik binası açıldı

Gürcüstan Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili, 20 Aralık 2006 Çarşamba günü Gürcüstan Büyükelçiliği'nin Oran Şehri'ndeki yeni binasının açılışını yaptı. Törende bir konuşma yapan Miheil Saakaşvili, bugünün Gürcüstan için çok önemli olduğunu söyledikten sonra Türkiye'nin Gürcüstan için "dost" ve "Avrupa'ya açılan pencere" olduğunu da belirtti. Türkiye'de milyonlarca Gürcü kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bulunduğu söyleyen Saakaşvili, bu Gürcülerin iki ülke ilişkilerinin gelişmesinde köprü görevi göreceğini belirtti. (20 Aralık 2006)

Tbilisi'deki Rus karargâhı boşaltıldı

Rusya, Tbilisi'de bulunan Transkafkasya Rus Birlikleri Grup Komutanlığı'nın boşaltılmasını 23 Aralık'ta tamamladı. Transkafkasya Rus Birlikleri Grup Komutanı Andrey Popov, Tbilisi'de 25 Aralık'tan sonra Rus askerinin kalmayacağını söyledi. Popov, Tbilisi Komutanlığı'ndan 15 subayın Batumi'de bulunan Rus Askeri Üssü'nde görevlendirildiğini, subayların Batumi ve Ahalkalaki'deki Rus üslerinin çekilmesi sürecini organize edeceklerini belirtti. (23 Aralık 2006)

Demiryolu inşası hazırlanıyor

Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'yi Gürcüstan üzerinden Azerbaycan'a bağlayan Bölgesel Demiryolu Hattı Projesi'nin yapımına önümüzdeki Haziran ayında başlanacağını açıkladı.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev ve Gürcüstan Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili, 7 Şubat'ta Tbilisi'de, Bakü-Ahalkalaki-Kars demiryolu hattı konusunda bir anlaşma imzalayacaklar. Dışişleri Bakanlığı, bu projenin bölgesel işbirliğine yeni bir ivme kazandıracağını belirtti.

Proje 422 Milyon dolara, mevcut kısmın iyileştirilmesi ise 600 Milyon dolara mal olacak. (31 Ocak 2007)

Bakü-Tbilisi-Kars demiryolu projesi imzalandı

Tarihi İpek Yolunu demir yoluna dönüştürecek Bakü-Tbilisi-Kars demiryolunun çerçeve anlaşması, Gürcüstan Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili, Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından 7 Şubat Çarşamba günü imzalandı.

Tarihi İpek Yolunu demiryolu olarak yeniden canlandıracağından "İpek Demiryolu" olarak nitelenen proje, Batı'da Boğaz geçişli Marmaray demiryolu tüneliyle Avrupa demiryolu ağına, Doğu'da Kazakistan ve Çin demiryolu hatlarına bağlanacak. En geç üç yıl içinde, 400 milyon dolara harcanarak gerçekleştirilecek proje tamamlandığında, İngiltere'den hareket eden bir trenin kesintisiz biçimde Çin'e kadar gidebilmesi öngörülüyor. Projede ilk kazma bu yaz vurulacak. (7 Şubat 2007)

Tbilisi Havaalanı hizmete açıldı

İhalesine Urban İnşaat'ın TAV (Tepe-Akfen) ile ortak katıldığı Uluslararası Tbilisi Havaalanı, 7 Şubat Çarşamba günü Gürcüstan Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev'in katılımıyla hizmete açıldı.

Yeni terminal binasıyla yılda 2,8 milyon yolcu kapasitesine ulaşan Tbilisi Havaalanı, TAV Havalimanları Holding tarafından yirmi yıl süreyle işletilecek. Dünya sivil havacılık sektöründe, "On yılda On Terminal" hedefleyen TAV, Tbilisi Havaalanı ile birlikte uluslararası arenada havalimanı yapımının yanı sıra işletmesini yürüten ilk Türk şirketi olacak.

TAV'ın, Gürcüstan'da üstlendiği toplam proje maliyeti, 90,5 Milyon dolar (62 Milyon dolar Tbilisi, 28,5 Milyon dolar Batumi). Buna göre Tbilisi Havaalanı'nın işletim hakkı yirmi yıl süreyle "yap-işlet-devret" modeli projesi kapsamında TAV'ın elinde bulunuyor. Proje başlangıcında, Batumi'ye 15 Milyon dolar yatırım öngörülüyordu. Daha sonra Tbilisi Hükümeti'nin talebi üzerine buradaki yatırım miktarı 28,5 Milyon dolara yükseltildi. Batumi'ye yapılan ek yatırım üzerine, Tbilisi Havaalanı'nın işletim süresi de, 15,5 yıldan 20 yıla çıkartıldı. (7 Şubat 2007)

Abhazy'da "seçimler"

Abhazy'da, Rusya yanlısı ayrılıkçı Sohumî yönetimini 11 Şubat'ta düzenlediği yerel seçimler, Gali ilçesinde yaşayan Gürcüler tarafından boykot edildi. 11 Şubat'ta Gali ilçesinde giden de facto Abhazy yönetimi başkanı Sergei Bağpaş, bölgede yaşanan gelişmelerden dolayı bazı yetkilileri görevden aldı. Gali ilçesi temsilcisi olarak adlandırılan Ruslan Kışmaria, silahlı adamlarıyla Gürcü nüfusa baskı uyguladı ve Gürcülerî seçime katılmaya zorladı. Gürcüstan Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili, Gali ilçesinde yaşayan Gürcü nüfusun yerel seçimlere katılmayarak bu seçimleri boykot etmesinin "kahramanca bir hareket" olduğunu söyledi. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Başkanı Halvdan Skard, 12 Kasım'da yaptığı açıklamada, Abhazy'da yapılan seçimlerin Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünü ihlal ettiğini, Avrupa standartları ve değerleriyle uyum göstermediğini söyledi.

4 Mart Pazar günü ise, Abhazy'nin de facto yönetimince yapılan parlamento seçimleri yapıldı ve Sohumî parlamentosundaki 35 sandalye için 117 aday yarıştı. De facto yönetimin merkez seçim komisyonu, katılımın yüzde 45'te oranında kaldığı seçimlerin geçerli olduğunu duyurdu. Nüfusu tamamen Gürcülerin oluşan Gali

ilçesinde halk seçim sandıklarına gitmedi ve 3 Mart günü bölgenin çeşitli yerlerinde ateşler yakarak seçimi protesto etti. Gürcüstan'ın çeşitli kentlerinde de Rusya yanlısı Sohumî yönetiminin düzenlediği seçimleri protesto gösterileri yapıldı. Öğrenciler Batumi, Tbilisi ve Kutaisi'de ateşler yakarak, zorla yerlerinden edilmiş olan iki yüz bini aşkın Abhazyalı Gürcü'nün katılımı olmadan yapılan "seçimleri" protesto ettiler. Abhazy'a'da, Gali ilçesinin nüfusunu oluşturan Gürcüler dışında kalan nüfusun neredeyse tamamı Rusya pasaportu taşıyor. (14 Şubat 5 Mart 2007)

Abhazy'a "seçimleri" tanımıyor

AB Alman Dönem Başkanlığı tarafından 5 Mart tarihinde yapılan yazılı açıklamada, Avrupa Birliği'nin Gürcüstan'ın uluslararası alanda tanınmış sınırları içindeki toprak bütünlüğüne tam destek verdiği yineleni; Abhazy'a'da, de facto

Sohumî yönetiminin düzenlediği parlamento ve yerel seçimlerin meşruluğunun kabul edilmediği vurgulandı. Açıklamada, mültecilerin ve zorla yerlerinden edilen insanların güvenli bir şekilde evlerine dönmelerine izin verilmesi durumunda bölgede yapılan seçimin geçerli olabileceği ifade edildi.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nca 5 Mart'ta yapılan basın açıklamasında da, "Birleşik Devletler, ayrılıkçı bölge Abhazy'a'da yapılan 4 Mart parlamento seçimlerini ve 11 Şubat yerel seçimlerini tanımamaktadır. Taraflar arasındaki politik gerilimi arttıran bu seçimler, Abhazy'a sorununun adil ve kalıcı bir anlaşma ile sonuçlanması yönünde harcanan uluslararası çabaların değerini düşürmektedir" denildi. Açıklamada, bu seçimlerin zorla yerlerinden edilen 200.000 insanın durumunu bir kez daha gündeme taşıdığı, BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarında belirtildiği gibi bu insanların çoğunun 90'lı yılların ortalarında uygulanan etnik temizlik sonrası evlerine dönme haklarını kullanamadığı, dönenlerin ise insan hakları ihlallerine maruz kaldığı belirtildi. Ayrıca, geri dönenlerin haklarına saygı göstermeleri yönünde ayrılıkçı Abhaz yetkililere çağrı yapıldı. NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer 5 Mart'ta yaptığı açıklamada ise, NATO'nun Gürcüstan'ın ayrılıkçı bölgesi Abhazy'a'da gerçekleştirilen "seçimleri" tanımadığını söyledi. Scheffer, Çek Cumhuriyeti Başbakanı Mirek Topolenek ile Brüksel'de yaptığı görüşmeden sonra basın toplantısında, "daha önce yapılan referandum veya seçimlerle ilgili olarak söylediğim

gibi, NATO kararlı şekilde Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünü desteklemektedir." dedi.

AGİT Başkanlığı görevini yürüten İspanya Dışişleri Bakanı Miguel Angel Moratinos, 7 Mart'ta yaptığı açıklamada, "Bu seçimlerin meşru olmadığını, Abhazy'a sorununun kapsamlı ve kalıcı barış antlaşmasıyla sonuçlanmasını amaçlayan BM önderliğindeki müzakere sürecini desteklemediğini düşünüyorum." diyerek de facto Sohumî yönetiminin düzenlediği seçimleri tanımadıklarını bildirdi. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Terry Davis ise "Abhazy'a'da yapılacak seçimlerin, mültecilerin haklarını tam olarak güvence altına alacak ve zorla yerlerinden edilen insanların güvenli bir şekilde evlerine dönmelerini sağlayacak politik bir antlaşma sonrası geçerli olabileceğini" söyledi. (6-7 Mart 2007)

Batumi Havalimanı'na ilişkin yasa kabul edildi

Türkiye ile Gürcüstan arasında Batumi Havalimanı'nın ortak kullanımını öngören anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu yasa tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalastı.

Buna göre Gürcüstan sınırına yakın bölgelerde yaşayan vatandaşlar, Batumi Havalimanı'nı iç hat terminali gibi kullanabilecek. Hopa'da kurulacak terminalde çıkış işlemlerini yaptıran yurttaşlar, özel otobüslerle ve herhangi bir sınır geçişine tabi tutulmaksızın Batumi Havalimanı'na aktarılacaklar. Aynı şekilde Batumi Havalimanı'ndan Türkiye'ye gelecek yolcuların da Türkiye'ye giriş işlemleri Hopa Terminali'nde yapılacak. (18 Mart 2007)

Zviad Gamsahurdia anavatanında

Gürcüstan'ın ilk Devlet Başkanı Zviad Gamsahurdia'nın naaşı yeniden defnedilmek üzere Rusya'dan Tbilisi'ye getirildi. Gamsahurdia'nın mezarı Çeçenya'da sürdürülen kazı çalışmaları sonucu bulunup incelenmek üzere Rostov kentine gönderilmişti.

Cumartesi günü Tbilisi Mtatsminda Kilisesindeki panteona defnedilen Gamsahurdia'nın cenazesine binlerce Gürcü katıldı. Devlet Başkanı Miheil Saakaşvili cenaze töreninde yaptığı konuşmada, "Gürcüstan, bağımsızlığını ilan etmesindeki çabalarından dolayı ilk Devlet Başkanı Zviad Gamsahurdia'yı her zaman saygı ve sevgi ile anacaktır" dedi. (1 Nisan 2007)

320 sayfa, 10x16 cm.

Lüks Şamua kağıda baskılı

Gürcüce-Türkçe, Türkçe-Gürcüce
Sözlük çıktı...

15 YTL.'yi aşağıda yazılı hesaplardan birine yatırdıktan sonra kargo ile adresinize gönderilecektir.

Banka Hesap Numaraları

Şenol Taban

Yapı Kredi Sirkeci 62371939

İş Bankası Davutpaşa 1149 - 322700

Posta çeki hesabı 5392277

Tel: (0212) 554 83 70 Faks: (0212) 556 94 47
e-mail:senoltaban@hotmail.com

“Gürcü kimliğini milliyetçi bir pozisyon olarak değil, hep bir şıklık olarak düşündüm. İnsanın gözü yeşilse güzel bir adamdır, Gürcü ise daha da güzel bir adamdır. Gürcü'ye somruşlar, 'Gürcü olmasaydın ne olurdu?' diye, 'Mahcup olurdu!' demiş. Bununla birlikte Gürcülük benim için Kürtlerin ya da başka etnisitelerin mücadelesine benzer bir problem değil. Ben Türkyle olmayı seviyorum, bu çoğrafiyayı seviyorum, senkronik bir zemini seviyorum. Gürcülüğün benim yazdıklarına katkısı bu yeşil gözli şıklık hikâyesinden kaynaklanıyor olabilir. Ama şöyle bir şey de var: Gürcülük bana yabancı olmayı da öğretti. Ötekilik anlamında yabancı... Öteki olma durumunu öğretti. Öteki olma durumunu olduğu zaman, hiçbir 'suçlu'ya' karşıdan bakamayacak bir hayatın olur. Gürcü olduğun için kimse seni küçümsemiyor, ama sen biliyorsun yabancı olduğun. Bunun için cezalandırılmam şart değil, ama netice itibarıyla sana toplumda dayatılan bir sifrü şeyin, bir sifrü ifadenin dışında kalıyorsun. Bunları kabul etmek zorunda olmadığını düşünüyorsun; küçük isyanlar bunlar. Sonuç olarak her türlü ötekiyle empati kurabiliyorsun, dolayısıyla ötekiyle empati kuramayanlara karşı ciddi bir öfke besliyorsun. Bu arada gözlemlerim var tabii ki, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulundum. Çocukluğum Ordu'da geçti ve orada çok önemli şeyler gördüm. İnsanın şaşıracağı, bir edebiyat metninde okuduğu zaman hayran kalacağı şeyler gördüm.” (Radikal Kitap 30/9/2004)

“ქართველობა ჩემთვის არასოდეს ყოფილა ნაციონალური განსხვავებულობის საგანი, მე იგი ყოველთვის აღვიქვამ როგორც ელევანტურობა. თუ კაცს მწვანე თვალები აქვს, ის კარგი კაცია, მაგრამ თუ თანაც ქართველია, კიდევ უფრო კარგი კაცია. ერთ ქართველს ჭიბხეს თუჩემ, ქართველი რომ არ ყოფილიყო, რა იქნებოდაო და გუელდაწვემითი კაცი ვიქნებოდაო, უბასუხია. მე ქართველია და გუელდაწვემითი კაცი ვიქნებოდაო, რა იქნებოდა მგავსად ბრძოლის საგანად არასოდეს ვამბობია. მიძლიონ რომ თურქეთის მოქალაქე, ანუ "თურქეთელი" ვარ. მოყვარე ვიქნა, აქაური მიწისა და ხალხის ჯარმინიულობა. შეიძლება ის, რომ ჩემმა ქართველობამ რა წვლილიც შეიტანა ჩემს შემოქმედებაში, სწორედ ამ მწვანე თვალების ელევანტურობის ისტორიითაა განპირობებული, მაგრამ ისეცაა, რომ ქართველობამ მე უცხოელობაც მასწავლა... უცხოელობა იქაურის" ვამბობ... იქაური თუ ხარ აქ არავის არასოდეს შეხედავ არც ცუდი თვალით და არც როგორც დამნაშავეს... ქართველი რომ ხარ, ამისათვის შენც არავინ არ წამოგახეებს და არ დავამკვირვებს, მაგრამ შენ კარვად ვქმს შეგნებულო, რომ იქაური ხარ და აქლახი გამომდინარე არ ვეხება უამრავი ისეთი რამ, რაც ადგენებს და ხელს უშლის წინგვლაში აქაურ საზოგადოებას. აღარ თვლი თავს ვალდებულად რომ დავთავანხმე და მიჭქმე აქაურ დინებებს. ირეგლივ მყოფ ყველა იქაურთან ხელწვლა გოყალიბდება რაღაც უნილივი ერთიანობის გრძობა და თუ ვინმე ასეთ გრძობას არ იზიარებს, აღმუთლებაა გრძობა მის მიძიართ. ცხოვრებაში რაღა თქმა უნდა ბევრი რამ გნახე მთელს ანატოლიაში ადგილი არ დაარქვია, რომ იქ არ შეესაღება ბავშვობა ორდუში მკვდარზე და გასაკუთრებითი იქ გეზიარე იეთ მნიშვნელოვან რაღაცებებს, რომლებიც ადამიანის გოცმებას და ალფოტოვანებას იწვევს ერთდროულად, ისეთ რაღაცებს ზოგჯერ გავხვდები, რომლებსაც მთლიან უდიდესი მწერლების კალიმიდან გომრსულ უდიდეს ლიტერატურულ ნაწარმიანობებში შეიძლება შეხედეს კაცი და მკრე მთელი ცოვრება ატაროს ის უდიდესი შიბქმედილება.”

REHAMAGDEN (MADIŞVILI)
Gazeteci ve yazar Reha Magden, 1955 yılında Ordu'da doğdu. Gürcü bir ailenin çocuğu olduğu için kendini hep mtlu saydı. Çeşitli dergi ve gazetelerde çalıştı. 25 Temmuz 2006'da, akciğer kanserinden İstanbul'da yaşamını yitirdi.

რეჰა მაღდენი (მადიშვილი)
მწერალი და ჟურნალისტი რეჰა მაღდენი დაიბადა 1955 წელს ორდუში. ქართულ ოჯახისშვილობისა ყოველთვის ბედნიერების შეგრძინება მოჭიონდა მისთვის. ცხოვრების მანძილზე მრავალ გაზეთთან და ჟურნალთან მოუწია თანამშრომლობა. 2006 წლის 25 ივლისს, ფილტვის კიბომ სტამბოლში მოუსწრაფა სიცოცხლე.